

# בתורה ששל תורה

פרפראות עה"ת משלחן ומבאר רבותינו נבג"מ יו"ט ע"י חבורת אברכים דקהילת הסידי סאטמאר בארה"ק

**זמנים לשב"ק**  
**גליון תשנ"ט**  
**פרשת נצ"י - ראש השנה**  
**כ"ה אלול תשפ"ד**  
**א' תשרי תשפ"ה**

5:53	הדלה"ג
7:44	מוצש"ק
5:15	עלות השחר
6:27	נץ החמה
8:43	סוק"ש א'
9:28	סוק"ש ב'
10:29	סו"ת
12:29	חצות

תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה ת'הא ש'נת פ'דות ה'שכינה כס"ד

טוב לבריות. וחלילה לומר כפשוטו דא"כ הוא רשע רק שאינו מתפלל כל ימיו על אחרי' אזי הוא צירוף אחר נקרא בית"ר. (אותיות ברי"ת) שנחרב כרך ביתר על ששמוהו מפתל אנשי ירושלי' כמבואר במדרש פ' קדושי' ברית מלח עולם. יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו (תהלים קד, לא), ראי' לאהבת ישראל מקדושי'. אהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) זה כלל גדול בתורה. לא תשנא את אחיך בלבבך ולא תשנא (ויקרא יט, יז), כל המתכבד בקלון חבירו (ב"ר א, ז) בינוני תלוי ועומדי'. כל התולה בזכות אחרי' (ברכות י ע"ב). וזה אשר איננו פה עמנו עומד (תפארת שלמה):

**אתם נצבים היום כולכם לפני ד' אלוהיכם וגו', נ"ל עפ"י מה דאיתא במס' שבת מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו עכ"ל הגמ', והנה אנן קיימ"ל בתשרי נברא העולם, וידוע מה דאיתא בזה"ק, היום דא ראש השנה ובוהו י"ל מאמר הכתוב אתם אותיות אמ"ת ודרשו חז"ל אמת זו תורה שנאמר אמת קנה ואל תמכור, וכלומר בכח התורה שקבלו ישראל נצבים היום יש קיום העמדה והצבה לכל הנביאים כולה שנברא בר"ה שלא תחזור לתוהו ובוהו. (עטרת יהושע)**

הדברים, ויאמר על הכל אלה דברי הברית: ונראה כי כוונת משה בברית זה היא להכניסם בערבות זה על זה, כדי שישתדל כל אחד בעד חבירו לבל יעבור פי ה', ויהיו נתפסים זה בעד זה והעד האמון מה שגמר אומר הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו וגו', הרי שעל הערבות מדבר הכתוב, ואין זה הברית שאמר בסוף פרשת תבא כי אותו ברית הוא על עצמן, וזה שיתחייב כל אחד על אחיהו העברי כפי היכולת שבידו כל אחד: ומעתה באנו להבין מאמר אתם נצבים שהכוונה היא על דרך אומרו (רות ב ו) הנצב על הקוצרים, לשון מינוי, ואומרו כולכם פירוש כולם יש עליהם עול זה, כל אחד לפי מה שהוא, על דרך אומרו ז"ל במסכת שבת (נד): כל מי שיש בידו למחות בכל העולם נתפס על כל וכו', וכל מי שיש בידו למחות באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, וכל מי שיש בידו למחות בבני ביתו נתפס על כו': והוא מה שפרט הכתוב כאן ואמר ראשיכם וגו', שכל אחד יתחייב כפי מה שיש בידו, ראשיכם הם הגדולים שכולן שיכולין למחות בכל ישראל, אלו יתחייבו על הכל, שבטיכם כל שבט ושבט יתחייב על שבטו, זקניכם ושוטריכם כל זמן יתחייב על משפחתו, כל איש ישראל הם ההמונים כל אחד יתחייב על בני ביתו: לזה הפסיק הכתוב כאן וסדר טפכם וגו' בפני עצמם, כי אלו אחרים נתפסים עליהם שהם הרשומים בפסוק שלפניו, כל אחד כפי מה שהוא, ואין הם נתפסים על אחרים, שהטף אינם בני דעה, והנשים כמו כן, הגרים גם כן אין להם להשתרר על ישראל, וכמו שדרשו ז"ל (יבמות מה): בפסוק שום תשים עליך וגו' (לעיל יז טו), כל משימות שאתה שם עליך לא יהיה אלא מקרב אחיך, ולא גרים, אבל ישראל חייבין עליהם כאומרו ז"ל (קידושין ע:): קשים גרים לישראל כספחת, ופירשוהו לפי שאינם מלמדים אותם ככל הצורך, הא למדת שנתפסים עליהם: (אוה"ח הק')

ושב ה' אלקיך את שבותך וגו', יבואר ע"פ מ"ש חז"ל והשיב לא נאמר אלא ושב ולפי שגם כביכול נמצא בגלות הרי הוא משלים זמן הגלות, ועל כן וריחמן ושב וקיצץ מכל העמים לפי אשר הפיצך, רצה לומר בכל מקום שהפיצך ה' אלקיך שמה ר"ל גם ה' שמה והשלים להזמן. (ישמח משה)

**כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו, יבואר ע"ד שדרשו חז"ל טוב זה יצר טוב מאוד זה יצר הרע, ונקדים עוד מ"ש במדרש בכל המוספין כתיב והקרבתם ובר"ה ועשיתם אשה, אלא אמר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו נעשיתם היום לפני וכאילו היום בראתי אתכם ברעה חדשה, וע"פ פשוטו מחמת שנעשו טהורים מחטא כקטן שנולד דמי, וז"ש כי קרוב אליך הדבר ושמתאמר שארור שבעיסה מעכב על זה אמר מאוד זה יצה"ר, בפין ובלבבך לעשותו ברעה חדשה וגם להחזירו למוטב. (ייטב לב)**

ואנכי הסתר אסתיר פני. פ"א שאל הרה"ק בונים מפרישסחא זי"ע להרה"ק הרבי מלובלין זי"ע וכי כן הוא האמת כמו שאומר הרבי באם שאדם מכיר ערך עצמו וחשובו נפשו. הוא כמו שאומרים העולם בעת שמחשב עם חבירו חשבונותיו. אחר החשבון הוא חצי פרעון (אב גירענינט איז האמת שיש לו חסוריה מחוץ למדינה סברא הוא. כמו מי שיש לו חסוריה מחוץ למדינה טרייפינע סחורה) אם המלך מניח חותם שלו על הסחורה נעשה כשר כמו כן מי שמכיר ערך עצמו כפי מה שהוא באמת א"כ נקרא עליו שם ממנה"מ הקב"ה אשר חותמו אמת ונעשה כשר, והבן כי עמוק הוא. ובענין זה מ"כ בס' כש"ט בשם הבעש"ט הק' זי"ע וז"ל כאשר יודע האדם נגיעי לבבו שהוא חולי הנפש בסוד הקטנות אחר שיש לו דעת זה אז ממתיק ע"י דעת זה. וזה רפואתו. משא"כ כשהוא בסוד ההסתר כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר שאינו יודע שהוא חולה ברוחני אז אין לו רפואה למכתו האנושי ע"כ:

ואנכי הסתר אסתיר פני. הבטחה זו הבטיחנו הקב"ה, אפילו בעת ההסתר פנים אהיה אתכם, וימצא ה"אנכי" אפילו בתוך ההסתר. (בעש"ט)

**אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם, הנה נקב"ה הוא הוי' ית"ש המהווה כל ושירי אומות נקראו אלקים, אמנם ישראל אין להם אלקים כ"ה הוי' ית"ש בעצמו ועל כן יהו-אלהי ישראל גמטרי' תרי"ג, ולא זו כי הוא אלקים לנו עוד גם השר והראש הממונה תחת כל מלאכי ממלאכי האומות גם זה אין לנו כי קיי"ל אפי' מזל אין לישראל ואין שום דבר חוצץ בינינו לבין אלקינו אלא הוא אלהי' שלנו והראש שלנו ג"כ על כן יהו-אלהי-אשר-ג"כ גימטרי' תרי"ג כ"ל, וזהו ומשום חתן על כלה שיש עליך אלהיך, כי הקב"ה שר עלינו שנקרא שמו ה' אלקי ישראל וחתן על כלה גמטרי' תרי"ג והיינו ומשום חתן על כלה היינו תרי"ג כי חתן בחי' תורה שבכתב וכלה בחי' תורה שבע"פ כן שיש עליך אלקיך - ומפני כן חושב אני כי ראשיכם אינו תואר לשבטיכם כי הוא תואר לאלהיכם ואע"ג דכתיב ראשיכם לשון רבים אין בכך כלום כי האלהות יתואר בלשון רבים [כרש"י בראשית כ' י"ג] בלשון מרות ואדנות כידוע. [תקס"ב]:**

**אתם נצבים היום כולכם וגו', ופירש"י כולכם לפני ד' אלקיכם, ונראה שבא ללמדנו באיה צד ואופן תזכו במשפט ביום הגדול והנורא היום דא ר"ה, על זה אמר כולכם לפני ד' אלוהיכם שתבקשו רק על צער גלות השכינה וגם תכוין לאוקמא שכינתא מעפרא, ובזכות זה תנצלו מכל המשטנים והמקטרגים שתכונו רק שיתגדלו ויתקדש שמייה רבא. (קדושת יום טוב)**

**לא בשמים הוא וגו'. שלא נחשוב שהצדיקים הקודמים בשעה שעלו לגנוי מרומים עלתהעמהם תורתם וזכותם, לז"א לא בשמים הוא שלא עלתה עמהם בשמים אלא נשאר פה אתנו, ואם מתחילין אנו בתשובה מסייעים הזכותים ההם לילך מעלה. (דברי יואל)**

**אתם נצבים היום כולכם וגו'. וידוע מזוה"ק דתיבת היום קאי על ראש השנה יום הדין והמשפט, ככתוב (איוב א) ויהי היום ויבוו בני אלקים וגו' ועל כן כשאנו מתקרבין אל יום המשפט הזה, אין לנו להיות נחלקים אלו מאלו, רק צריכים להתייצב כולכם ביחד, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם, ומסיים עוד הפעם כל איש ישראל.**

ראה נתתי לפניך וגו'. בשם הגה"ק הרבי רש"ב זצ"ל מפרשיסחא על הפסוק ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כי עיקר שיהי' חיים טוב וע"י הרע גורם ח"ו להיפך עכ"ל דפח"ח:

**ניצוצות**

**מְתָר לְשִׁנּוֹת מִפְּנֵי דְרָפֵי שְׁלוֹם, אֲבָל פְּדֵאֵי לְחַפְּשׁ מִקֶּדֶם דְּרָכִים אַחֲרוֹת!**

**מצב דורינו במשנתו של רבינו הק' בספרי דבי רב דברי יואל**  
 האם אפשר לסמוך על אחד שיתפלל במקומו? האם מי שנראה לעין כל שהוא גדול הוא באמת גדול או שיש שנוא לפני בוכ"ע, אם היו דתן ואבירים חיים היו לוקחים אותם לנשיאת העדה, יש כאלו שאפילו הם שגויגים במינות ואפקיורוסות נענשים כמזידיים מכיון שלמדו פשט בתוה"ק לפי שיטתם הנלוזה, ולאחמ"כ כבר אינם רואים האמת

לעברך בברי' ד' אלהיך. ברית עם הכולל עולה תרי"ג היינו כשאדם עושה המצוה בכוללת עם ישראל היינו גם המצוה והאבת לרעך כמוך אבל כשח"ו הוא אלהיך אפי' הוא אלקיך גמור נקרא צדיק שאינו טוב כמבואר בש"ס קדושין (קידושין מ, ע"א) איזהו צדיק שאינו טוב שאינו

**אתם נצבים צריך לדעת כוונת מאמר זה עוד למה הוצרך לפרט ראשיכם וגו' טפכם וגו', ולא הספיק לומר בדרך כלל כולכם עוד צריך לדעת טעם הברית הזה, הלא בסמוך (לעיל כח סט) אמר אלה דברי הברית, ואם רצה לכלול גם האמור בפרשה זו בכלל הברית היה לו להקדים**

ואע"פ שאז הם כבר שוגגים אבל הם עשו זאת במזיד

באופן אחר אפ"ל הדקדוקים הנ"ל, בהעיר עוד במ"ד במדרש רבה (ריש פרשה זו) הלכה אדם מישראל שלא התפלל תפלת השחר או תפלת המוסף וכו', כיצד הוא צריך לעשות, כך שנו חכמים תפלת השחר עד חצות, תפלת המנחה עד הערב וכו', והולך ומונה לפני תפלות כולן עיי"ש, וצ"ב קישור הלכה זו לפי נצבים.

ב) להלן בפרשה והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברר בלבבו לאמר שלו' יהי' לי, כי בשרירות לבי אלך, למען ספות הרוה את הצמאה, יל"ד דמשמעות הכתוב מורה, מדי שמיעתו דברי האלה יתברך בלבבו וכו', ואדרבה השמיעה מחייבתו לחזול, ולירא מפני עונש האלה.

ג) מ"ש הכתוב כי בשרירות לבי אלך מושלל הבנה, שסתם הכתוב ולא ביאר מהו, דהרי כלל הכתוב הכל, כמ"ש הרא"ם ז"ל, דפן יש בכס הראשון מדבר בע"ז, והשני בקבלת הברית, ומה הוסיף עוד במאמר כי בשרירות לבי אלך, מראה לכאורה כבחי' חדשה, ולא פי' מהו.

ד) עוד יל"ד דזה התברך בלבבו ב' לבבות משמע, בשרירות לבי אלך, לב אחד.

ה) למען ספות הרוה את הצמאה, פרש"י ז"ל עפ"י התרגום, שאוסף לו פורעניות על מה עשה בשוגג וכו', ואצ"פ אל המזיד ואפרע ממנו הכל וכו', וצ"ב וכי כך הוא המידה, לענוש על השוגג כמזיד, וכבר ביארנו בזה, ועוד לאלקי מילין.

ו) וילך משה וידבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל, כל המפרשים נדחקו בהליכה זו, כי לא פורש להיכן הלך, ויונתן תרגם למשכן בית אולפנא, וצ"ב מה צורך להודיע זאת, ובכל פעם שדובר אל ישראל משם דובר, ויספיק הכתוב לומר, וידבר את כל הדברים האלה וגו', וילך למ"ל.

ז) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, לא אוכל עוד לצאת ולבוא וגו', במס' סוטה (י"ג ע"ב) מאי לצאת ולבוא, אילימא לצאת ולבוא ממש, והכתיב לא כהתה עינו ולא נס לחה וגו' אלא לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מעיינות החכמה, ויש להבין איך אפשר לומר כן, והלא ידוע דכל הצדיקים, גדלה מעלתם בשעת פטירתם, ומשיגים יותר, ממה שהשיגו כל ימי חייהם, ובספחה"ק אגרא דכלה פ' זו האריך בזה עיי"ש (ה"ד להלן) וא"א להאמר בחי' זו, לגבי משרע"ה כפשוטן של דברים, והרמב"ן ז"ל כתב שהי' זה בדרך נס, שלא ידאגו לתת גדולה ליהושע בפניו, עכ"ד, וגם זה צ"ב דצורך הנס למה, ולא יתכן לפרש הדברים כפשוטן.

ח) אומר ר' זל"ה בקדושת יו"ט הביא מדרש, לא אוכל עוד לצאת ולבוא, ה"ד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ע"כ, וצ"ב.

ט) להלן בפ' הנך שכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ, בגמ' סנהדרין (דף צ' ע"א) שא"ל רומיים את ר' יהושע בן חנניא, מנין שהקב"ה מחי' מחים, ויודע מה שעתידי להיות, אמר להו תירווייהו מן המקרא הזה, שנא' ויאמר ד' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה, (פרש"י הנך שוכב עם אבותיך וקם, הרי תחית המתים, העם הזה וזנה, הרי מה שעתידי להיות עכ"ל רש"י), ודלמא וקם העם הזה וזנה, אמר להו נקוט מיהא פלגא בידייכו, דידוע מה שעתידי להיות, עכ"ד הגמ', וצ"ב איך נתפטר בניקל כ"כ על החצי, ושניהם מעיקרי האמונה, גם מ"ש נקוט מיהא פלגא, ואין על החצי, והם ב' פנינים נפרדים, והול"ל נקוט מיהא חדא, וכן הקשה במהרש"א.

י) עוד הקשו המפרשים, דהאין אפ"ל דמאמר וקם קאי על שלפניו, הנך שוכב עם אבותיך וקם, דא"כ העם הזה וזנה וגו', אין לו ביאור, גם הא דידוע הקב"ה מה שעתידי להיות, לא ה"ל ללמוד מפסוק זה דוקא, וכמה פעמים נזכר בתורה"ק, שהזהירם הקב"ה שעתידי לחטוא.

יא) להלן בפ' הן בעודני חי עמכם היום, ממרים הייתם עם ד', ואף כי אחרי מותי, המהרש"א ז"ל בסנהדרין (ל"ז ע"א) הקשה, מ"ש בגמ' שם הנהו ברינוי דהוה בשבבות דר' זירא וכו', כי נח נפשי' דר' זירא, אמרו עד האידנא הו"ר זירא בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי, הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה, והקשה המהרש"א ז"ל, דא"כ נסתהק"ו, הן בעודני חי עמכם וגו' ואף כי

אחרי מותי, דאפשר שיהרהרו בתשובה, כעובדא דר' זירא.

יב) גם צ"ב מ"ש ממרים הייתם עם ד', והול"ל נגד ד', מהו עם ד'.

ולבאר כל הענין נתחיל בביאור דברי המדרש (בקושיא א') הלכה אדם מישראל וכו', כך שנו חכמים תפלת השחר עד חצות וכו', ומני ואזיל זמני התפלות כולן, וצ"ב קישור הלכה זו לכאן, והנה בפ' תפלת השחר (ברכות כ"ו ע"ב) תניא מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד הערב וכו', עיי"ש בגמ' שזמני כל התפלות, הם מכוונים כנגד תמידין וקרבנות, ואתי' כמ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, ואף למ"ד תפלות אבות תקנום, אסמינהו רבנן אקרבנות עכ"ד הגמ', והרמב"ם ז"ל סתם כדברי שניהם, ותפלות אבות תקנום, וכנגד תמידין תקנום, ואולי שהאבות תקנוהו כנגד תמידין, ועכ"פ זמני התפלות הם מכוונים כנגד תמידין כמבואר בגמ' בפרוש.

ולכאורה כמו שהשוו רז"ל זמני התפלות לזמני תמידין, להיות בחינתן שוה, וכנגד תמידים תקנום, ממש לא השוו אותם לגמרי, וכמו בתמידין וקרבנות הצבור, רק כהן א' הוא המקריב, והוא שליחא דרחמנא ושליחא דידן, להוציא את כל ישראל, ואה"נ שכל ישראל הי"ל חלק בהם, שנקנים משקלי הצבור, אבל סוכ"ס צוותה התורה"ק, שכהן א' בלבד יקריב בעד כל ישראל, ומדוע לא תקנו חז"ל ג"כ בתפלה, להשוותו לתמימה לגמרי, וכמו שחייבו בזמני התפלות לעשותם דוגמת התמידים ממש, ובאמת בתפלה מחויב כל א' להתפלל לעצמו, ואף היחיד, והש"י אינו רק להוציא את שאינו בקי, אבל לכתחילה מחויב כל א' לעצמו, ואין א' מוציא את כולם, וצריך הסבר.

ונראה לבאר הענין, עפ"י מ"ש הח"ס זל"ה, עה"פ אתם נצבים היום וגו' ראשיכם זקניכם וגו' כל איש ישראל, ולא סגי בראשיכם וזקנים וכו', אך הטעם פן יש בכס שורש פורה וכו', ואפשר גדול השבט יש שורש הפורה, והרי אלו הי' קרח ודתי ואבירם וזמרי בן סלוא קיימים, הלא היו נשיאים קוראי העדה, והמה שנואים למקום, וחוטבי עצים טובים מהם, הנסתרות לד' אלקינו וכו', ע"כ אתם כולכם לפני ד' אלקים דייקא, כי לפניו גלוי מי הגדול ומי הקטן עכ"ל הח"ס זל"ה.

ובזה יתבאר לענינו, דבתמידין וקרבנות צבור א' א' בענין אחר, דמצות התורה את הכבש הא' תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, וא"א שתיעשה רק ע"י אחד, ע"כ בהכרח היו צריכים לסמוך עליו, ואעפ"כ מצינו שהיו משכימים את הכהן גדול בעבודת יו"כ"פ, שלא ישנה מכל מה שאמרו לו, שמא יש בלבו צד מינות, הרי שהי' מקום לחשדא, ולא הי' בירור גמור שיכולין לסמוך עליו.

וכבר פירשתי לתרץ קושית ר"ע איגר זל"ה בשם הפרי חדש דמאי מהני השבועה, הרי לפי שיטת הצדוקים המצוה כן הוא, שניחש הקטורת מבחוץ, והוי נשבע לבטל את המצוה לשיטתם, ולא חלא השבועה, ופרשתי דהכוונה במ"ש שמא יש בלבו צד מינות, דלא מיירי במין מוחלט, דלזה בודאי לא יועיל השבועה, רק החשש שמא אמונתו רופפת, ונוטה לצד מינות, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (בה' עבודת יו"כ"פ פ"א ה"ז) שמא כהן זה נוטה לצד אפיקורסות, ובכגון דא איכא למיחש, שמא יתברר עליו השטן בשעת העבודה, להסיתו לעשות כמעשה הצדוקים, ולאיש כזה עדיין מועיל שבועה.

עכ"פ לא היה בירור גמור שיכולין לסמוך עליו, אבל א"א בענין אחר, אבל בתפלה אף שכנגד תמידין תקנום, בחזו רז"ל בתקנתם, שכל א' בעצמו מחויב להתפלל, ולא יהי' אחד נבחר להוציא את כולם, דמי יודע אם הנבחר ראוי לסמוך עליו, והנסתרות לד' אלקינו, ואה"נ שגם בתמידין הי' ראוי להיות כן, רק היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר, ואין דנין אפשר משאי אפשר.

ובזה יבואר קישור הלכה זו דזמני התפלות, לפי זו אתם נצבים היום כלכם וגו' ראשיכם זקניכם וגו' כל איש ישראל וכמ"ש הח"ס זל"ה, דלא סגי בראשיכם זקניכם, כי הנסתרות לד' אלקינו, ואולי המה שנואים למקום, וע"כ אסמיכו במדרש הלכה זו דכ"א מחויב להתפלל, ואף כנגד תמידין תקנום, ואף זמני התפלה תקנו כנגד זמני התמידין כמבואר במדרש, מ"מ כיון כנגד זמני בירור גמור, אם הנבחר ראוי לכך,

ואפשר במנין אחר, כל א' מחויב לעצמו, ואין א' מוציא את כולם, וא"ש הקישור.

ובחי' זו אפשר לרמוז, גם בדברי המדרש הנ"ל (בדרוש הקדום) אתם נצבים וגו' זש"ה הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד, והרשעים עושים הפכיות בתוה"ק, ומהפכים דברי אלקים חיים לדעתם הנכזבת, וכל המינות ואפיקורסות תולים בתוה"ק, עיי"ש ראיות חלו דופי, וא"צ להסביר דבר זה, שרואין אותו בשול בעוה"ר, וז"ש הפוך רשעים ואינם, וכמאן דלינתניהו דמי וא"א לסמוך על תורתם ותפלתם, להיותם שליחי צבור, ורק בית צדיקים יעמוד, והנסתרות לד' אלקינו, ומה"ט אתם נצבים היום כלכם וגו', ראשיכם זקניכם וגו' כל איש ישראל, כבחי' שכתב הח"ס זל"ה.

וז"פ הכתוב והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי (עייין קושיא ב') שאחר שאמר הכתוב אשר לבבו פונה היום וגו' ללכת לעבוד את אלהי הגוים וגו', עכשיו מיירי הכתוב בדראג יותר גרוע, שגם הע"ז והמינות יתלה בתוה"ק, וכמ"ש בנועם מגדים לפרש מ"ש רז"ל לא הרבה ירושלים, אלא על שהעמידו דבריהם על ד"ת, ר"ל שגם מעשיהם לא טובים היו תולים בתוה"ק, כאלו מצות התורה כן הוא, עיי' פשיטת שאינם אמת עיי"ש.

וז"פ והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו וגו', שע"י שמיעתו יתקלקל עוד, ויהי' תוצאת השמיעה, היפך אזהרת התוה"ק ולילך לעבוד ע"ז, והאין יהי' זה, עז"א כי בשרירות לבי אלך, שיהפך דברי אלקים חיים כפי רצון לבי ותאותו, ולא מיירי כאן בעשיית מעשה הרע שכבר אמור ללכת לעבוד את אלהי הגוים, וכאן יאמר הכתוב שאזהרת התורה עצמה היפכם אחרי שרירות לבו, ומתחילה רוצה ללמוד כן ברצון לבבו, ואח"כ אינו רואה עוד פשט זולתו, ואז כבר הוא שוגג, דהרי הוא לתמותו סובר שכן הוא דרך התורה, ואעפ"כ נענש גם על השוגג, שהרי הוא בעצמו וברצונו הביא עצמו לידי כך.

וזהו פ"י הכתוב למען ספות הרוה את הצמאה וכפרש"י שאוסף לו פורעניות על מה שעשה בשוגג וכו' ואצ"פ אל המזיד, דאם הולכים ר"ל בזה הדרך, אז לבסוף אינו רואה זולתו, וסובר שכן הוא האמת, ודרך התוה"ק יתחייב כן, וכבר הוא שוגג, וע"כ התחיל הכתוב לומר והתברך בלבבו ב' לבבות, שבתחילה עדיין רואה לעצמו ב' דרכים, אבל כשנתרגל בזה הדרך, אינו רואה עוד זולתו ואין לו רק לב א', ולז"א כי בשרירות לבי"י אלך, וע"כ לא יאבד ד' סלוח לו ויתחייב גם על השוגג כמזיד, שהוא גרם לעצמו, מפני שהלך בדרך זה ברצון לבבו.

ובזה יתבאר הכתוב הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם עם ד' וגו' (עייין קושיא י"א) ולדרכנו משרע"ה הוכיח את ישראל על בחי' זו, שכבר בימיו קלקלו כן, ומחלוקת קרח הי' עדי"ו, שחלקו על משרע"ה ועל נבואת מפי הקב"ה, וכל ראיותיהם הביאו מדברי התורה, עיי' שסילפו דרך התורה לדעתם ולרצונם, (עייין בחי' פ' קרח הארכנו בזה), ולז"א ממרים הייתם עם ד' ולא אמר נגד ד' כקושיאנו הנ"ל, שעם דברי ד' כעצם המרו, להפכם נגד רצון הבור' והפכו, וא"כ כ"ש אחרי מותי, כי מי יוכיח לברר טעותם, ומשרע"ה הי' מקור התורה והנבואה, ואעפ"כ סילפו דרך התורה בימיו, ומה יהי' אחרי מותו, ויפה כח הק"ו.

ול"ק עוד קושית המהרש"א ז"ל, מהנהו ברינוי דהוי בשבבותי' דר' זירא, דהתם מיירי מתשובה על גופי עבירות במעשה ר"ל, שעשו הנהו ברינוי לתאות לבבם, ועיי' הסתלקות דר' זירא הירך לבבם וחזרו בתשובה, כמבואר בגמ' שם, אבל כאן מיירי מבחי' אחרת, שמעקמים ומסלפים דברי התוה"ק, ומעמידים כל תועבותם בפסוקי התורה, וא"כ כ"ש ק"ו אחרי מותי, ועכשיו בעוה"ר בדורות האחרונים, נסתם כל חזון, ואבדה חכמת חכמים וגינת נבונים תסתתר, ורבים נתעים ר"ל מדרך התוה"ק, וצריכים לסייעתא דשמיא מרובים, להתחזק בדרך התוה"ק האמתית.

ובזה יל"פ מאמר רז"ל שנסתמו ממנו מעיינות החכמה, ורמב"ן ז"ל פ' שהי' בדרך נס, ולכאורה קשה הלא בו ביום כתב י"ג ספרי תורות, ומסרה לישראל, וכל התורה כולה נשארה בידינו מקבלה זאת, והקב"ה אומר ומשה כתב, ואין אפ"ל שנסתמו ממנו מעיינות הסכמה (עייין קושיא ז') אמנם הפי' הוא שמעיינות החכמה נסתמו ממנו, והי' הכל בנבואה מפי ד', שהקב"ה אומר ומשה כתב, דחכמה ונבואה הם שני

השגים נפרדים, וחכמה הוא מה שנמסר לחכמינו ז"ל, לפיכך בדעת התורה, זה בונה זה סותר, במו"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, ובי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ולכיון לא האמת בסייעתא דשמיא, ולהכריע בספיקי הלכות בדעת תורה ומבחי' זו ה' מעיינות החכמה שהי"ל למשרע"ה ונבואה הוא מבחי' אחרת לגמרי, שהכל הוא מהקב"ה, והקב"ה אומר ומשה כותב, וזהו ודאי נשאר לו עד לבסוף.

והנה כבר פרשתי (עיין בחי' פ' קרח), דלכאורה איך הרהיבו בנפשם לחלוק על משרע"ה, והרי נבואת משרע"ה לא ה' מקום להסתפק באמיתותו, כמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ח מה' סוה"ת) שכל מלבי ישראל עדים על נבואתו שהוא אמת, ובעינינו ראינוהו ובאזינונו שמענוהו וכו', ואין מקום להרהר ח"ו (עיין"ש שהאר"ך), אמנם מחלוקתם ה' ע"ד זה, דכיון שיש מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, וניתן להכריע לחכמי הדור, ע"כ אמרו שמשרע"ה הכריע כן מדעתו שכמת התורה, וניתן גם להם הרשות, להכריע בדעת תורה היפך דעתו ר"ל, ולזה א"ל משרע"ה בזאת דעתו, כי ד' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי, ר"ל שהכל מד' ברוח נבואה, ולא מלבי בהכרעת דעתו ובחכמת התורה, ומעתה אין כאן מקום לחלוק (עיין בחי' פ' קרח באריכות).

ובזה יתפרש לענינו, דהנה משה רבינו ע"ה ה' מקור החכמה והתבונה, ונתעצם בעצם התוה"ק, וכל מה שתלמידי ותיק עתיד לחדש נמסרה למשרע"ה ביה"ט, אמנם ביום הסתלקותו שכתב הי"ג ספרי תורות ומסרם לישראל, נסתמו ממנו מעיינות החכמה (בדרך נס כמ"ש הרמב"ם ז"ל) והי' הכל נבואה מפי ד' ית' אליו, והקב"ה אומר ומשה כותב, כדי שלא יהי' מקום לבע"ז לחלוק, ולומר גדלה חכמתי, ואכריע בדעת תורה להיפך ח"ו, אבל על נבואתו אין מקום לחלוק, והכל יודעים וכבר העידה תורה, ולא קם נביא בישראל עוד כמינה, ולטעם זה ה' רצון הבו"ת, לסלק ממנו מעיינות החכמה ביום ההוא, והי' הלכת בבחי' נבואה.

ובזה יתבאר דברי המדרש הנ"ל (קושיא ח') כמין מומר לא אוכל עוד לצאת ולבוא הה"ד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, עפי"מ שדרשו חז"ל, לא אוכל עוד לצאת ולבוא מלמד שנסתמו ממנו מעיינות החכמה, ובא המדרש לתרץ איך יתכן זאת, ומדוע ה' רצון הבו"ת כן, הה"ד ולא קם נביא וגו' כמשה, ואין מקום על נבואתו לחלוק, ע"כ רצה הבו"ת שיהי' כתיבת ומסירת

התורה בבחי' זו, ונסתמו מעיינות החכמה ממנו, כדי שלא יהי' מקום לבע"ז לחלוק.

ועתה נבוא לבאר במאמר הכתוב הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו', ודברי הגמ' סנהדרין (עיין קושיא ט') דהנה האוהה"ק הקשה וקם העם הזה וזנה וגו', וכי קימה היא לו, והלא ירידה והשפלה היא לו, הזונה אחרי אלהי נכר, ואולי שיכוין לומר ע"ד אומריו וישמן ישורון יבעט, והוא אומר וקם העם, פי' היתה לו קימה בעולם, בירושת הארץ ועושר וכבוד וישמן, ומזה יצא לו שיבעט, וזנה אחרי אלהי נכר הארץ וכו' עכ"ל הקדוש, והכלי יקר פי' שלשון וקם הוא מלשון כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכו', שיקומו עם משרע"ה, ולא יתנו לו מנוחה בקרב עיישי"ה.

ובעוה"ד כ"ז נתקיימה בימינו, שרשעי הדורות היתה להם תקומה גדולה בעושר וכבוד והצלחה, ולכאורה למה עשה ד' ככה, רק דעון הדור גרם לכל זה, כמו שאני רגיל לחזור על דברי הרמב"ם ז"ל, מ"ש בנביא השקר כי מנסה ד' אלקיכם אתכם, ופי' הוא ז"ל בעבור שעזבו ולא המיתו עכ"ה, וזהו נסיון האחרון וגדול שבכולם והנה כל הנסיונות מה שתיארו חז"ל, איך שיהי' מצב הדור בעיקבתא דמשיחא, אפשר להבין גם עפ"י שכל הפשוט שיהי' כן, דלא אפשר דרא, והדורות מתמעטין, ונתרוקנים מתורה וחכמה, אבל נסיון זה האחרון, שיהי' להם הצלחה גדולה כ"כ, וקם העם הזה וזנה, שיהי' להם הקומה, ועי"ז יבצעו זממם וזנה וכו', דבר זה איך השכל מחייבו וקם זה כ"א בעון הדור, ומי יוכל לעמוד באלה, ואין יוכל הדור להתקיים, בנסיונות קשים ומרים כאלה.

אמנם נחמה גדולה הוא לנו, שכאשר הגענו לנסיון האחרון הזה, אשר חרפו אויביך ד', אז בודאי עקבות משיחן קרובים, ומזוימנים לבוא, כמבואר במד"ר (שה"ש פ"ב) אידי ינאי אם תראה דור אחר דור מחרף ומגדף, צפה לרגלי מלך המשיח, הה"ד (תהלים פ"ט) אשר חרפו אויביך ד' אשר חרפו עקבות משיחך, מה כתיב בתרי' ברוך ד' לעולם אמן ואמן עכ"ל המדרש, וע"כ צריך להתחזק ולעמוד בנסיון, שלא להתפעל מהצלחתם, וכל הנסיונות האלה הם צורך הגאולה, והנה מבואר במדרש רבה (סו"פ עקב) כשיבוא אלי הנביא לבשר הגאולה, יבוא משרע"ה עמו, ושניהם באין כאחת עיי"ש, ומשרע"ה יקום בתחי' ויבואו עמו דור המדבר, ולפי"ז אף אם נימא למאמר וקם קאי אלמטה, וקם העם הזה וזנה כקושיא הרומיים, ופשוטו של מקרא מוכיח כן, דאל"כ העם הזה וזנה אין לו ביאור כנ"ל, אבל מ"מ נשמע מינה ג"כ תחיית המתים, וקאי ג"כ

אלמעלה הנך שוכב עם אבותיך וקם, שמשרע"ה יקום בתחייה ויגאל את ישראל, כדאיצא בזוה"ק שמשרע"ה בעצמו יהיה המלך המשיח.

וזה אשר השיב ר' יהושע בן חנניא לרומיים, נקוט מיהא פלאגא ריידינו, להמשכיל ומתבונן בנסיון זה וקם העם הזה וגו', שיש להם הצלחה ותקומה גדולה למעלה מן השכל, מזה עצמו ישפוט שקאי וקם גם למעלה, ומשרע"ה יקום בתחי' מידי יוגאל את ישראל דא"א בענין אחר, וזהו סימן על זה, וע"כ אמר נקוט מיהא פלאגא וכו', שזה החצי מוכרח שיגרור אחריו חצי האחר, וא"א זולתו, וסרו כל הקשיות בענין.

והבוכ"ע ירחם על עמו ישראל, ועכשיו אנו עומדים בימים האחרונים של ימי הסליחות קרובים אל ימים הקדושים ר"ה ויו"ט פ, ולא הכנו לעצמינו כלום, הי תורה והי מצוה למגני עלך, ונחזור למה שהתחלנו אתם נצבים וגו' ורז"ל דרשו אין עמידה אלא תפלה, והיום הזה ר"ה כמבואר בזוה"ק, ואמה"כ טפסם ונישכם, וגו' כל איש ישראל, וכל אחד יתניר ויתפלל בעד עצמו, ולא סגי בראשיכם זקניכם, ובעוה"ר עכשיו אין לנו על מי לסמוך, והנסתרות לד' אלקינו, ושום אדם לא ידע מי הוא החשוב לפני הבו"ת, וכבחי' הנ"ל בשם הח"ס זל"ה, וכע"ז כתב ק"ו הייטב לב זל"ה באופן אחר קצת, וצריך לאחד לייחס לבו ומחשבתו להקב"ה, והקב"ה ירחם שנזכה לומר דיבורים אמיתיים לפני הקב"ה, בימי הסליחות והרחמים, וצריכין לסייעתא דשמיא, ובאמת הוא מלוכב בטבע, אבל הכל הוא נסי נסים, שיהודי יוכל לומר דיבורי אמת לפני הקב"ה, בזה העולם הגשמי והנפילה הגדולה שקרה לנו וקם העם הזה וגו', ואיזה פנים יש לנו.

והבוכ"ע יעזור באלו ימים המעטים לפני ר"ה שנזכה לעשות קצת הכנה, ויהי' לנו השפעה מהקב"ה ע"ז גופא, כי לא ממעשינו שלא הכינו עצמינו לזה, ונזכה שיהי' לנו עכ"פ קצת התעוררות תשובה בלב, ולקשר לבבנו אליו ית' וכל ישראל ינצלו מכל צרה וצוקה, דבעוה"ר אין אדם יודע מה מעותד עוד לבוא, וזהו הבוכ"ע יעזור שנזכה להכתב לטובה בזה השנה, וצריך כל אחד בפרטיות ישועה שלימה, והעיקר הוא בכלליות שצריכין לישועה שכבר כלו כל הקיצין, ונזכה לראות בישועת ירוב וביאת משיח צדקנו ב"ב, ולא נדחה מחמת רוב העוונות ופשעים בעוה"ר ונזכה שהש"ת יקרב לבבנו אליו ית', ובמהרה נושע בישועה שלימה בהתנומת קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו בב"א. (דברי יואל קפב - קפו)

**יום אחד בשנה חשוב שנה אם מראשית השנה ועד אחרית השנה היה יום אחד שעשה חט"ר לפניו ית' מציל על כל השנה, ואפילו יום האחרון משנה, וכ"ש שבת האחרון, שכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעא תליין, כנעלה את כל השנה, ועל שבת זה נאמר שבת קודש נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיין. (בית אברהם)**

זאת אנו אומרים שהשבת שקודם יו"ט הוא הכנה ליו"ט. כי שבת נקרא קודש ויו"ט נקרא מקרא קודש. היינו שמקבל מש"ק שלפניו. קודם פסח שבת הגדול, וקודם ר"ה שבת סליחות וקודם יו"ט שבת תשובה. וכן שבת שלפני כל יו"ט הוא הכנה ליו"ט. כי זאת ידוע שהכל תלוי באתערותא דלתתא ומאתערותא דלתתא אתער ליעילא לעילא עד עילת כל העילות. ועיקר האתערותא דלתתא א"כ לתתא הוא מהקב"ה שהוא מכניס לאדם התעוררות אליו ית'. (בית אהרן)

או יאמר המשך הפסוקים, על פי מ"ש חכמי האמת וספרי המוסר בנידון התשובה, שיראה האדם להרהר בתשובה לעתות ערב בזמן מנחה קודם שיחזור היום לנרתיקו, שאז יהיה הפגם במקום היותר עליון מקום עליית היום בשורשו, דאם לא כן כאשר יעלה היום בשורשו, יגיע הפגם ח"ו לשורשו למקום היותר עליון וצריך תשובה יתירה, וכן בערב שבת קודם עליית ימי השבוע למקום היותר עליון, וכן בערב ראש חודש קודם עליית השבועות לנרתיקם, וכן בערב ראש השנה קודם עליית החדשים, המשכיל יבין עיין בשל"ה. והנה אמר הנני ממטיר לכם (כפי מדרגתכם, כי ירד המן לכל אחד כפי צדקו כמ"ש לעיל) לחם מן השמים, (ובשביל זה שיאירע) ויצא העם (כשיצאו ח"ו חוץ לשיטה מדרך התורה להדעת דס"א), ולקטו דבר יום ביומו (אזי בודאי יראו הנצוצין והדיבורים והאותיות שהוציאו באותו היום ילקטוהו מן הקליפה בימוי על ידי התשובה תיכף ולא ימתנו עד למחר פן יתגלה קלונם לעין כל בירידת המן, כי ירד לכל אחד באופן אחר אחר אחר צדיק ואם רשע [וימא עה.]). וזהו למען אנסנו וכו', והבן. ואמר אחר כך והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, את אשר היינו תשובה עלאה ותתאה. או את אשר, האותיות שהוציאו מן הקליפה, על אשר תשובה עלילא, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום, דהיינו שביום הששי יוסיפו שנית לעשות תשובה מחדש, נוסף על מה שעשו בכל יום ויום: (אגרא נהלה - בשלח)

כה אמר ה' וזכרת לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך לכתך אחרי במדבר וגו' יאמר על דר צחור, כי כתיב אשר אנכי מצוך היום, ופירשו רז"ל שבכל יום יהא בעיניך כאלו היום נתנה, ולא כמו פריצי עמינו אשר דת התורה נדמה

### שבת סליחות וימים האחרונים של השנה

בתפילת מנחה ער"ה מתפללים אנו ברך עלינו את השנה הזאת ולכאורה הרי בעוד כמה רגעים ספורים תסתיים כבר השנה הזאת ומה לנו ולתפילה הזאת אלא בני ישראל הם עם קדוש ומאמינים בני מאמינים שישועת ה' כהרף עין ועוד יכול להיות "השנה הזאת". (מהר"ש מבעלזא)

אמר הבעל שם טוב הקדוש ז"ל להרב הקדוש רבי זאב קיצעס ז"ל שהיה הבעל תועב שול, ולפני ראש השנה למד אתו כל הכוונות ורשם לו אותם בכתב, וכשהגיע ומן התקיעות לקח ממנו הכתב וכל הכוונות, ואמר לו כי כוונות הם כמו מפתחות לפתוח שערים, אך לפעמים העלה המנעול חלודה שאי אפשר לפתוח במפתח, אבל לב נשבר הוא כמו קרדום ברזל שכווחו לשרור כל המנעולים וכל דלתות נחושת, ובשעות האחרונות יכולים לפעול עם הלב נשבר. (בית אברהם)

למה אתם שותקים כי יש לנו עת לשבר הסטרא אחרא, ובמה בשופר, ואם לא עכשיו אימתי, בכך אחי ורעי אנחנו עומדים כמו הטפשים שזה מעשה יצר הרע שהוא מכביד את לבנו שלא נוכל לבכות לפני הקדוש ברוך הוא... (תפארת עוזיאל)

ונמצאת למד מזה שגם ביום הגדול והנורא עת משפט עמו ישראל בראש השנה והקצבת חיותם ופרנסותיהם ומזונותיהם, הנה הכל נעשה ונמשך בשבת שלפניו במקור מים חיים. ועל כן מבואר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תכ"ח סעיף ד') שלעולם קורין אתם נצבים קודם ראש השנה עיני שם, לפי שהוא מרמז על ראש השנה, והראש השנה נרמז ונחקק בשבת שלפניו על כן קורין אותו בשבת הזה. והנה נודע אימרום ז"ל (בראש השנה ט"ו.) בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. והענין הוא כי כל הנשמות מתראין לפניו בתרין יום זה, וכפי ערך שלימותה ומראה כן גוזרין עליה משמים בשלושה ספרים הנפתחין בראש השנה. וכבר כתבנו שעיקר המשפט לישראל הוא, ושאר משפט העולם הכל טפלים אל המשפט הזה: (באר מים חיים - נצבים)

תכלה שנה וברכותיה, פעם נכנס חסיד אחד להרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע ותינה לפניו את צרותיו וביקש שיברכו שכבר יהיה תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה ענה הרה"ק ואמר שהי"ת יעזור שכבר יהיה תכלה שנה וברכותיה שהשנה גם תגמור בברכות. (מאורי אור)

להם כישן נושן מאין פנות אליה, ורוצים לעשות חדשות בארץ. ובוזה אני אומר מליצה על כלל ישראל עד כמה התורה חשובה בעיניהם כאלו הוא דשה וחביבה עליהם כמו בימי נעוריה, שהרי עם אמונים נאספו וקומתם כופפו אל איש כמוני היום, שידוע אני שאין בי לא תורה וכו' ודומה למדבר שהיא לא זרועה כלל, וזה שאמר לא אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריה, שהתורה אצלך בבחינת נעוריה ולא זכונה, אהבת כלולתיך של הכלל כולו, שהרי לכתך אחרי למי שהוא במדבר בחינת מדבר, בארץ לא זרועה, והבו, (יטב פנים, אבני זכרון י"ז)

ובכן אחינו בני ישראל הגיע העת אשר נעשה חשבון בנפשינו, ואם כי יודע אני בעצמי כו' ומה אני להוכיח לאחרים, אמנם תמכתי יסודי על אמרם ז"ל במשנה (ר"ה כ"ט): זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו, ונרמז בזה לדעתי, דרק מי שהוא מחויב בעצמו גם כן יוכל להוציא את הרבים ידי חובתו, וד"ל, לכן חובה עמוסה עלינו לעורר אותנו יחד ולשוב אל לבנו את אשר פגמנו בכל השנה במחשבה ודיבור ומעשה יחדחרט מאוד על העבר ונקבל עלינו שלא לשוב לכסלה עוד, נחפשה דרכנו ונשובה וגו' (קדושת יו"ט, ר"ה י"ז)

ובזה הנני אומר גם כן, דברי התנצלות להצטדק נפשי כי מדוע ולמה זה ראיתי על ככה לעמד לפני העדה לשרתם בעבודת הקודש ועבודת משא דב' דברי בבושין ומוסר, בעוד שידוע אני את מן ערכי, גם לא היטבתי את מעשי, ואין מהצורך לפרט כאן הדברים שבלב, אבל תמכתי יתדותי במשנה מסכת יומא (פרק ג' מא"א) אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן וכו', מתתיהו בן שמואל אמר האיר פני כל המזרח עד שבחברון, והוא אומר הן. ופירש הרע"ב ז"ל כדי להזכיר זכות אבות, מזכירין חברון, ע"כ, חזינן מזה, דממה דמזכירין חברון מקום משכן כבודם של האבות הקדושים, הוי כאלו הזכירו שמותם, ותפארתם, ועל כן בעמדי במקום הזה אשר עמדו אבותי הקדושים יתעורר זכותם להגן עלינו ובעדני, כמו שראינו שאפילו אם מזכירין רק מקום האבות בחברון נתעורר זכותם, ואם כן עמידתי פה במקום הזה, בודאי יזכור הקב"ה זכות אבותי הקדושים ויצדיק אותנו במשפטינו לטובה. (עצי חיים)

מה אומר ומה אדבר, לא תסברו שתוכלו לסמוך עלי באשר שמחזיקים אותי למנהיג, כי באמת אני מלא עונות ופשעים יותר מכל הציבור, ובאמת לא באתי הנה אלא להזכיר אתכם שנתדעו את אשר לפניכם, ועד ששמעתי מפ"ק של אבא מארי זלה"ה שאמר פע"א באיזה אסיפה, משל לשמש העיר שראה אש בוער בלילה בבתי העיר, וכל אנשי העיר ישינים בטח על מפותיהם, והלך השמש צעק צעק בקול גדול ערו ישינים משנתכם, מה לכם נרדמים הלא גשול נורא בוער בעיר, ובודאי שאין מקום להתרעם על השמש איך הרהיב עוז בנפשו להקיף את חשונות העיר לשינתם, כי האמנם שהוא רק שמש, אבל כאשר רואין שבווער אש להבה צריך כל אחד ואחד לצעוק ולהתירע להקיף את העם משינתם. וכן אנכי עמדי היום, לא באתי אלא להזכיר אתכם את אשר לפנינו שבווער אש גדול ונורא, אשו של יום הדין הנורא, ומי יכול להמלט הימנו. והאומנם כי מי אנכי להגיד לכם מומר, מכל מקום כן ראיתי אצל אבא מארי זלה"ה שדרש דברי תוכחות להציבור, וקשה עלי לשנות מנהגו, ובאמת אינני מספר לכם חדשות, והנני רק מזכיר אתכם את אשר לפניכם, וכמו שלא שייך להקשות על השמש שמעורר אנשי העיר משינתם בעת שההבערה ללהב יצאה, כמו כן אינני אלא כשמש פשוט ובאתי רק להזכיר אתכם שנתדעו שבווער אש נורא, וקשה נא משינתינו העמוקה ולא נישן במנוחה, נתפלל כל אחר גם בעד הדין, וכולנו ביחד ברמעות עינינו נכבה את האש הגדול והנורא הזה. (דברי יואל)

לא לדרש קאיתני ואין העת מוכשר לזה, ומי אנכי שאהיה ראוי לעורר הלבבות לתשובה, אשר יודע אני בעצמי שאינני ראוי לזה, אמנם הנני רק חוזר ושונה את דברי הראשונים הצדיקים שהיו לפנינו שהיו בוקעים רקיעים בדבריהם הקדושים, וכמו שאם חכם אחר אומר איזה דיבורים, או חזן אחד שקולו נעים מנגן איזה דבר נחמד, מי ששומע ממנו בעצמו הוא הננה, ומי שהוא במקום רחוק אם בא לידו עכ"פ "הפלאטין" ושומע הדיבורים הוה כעין מי ששמע ממנו בעצמו, הנה כמו"כ גם אני, הנני רק חוזר על דברי הראשונים המה הצדיקים הקדומים, (דברי יואל)

הנה נכנסו לימים הקדושים הללו, ונופל פחד על מי שמרגיש ועל מי שרוצה להרגיש הפחד של ימי הדין הללו, שהרי כל אחד ואחד יודע נגעי לבבו, והנה הפחד הוא גם בכל השנה אלא שהוא בהסתור, אבל יום הזה שהוא ראש וראשון של ימי הדין ויום הראשון מעשרת ימי תשובה הוא הקשה שכולם והפחד בו גדול ביותר, מורי ורבותי, לא לדרשה קאיתני, ולא עמדתי בכאן לייסר אתכם, כי יודע אני מן ערכי, ולא באתי אלא להזכירכם, שהרי אין מי שיאמר לפניכם, ואין אל מי לפנות, כי נסתם כל חזון ואין שומעין ואין רואין כלום, אבל כולנו ביחד על ידי שאתם תשובו בתשובה עיי"ז גם אנכי אזכה לשוב בתשובה, כי בתוך עדה קדושה כזו לא ימלט שלא ימצא עכ"פ איש אחד שעשה תשובה של אבות וישיש אל לבו לשוב באמת וזה ישיעי על כולנו וכו', מורי ורבותי, בוש אני מהישי"ת וממני בעצמי לעמד בכאן ולומר לפניכם, ולא באתי אלא להזכיר אתכם כי אין מי שיאמר ויפגיע בעדינו, אלא כולנו ביחד נבקש רחמים דכל בי עשרה שכינתא שריא, העתירו נא גם בעדי שאוושע ברוחניות ובגשמיות כי הנני כחורש הנשר, ואם אני אוושע, יהיה זה לטובה גם לכם, (דברי יואל)

כתיב ויקונן דוד את הקינה הזאת על ספר הידות, ויאמר אלמך בנו יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. וק"ז הייטב לב זללה"ה בהספידו את ק"ו הדברי חיים מצאנו זי"ע ביאר כתוב זה, כי קשת ראשי תיבות תקיעה שברים תקיעה, וכל זמן שהיה הרה"ק מצאנו בחיים חיותו היה הוא מכוון את כוונת התקיעות והיה מגין בעד כל ישראל בעבודתו הקדושה, ועל ידי תקיעותיו היינו אף אנו נאחזים בו להעלות את תקיעותינו בצירוף כוונותיו הטהורות, אמנם אחר שנסתלק מן הדברי חיים זי"ע מוטל עלינו ללמד את בני יהודה קש"ת, הינו כוונת התקיעות, דאין לנו מי שיכוון בעדינו, עכ"ד,

ואני אמלא אחרי לפרש המשך הכתובים (שמואל ב א כב) מדם חללים מחלב גבורים קשת יהונתן לא נשגג אחר וחרב שאול לא תשוב ריקם, על פי המבואר בקדושת יו"ט כי הצדיק גם אחרי פטירתו בא ומשמש יחד עם הממלא מקומו, וזה שאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל לכאורה הול"ל למען יאריך ימים ובניו אחרי בקרב ישראל, דודאי לא ימלכו בזמן אחת ובפעם אחת, אמנם הכונה כי בכח הנעלם ימוך גם אביו בתת כח לבנו להנהיג את עם ישראל לגדור גדר ולעמוד בפרץ, וזה שאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הו"א ובניו, ר"ל כח שניהם יחד, עכ"ד. ונמצא כי באמת אף שנסתלקו מאתנו הצדיקים והחסידים אשר האירו פני תבל בעבודתם הקדושה, ואין אתנו יורע עד מה לכוין כראוי כוונת התקיעות לעורר רחמים בשמים ממעל, מכל מקום כיון שאבותינו הקדושים עומדים עלינו לסייע בעדינו בתקיעותינו ועבודתינו, בכוחם ובזכותם, נזכה שתפילותינו ותקיעותינו לא ישובו ריקם ויתקבלו ברחמים וברצון.

ודעו נא רבותי, כי לא רק אבותינו הקדושים ראשי אלפי ישראל מנהיגי העדה בלבד יבואו הנה לסייע אותנו בתפילותינו, אלא אף גם האבות של כל העדה הקדושה הנאספים פה כולם יבואו להשתתף עמנו בתפילותינו, וכאשר כתב מרן החתם סופר זלה"ה בדרשותיו קבלנו שבראש השנה ויום הכפורים הנשמות הקדושות שכבר מתו ונשמות האבות מצטרפים עמנו בבית הכנסת בתפילותינו, עכ"ל, והלוי תאבותיהם של כל הציבור היו חסידים ואנשי מעשה ורובם ככולם נעקדו על קדשת השם בשנות הזעם, ודאי יש בכוחם לסייע אותנו בתפילותינו לפעול שנה טובה ומתוקה לנו ולכל ישראל, ובכן לאחר שמקונן הכתוב ללמד את בני יהודה קשת, דהינו שנסתלקו מאתנו צדיקי הדור, שהיו מכוונים כוונת תקיעה שברים תקיעה, וצריך ללמד את בני ישראל כוונת התקיעות, ומה יעשו אזובי קיר אשר קצרה ידם ואינם יודעים לכוון בכל הכוונות הראויות לכוין, על זה ממשיך ואומר מדם חללים מחלב גבורים, פ"י שיצטרפו אתנו אותן נשמות קדושות שהקריבו חלבם ודמם על קדושת השם, והמה יבואו שייעו בעדינו בתפילותינו, קשת יהונתן לא נשוג אחר, היינו תקיעה שברים תקיעה של הצדיקים לא ישוב אחר לאחר הסתלקותם לחיי העולם הבא, אלא יבואו אלינו ויסייעו בעדינו בעת תקיעותינו, וחרב שאול לא ישוב ריקם, חרב רומז על תפילה, כמו שתרגם אונקלס בהרבי ובקשתו, בצלותי ובבעותי והיינו שתפילותיהם של הצדיקים, ותפילותיהם של החסידים הישרים והתמימים שמסרו נפשם על קידוש השם, ודאי לא ישוב ריקם, ובכוחם ובזכותם יתעלו תפילותינו לרחמים לרצון לפני אדון כל. (ברך משה)

שלושה ספרים נפתחים בראש השנה וכו' (ר"ה דט"ז ע"ב) ספרים, רצה לומר דיבורים, וצדיקים גמורים הם שכל דיבורם בדברי קדושה בתפלה ובתורה, הם לייחד הדיבור קכ) בעולם המחשבה, שבכל תפלה ודברי תורה צריך להאמין שמייחד בוודאי עולם הדיבור בעולם המחשבה, אם הוא בכוונה, ואף על פי שמתפלל ואין נותנים לו בקשתו מה שהוא מפלל, על כל זה באתעוררת דלתתא שהוא מיחד עולם הדיבור בעולם המחשבה בזה הוא גורם למעלה גם כן כזה, ואלו בני אדם שכל כוונתם לייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה הם צדיקים גמורים, והוא שאמר רבותינו ז"ל (ברכות ד"ל ע"ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוונת רצו, רצו לומר שיחשוב שמה שחסר לו [חסר למעלה גם כן] (קכא) וכן בשלמו לא יפסיק, דהיינו כשמתפלל בכוונה אז הקדוש ברוך הוא מתפאר בעולם הדיבור, ובא ההתפארות בכל העולמות ונופל עליו גם כן התפארות, ויזהר שלא יטל מהדבקות שיש לו, לחשוב בהתפארות שלו איך הוא מתפלל בכוונה גדולה: בינונים הם אותן בני אדם שבתפלתם מכוונים גם לזה שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתם מה שהם צריכים בצרכי עולם הזה, והם תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, ר"ל עולם המחשבה הנקרא יום הכיפורים, ור"ל שהוא תלוי ועומד עד המחשבה ר"ל אחרי כוונת הלב, אם כוונתם לשם שמים בבקשת צרכי העולם הזה, כדי שיהיו פנויים לעבודתו יתברך שמו, אז גם הם נכתבין לחיים, כי גם כוונתם נתייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה וכו': (צוואת הריב"ש דט"ו ע"א רמזי אדנות בס"ס אור תורה דס"ה): (בעש"ט הק')

ושמעתי מהמגיד זל"ה שהיה אומר בדרך צחות, זכור את בוראך וגו' עד אשר לא תחשך השמש והירח והכוכבים, ונתן בהם סימנים לשלשה כתי בני אדם המחולקים בעם תשובתם, כח ראשונה היא אלהים נוגע על פנינו, לעורר לבם בקרבם אל עבודת הבורא ברוך הוא, מחמשה עשר באב, ומתחילים להתענות וכדומה בתוספת עבודתם, ומעלים בזכרונם אז אימת הדין, ויראו האנשים כי הימים ממשמשין ובאין, שעתידי ליתן דין וחשבון לפני כסא כבודו יתברך, כ' בת משימיים את שנתם שנה תמימה בלא תורה ועבודה ותשובה, וישבו לערב ראש השנה, וביום הדין פופא בשומעם קול השופר צעק לבם בקול מר המלך הקדוש, המלך המשפט, ומתחרדים ומתפחדים מיום הדין הגדול והנורא, ואזי צווחין ככלבין הבה, הבה לן חיי, הבה לן מזונא סליחה וכפרה, ומורך בלבבם לתהות על מעשיהם המגונים, עוד שלך כת הג', שפנו עורף ולא פנים גם באלה, והמה מהעובדים ושיבים בהושענא רבא שאז גמר הכתיבה והחתימה, נתינת הפתקין, ואז חרדים מיום המות, באומרם ואם לא עכשיו אימתי, ושלש סוגי כתי אנשים האלו מרומזים בכתוב, וזכור את בוראך עד אשר לא תחשך השמש, מורה חמשה עשר באב, שאז תש כח השמש (תענית לא, ואתיות דדין כאותיות דדין, וזה מדבר מכת ראשונה היוצאים ראשונה למלכות, והירח, כאן מדבר מכת הלב, המעוררים את עצמם ביום הדין, וכאשר חכמים הגידו (בוצה טז, א) איזהו חג שהחודש מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה, וזה נרמז במלת והירח, מוסב על הירח שהחודש נתכסה בו, והכוכבים, כאן מדבר מהאנשים החוטאים על נפשיתם, ועוברים ואינם שבים עד הושענא רבה, נרמז במלת כוכבים, שאז מנהה העולם רואים על הכוכבים: (אור המאיר)

והנה בוודאי החכם עיניו בראשו וכל ימיו בתשובה ומעשים טובים ואינו ממתין עד ר"ה שהוא יום הדין דווקא שיעשה אז תשובה מאימת הדין, אלא תשובתו הוא מיראת השם יראת בושת יראת הרוממות, והוא כל השנה כולה, והוא תשובה מעולה. אבל מי שאינו חכם ואינו משיג גדולתו ית"ש לעבדו ביראת הרוממות תמיד, רק כשראה יום הדין ממשמש ובא והגיע ט"ו באב אז תש כחו ממיטת הדין ועושה תשובה בודאי, וממילא כי אריה שאג מי לא יירא – כי בט"ו באב ארבעים יום קודם מכריזין כנ"ל, ותשובה זו באמת פחותה היא כידוע, שבאה מיראה תתאה כנ"ל, והיא אמנא שאינה מקובלת כלל, וע"ז הבטיחנו הכתוב ואמר והיה עקב תשמעון, ר"ל עקב זה הוא מלשון סוף, אפילו כשהתשובה הוא בסוף השנה מצד אימת יום הדין, ומחמת זה תשמעון, ומן הדין הוא תשובה פחותה מאד, אעפ"כ ושמר ה' אלהיך לך את הברית וגו' (בת עין)

חודש אלול הכנה לתפילות ראש השנה, סדור שבחו של מקום קודם התפילה זה אלול, זמן להגיד שבחו של מקום ואח"כ ימי הדין יומא דצלותא וכל אדם למצוא את מקומו. (חידושי הרי"ם)

הכנה לר"ה להמליך הקב"ה כל עניני התיקונים והתשובה חייב אדם להכין בחודש אלול קודם ר"ה, וכשיגיע ר"ה יהיה מוכן ומזומן אצלו הכל, כי בר"ה העת כבר להמליך קוב"ה על כל אבר ואבר דיליה, וגם על האבר שפגם בו, ולקבל על להבא שלא ישוב לכסלה. (חידושי הרי"ם)

הנה שבת זו האחרונה שבשנה, ויש לתקן בה מה שהחסיר בכל שבתות השנה דביקות ועונג שבת, וכאשר שבת זו היא בעונג ודביקות כדת ומתקן בה כל שבתות השנה, כל האורות מכל שבתות השנה כולם נקבצו באו בשבת זו. וזה שמפטירין בה שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי. וכעין זה יש לומר בכל שבת מתקנין בה כל ששת ימי המעשה, וע"כ כל האורות של כל ימי השבוע כולם נקבצו באו בה. וזה שאנו אומרים בזמירות צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים, ובתרגום (ישעי' ל' כ"ו) בפסוק ואור החמה יהי' שבעתיים כאור שבעת הימים מתרגם אור שבעת הימים כפל האור שבע פעמים, וכן פירושו כאן: (שם משמואל)

ונמצאת למד מזה, שגם ביום הגדול והנורא עת משפט עמו ישראל בריה והקצבת ביתם ופרנסותיהם ומזונותיהם, הנה הכל נעשה ונמשך בשבת שלפניו במקור מים החיים, וע"כ מבואר בשו"ע (או"ח ס' תכ"ח ס"ד) שלעולם קורין אתם שבעת הימים קודם ר"ה, ע"ש לפי שהיא מרומז על ר"ה, והר"ה נרמז ונחלק בשבת שלפניו, ע"כ קורין אותו בשבת הזה. (באר מים חיים)

והנה שבת זו, שהוא שבת האחרון מהשנה שעברה, הוא נעוץ סופו לתחילתו, וע"י שמירתו בקדושה וטהרה נוכל לתקן אל כל מה שפגמנו בכל שבתות השנה שעברו, שאמרו הצדיקים הקדמונים צ"ל, שאם ירים איש את קצה המטה יתרום כל המטה, כן כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל עמו. (ישמח משה)

באמת עיצומו של יום השבת קודם מכפר ביום כ"ה באלול יום בריאת העולם גם בלי אמירת הסליחות, על פי מש"כ ק"ז בספר בני יששכר (מאמרי שבתות) בשם רבינו הקדוש מלובלין זי"ע שפירש הכתוב (איכה ג, מב) נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת, היינו שפשענו שלא שמרנו את השבת יום המנוחה, וז"ש 'נחנו' פשענו, ע"כ אתה לא סלחת עכ"ז, ולפ"ז י"ל דבחי' מדה טובה מרובה כשמועמים את יום שבת ומנוחה זו לפני הסליחות כראוי וכנכון, אז הוא ית"ש סולח ומוחל, לעומת לא סלחת הנזכר בפסוק. (שער יששכר)

מעשה ברב סעדיה גאון, שפעם אחת בא אצלו אחד מתלמידיו פתאום בלילה, ומצא אותו מתגלגל בשלג. והיה התלמיד עומד משתומם ונחרד, אמר לו: רבי, כלום חס ושלום אתם צריכים לתשובה ביסורים וסיגופים כאלה? השיב רב סעדיה ואמר לו: ידעתי בנפשי שלא עברתי עברה חמורה כזו שאצטרך לסיגופים כאלה; ואן למדתי דרך זו מבעל בית אחד שהתאכסתי אצלו והוא לא היה מכיר בי אם אני בעל תורה, וכבדני בערך הכבוד שעושים לכל אדם מהמוני בני ישראל: אחר כך יצא הקול בעיר שאני באתי לשם, ונתקבצו כל בני העיר לכבדני ולשמעני. וכראות כי בעל הבית, התחיל אף הוא לכבדני בכבוד גדול מאד ועשה לי כל מיני יקר וגדולה כפי השגת ידו, ועוד יותר מזה: וכשעמדתי לצאת מביתו, התנפל לרגלי, בכה ויתחנן לאמר: ימחול נא מר על כבודו. אמרתי לו: הלא כבדתי ככל אשר היה ביכלתך, ומה היית יכול לעשות עוד ולא עשית? אמר לי: אני מפיסו על השעה הראשונה שלא הייתי יודע אז במעלת כבוד רבנו ואני כבדתי אותו בכבוד הראוי: ואם בכבוד בשר ודם כך, שנפל לפני בכבי ותחנונים שאסלח לו על מיעוט הכבוד – כל שכן בגדולת הבורא אשר בכל יום ויום אני מכיר יותר לפי שכלי בגדולתו, וגדלה עבודתי לפניו ויראתי ממנו ואהבתי אליו בכל יום יומי – כך שכן שאני צריך להתחנן ולבכות ולסגף עצמי שימחול לי הקדוש ברוך הוא על מיעוט עבודתי וקטנות יראתי ואהבתי בימים שעברו:

הרה"ק המגיד מטריסק זיע"א פעם אחת במוצאי ש"ק בלילה הראשונה של סליחות ישב הרה"ק בביתו נאוה קודש ועמדו לפניו כמה אנשים והוא דובר בקדש בדריים גבוהים ורמים כדרכו בקודש ואמר אז כי בים הכפורים אז בני ישראל במעלה גדולה לפני השרת אשר ממש השי"ת אינו חפץ מהם יותר. רק זאת פליאה גדולה בעיני מדוע אחר יום הכפורים הם שבים ח"ו למעשיהם הראשונים. אחר כך באו אליו אחד מנכדיו ושאל אותו מדוע אינו הולך לבית המדרש לומר סליחות כי כבר הגיע העת. אמר לו הק"ה האם אתה מוכן כבר השיב לו נכדו וזקני האם אינו מוכן עדיין אמר לו בודאי איננו מוכן לכן כי אין אלך לומר סליחות כי ההתחלה מהסליחות הוא לך ה' הצדקה ואני יודע שאין הדבר כן. כי הלא נראה מה עושה האב כשיש לו ח"ו בן שאינו הגון הלא אדרבה הוא מטיב עמו כדי שלא יתקלקל ח"ו יותר ובפרט כי אני יודע כי בני ישראל הם טובים וישרים ואינני יודע מה יש להפשיט עליהם. אחר כך אמר אמנם ולנו בושת הפנים זהו אמת על כל נלך לומר סליחות והלך לבית המדרש שלו לומר סליחות.

בערב ראש השנה משכימים ומרבים באמירת סליחות ותחנונים, ומתעוררים לתשובה. לפי שזה היום האחרון לפני יום הדין שכל באי עולם עוברים לפני הקדוש ברוך הוא כבני מרון. וזוהרים ביותר ביום זה מעברות שבין אדם לחברו. ולא יסיח דעתו מהתשובה: ויתבונן בלבו, הלא בשעה שעומדין להביא אדם למשפט לפני בשר ודם יחוד חודה גדולה, ולא יעלה על לבו לעסוק בשום דבר אחר ורק ישיח עצות בנפשו כיצד להתחנן לפני המלך, למצוא זכות ולבקש מחילה – כל שכן כשעומדים להביא אותו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה הבורח כליות ולב: החוטא המתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד ענוש בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו, ויש לו מנוס לנוס שמה והמנוס הוא התשובה – והוא עומד במרדו ואף כי בידו לצאת מתוך ההפכה, לא יגור מפני האף והחמה: ואמרו רז"ל על הענין הזה: משל לכת של לסטים שחבשן המלך בבית האסורים, חתרו מחתרת, פרצו ויעבורו, ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום, הלא המחתרת חתורה לפניך, ואיך לא מהרת להמלט על נפשך? כך היא התשובה, מחתרת שנתנה לנוס מפני חטאיו, ואם הוא אינו נס, הריהו מגדיל חרון יותר: נוהגין להתענות בערב ראש השנה עד לאחר חצות היום. ואיתא במדרש שמחלין עבור תענית זו שליש מן העונות.

אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, מלפניך משפטניו יצא עיניך תחזינה מישרים, כי בבית דין של מעלה אין מי שיצטדק, כי הם מלאכים קדושים ואינם יודעים מהות בשר ודם ומהות יצא"ר, אבל יוצרנו יודע יצרנו וגסות חומריותינו ושעבוד מלכות וריחים על צווארנו, וזהו אמרנו אל תבא במשפט עמנו, ר"ל כדרך בעל דין לפני בית דין, כי באופן כזה לא יצדק לפניך כל חי, רק מלפניך משפטניו יצא, שאתה לבדך תשפוט, עיניך תחזינה מישרים, ר"ל כי אתה יודע הכל, ויושרך מחייב שלא תדקדק עם עטופי חומר מלוכבי יצר. (ישמח משה ער"ה)

אל תבא במשפט עמנו כו', הנה הצער והיגון על העבר הוא על אחת משלשה בחינות, א' בבחינת עצמו אף שלא מפני פחד, כגון ההולך באניה בלב ים וכל רכושו בידו ונרדם בירכתי הספינה, ובתוך השינה השליך פעם אחר פעם ממונו לתוך הים עד כי לא נשאר לו כלום, אח"כ הקץ אותו רב החובל, והבן. ב' מפני פחד ולא בבחינת עצמו, כגון שהולך בשליחות השר ברכוש גדול ואיבד הכל בענין רע, ג' מורכבת בבחינת עצו. וגם פחד, כגון מי שנתקעס על בנו יחידו ורצחו נפש ביד, אחר שנגמר הרציחה ושככה חמתו אז מתעצב על בנו יחידו ובפרט שהרגו בידיו, מתחרט וצועק בקול מר, אוי לו מה עשיתי, בני יחידאי אין לא חמלתי עליך והרגתי בידך, וגם ראוי לפחד כי יענש מיתה בדיני מלכות, אך מגודל מיריות העצמו פחד העונש לא נחשב בעיניו למאומה, כי קשה בעיניו מיתת בנו יותר ממתת עצמו, וסימן לדבר כי נסיון אברהם נזכר בתורה ולא של יצחק, והנה כאשר נשלח מהמלכות אחריו לדונו ולענשו על ככה, ויהי כי הגיעו שלוחים קרוב לביתו, ושמעו היגון בקול מר צורח אשר כל שמעו תצילנה שתי אזניו, ושמעו איך שמר לו הריגת בנו הרבה יותר מהריגת עצמו ומסרו למלך כל המאורע, ויהי כשמוע דבריהם אמר הואיל וכן הוא הניחו לו משני טעמים, א' כי די לו בצער ומרירות שיש לו, ב' כיון שנחרט כל כך ונראה כי נפשו קשורה בנפשו, הרי נראה בעליל שיהיה רק ברוח שטות וכפאו שד ולא מדעתו ורצונו, ואין מגיע לו עונש מתה.

והנה אנחנו בעונותינו הרבים יש לנו בחינה הג' מורכבת עיין ביסוד התשובה סוף פ"ו, כי הדמיון הזה בחומס נפשו ואין ראוי להתאונן על זה עי"ש, והנה בשמוע ית' אין שיש לנו מרירות על זה, שוב לא יבא במשפט עמנו כנ"ל, והיינו אל תבא במשפט עמנו, כי לא יצדק לפניך, ע"ד שפירש הטורי זהב (סוסי" תקפ"ה) לפני ה' תגדה נהגו (דהיינו קודם), ר"ל קודם שמועמים אצלך אינם צודקים עצמם עד עצמם במה שעשו לעצמם וחמסו נפשם, כל חי ר"ל מי שהוא בגדר חי ומרגיש, די לו בצער ובמרירות הזה, והבן. (ישמח משה, ער"ה)

אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, על דרך משל מי שביזה וקלקל ושיבר אוצרות וסגולת המלך, ובשברו הכה ופצע אלא עצמו ונתמלא חבורה ופצע ודמו שותת שהוקץ בשברים, הנה יש להמליץ בזה עליו לפני המלך, הלא ראוי לדעת אף לכל ועשה ופתי כי כל האוצרות גם יקרי הערך, מכל מקום אין זאת לכלום לסגולת המלך, ואם כן עשה לעצמו יותר ממה שעשה למלך, שהרי שיחת בעצמו עד להשחית, אין זה כי אם ברוח שטות. וכזה אנחנו אומרים במפורש, לא לך הורענו כי אם לנפשינו, ולא אותך הכעסנו כי אם אותנו, כי אנוש אם יחטא מה יפעל לך ואם רבו פשעיו מה יעשה לך, אבל אוי לבני אדם אשר חטא לך, ואוי לנפשם כי גמלו להם רעה, כי ירע כל איש ישראל כי פוגם לנפשו והוא אכזרי לעצמו ומשבר איברי נפשו וחותר גידיו, אוי ווי, ואינו חושש, וזה לנו לאמתלא שלא יבא במשפט עמנו מה שעשינו לנגדו בשבירת אוצרותיו גנזי מעלה, כי אף לנגד שמתינו שהוא חיותינו אין אנו זכאים.

ועל פי זה יבואר אל תבא במשפט עמנו, מה שעשינו לנגדך כי לא יצדק לפניך כל חי, דקודם שיבא עדיך בענין מרידה לנגד מלך גדול ונורא, אין צודק כל חי דייקא, כי לנגד חיותו אין צודק, ואם כן וודאי ברוח שטות היה וכשוגגים וכאנוסים יחשבו, ונסלח וכו'. (ישמח משה ער"ה)

לפי שצריך הכנה ג' ימים כמו בתוך תורה, ולפי שבשבת כל אחד נוהג ללמוד תורה שהרי אין לאדם עסקים ויש לו פנאי ללמוד, ושבת הוא עם בת זוגה של התורה, לכן טוב להתחיל מיד ביום א' כי העם משחמים מחמת מצות התורה שהם לומדים בשבת וגם מחמת עונג שבת ואמרין בגמרא (שבת ל) שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה של מצוה, לכן טוב להתחיל להתפלל מתוך שמחה של מצוה, וגם הפייט התחיל במוצאי מנוחה. (לקט יושר – בשם רבו בעל תרומת הדשן)

ומן אמירת הסליחות הוא בסוף הלילה סמוך לאור הבוקר, ועכשיו מתאחרין על הרוב עד התחלת עמוד השחר, ומ"מ ביום ראשון משכימין

יותר קצת, בכדי שיתכן לומר לשון הפזמון שאומרים בו בזעקתם בעוד ליל, וכן רצה עתירתם בעמדם בלילות. (מטה אפרים)

הרמ"א בסימן תקפא אומר שעומדין באשמורת הבוקר לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה. וכתב הט"ז. כדי שיוכלו להתענות וכו' וכדי שיהי' יום מסוים, להתחיל, תקנו יום א' בכל פעם. י"ל הטעם מדוע דווקא ביום ראשון שאחר שבת, דהנה איתא בגמרא (שבת קיט) כל האומר ויכולו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ולשותף שי צדק לומר דיעה בכל דבר, ולשותף לא סוגרים את הדלתות. לכן במוצאי שבת אנו מבקשים מהקב"ה להאריך לנו השותפות ולא לסגור עדיין את העסק, כדי שנוכל ללכת לומר סליחות כמו שאנו אומרים במוצאי מנוחה קידמון תחילה. (מהרי"ד מבעלזא)

מנהגם של קהילות ישראל שמתחילים את אמירת סליחות במוצאי שבת קודש. טעם למנהג זה יש לומר, כי הוא בכדי להתחיל את ימי התשובה כאשר עדיין רושם קדושת שבת קיים בנו, לכן באמירת הסליחות הראשונה פותחים איך נפתח פה, באלו פנים נשפוך שיחים, כי כדי שיוכל אדם לשפוך שיחו לפני אדון כל צורך לטהרת הלב ומחשבה רצויה שבנוונותינו לא זכינו לכן, לפיכך אנו אומרים מיד אחר כך במוצאי מנוחה קדמון שבאותו רושם קדושה שנשאר לנו במוצאי מנוחה מיום השבת נוכל לשוב בתשובה שלמה לפני השם יתברך. (מהרי"ד מבעלזא)

טעם שהש"ץ מתעטף בטלית, משום שאומרים בתוך הסליחות הי"ג מדות, ואמרנו במדרש נתעטף הקב"ה כש"ץ ולמד למשה הי"ג מדות, ש"מ שצריך עטיפה בשעת י"ג מדות. (לבוש)

טעם שמתחיל החזן באמירת אשרי קודם הסליחות, משום שהיא תהלה ושבח גדול להש"ת, וקדיש אחר אשרי שכן דרך לעולם לומר קדיש אחרי פסוקים. (לבוש)

ימי הרחמים והסליחות האלו שתקנו הקדמונים לקום באשמורת הבוקר לשקוד על דלתות ה', והרב ב"י כתב המנהג לקום מן ר"ח ואילך ומהראוי להיות כן, והרב רמ"א כתב שלא נוהגים כן אלא מיום א' שלפני ר"ה, ואם חל ביום ב' או ביום ג' אז מתחילין מיום שבו שלפניו, כי כל האחרונים מקילים על ההעולם, לפי שהדורות כלים והולכים בעוה"ה, הולכים ומתמעטים מעבורת בוראנו, ואמרו חז"ל (בבא בתרא ס) אין גוזרין גזירות על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בהם, וראו שלא יוכלו לעמוד באשמורת כל החודש כי השינה חטפתם, העמידו דבריהם לתקן שובע אחת קודם בא מועד עכ"פ יאמרו לעמוד ונעשה מלאכתנו, כל אחד יבא הביתה לעשות מלאכתו, בתרגומו למבדק כתבי חושבנא, כי ביד כל אדם נחתום בספרי הזכרונות וחשבון העונות. (שער המלך)

הנשמה לך והגוף שלך חוסה על עמלך. פי' לא מיבעיא הכח הזה שניתן לאיש הישראלי שיוכל להתגבר על הרע ע"י טוב בחירתו, מושפעת אליו ממנו ית"ש, וכאומרם ז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, אלא אפילו הכח הזה שיהאדם שי בידו לעסוק בתורה ובהלכה ובקיום המצוות ג"כ מושפע לו מאת הבוב"ה. ובכן מעתה אם "הנשמה לך" הכח שיש לנו כדי לעסוק בענייני נשמה היינו קיום התורה והמצוות שייך לך, שמידך יש לנו זאת, "ההגוף שלך" גם הכח שיש לנו כדי להתגבר על רצונותיו של גוף והחומר הנוטה תמיד אל דברים ארציים וגופניים, והאי כח נמי שלך הוא, א"כ וודאי מהראוי הוא רבש"ע, שתחוס על עמלך. ועשה נא למענך והושיענו. (נר ישראל)

ולכן אנו אומרים בסליחות י"ג מדות להמשיך י"ג מכילין דרחמי... ועיקר הענין לשוב בתשובה ולהמשיך בקרבנו י"ג מכילין רחמי כמ"ש חז"ל והלכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' ונרמזו במ"ש המג"א צריך להתעטף בשעה שאומרים י"ג מדות וכו', דהיינו שצריך להתעטף בהם ממש ולהדמות א"ע להש"ת להיות רחום וחונן וכיוצא בהם ולחלק צדקה לעניים שיתעורר צדקה וחסד למעלה על כל ישראל... (עבודת ישראל)

מחיתי כעב פשעין וקענן חטאתין שובה אלי כי גאלתיך. וקשה אם כבר נמחו הפשעים והחטאים, א"כ מהו 'שובה' אלי, על מה יעשה תשובה. אלא שמכל חטא ופשע נעשה 'עב' ו'ענן' המעכבים מלעשות תשובה, ולכן אם 'מחיתי כעב' העב שנעשה מהפשעים, וקענן - הענן שנעשה מהחטאים, אזי 'שובה אלי' בהמחות המעכבים והמבדילים תוכל אז לעשות תשובה. (יסוד העבודה)

אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כוחנו אל תעזבנו. י"ל עפ"מ"ש הזוה"ק ע"פ ואברהם זקן בא בימים. היינו שבא עם כל הימים וכל יום העיד על המעש"ט שעשה בו ולא נחסר לו מהם אפי' יום א'. ומי שהוא ח"ו חוטא הוא מאבד ימיו, וימצא לפעמים שאיש זקן לא יהיו לו רק ימים מועטים וזוהו אל תשליכנו לעת זקנה. שהוא רק עת זקנה לבד בלא ימים. שבאמת מהראוי היה שיהיה זקן לפי שנותיו אבל בעונותיו הוא מצעירי ימים. ככלות כחוננו, שנתנו לנו מתחלת הבריאה, אל תעזבנו. (דברי יחזקאל)

אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, משמע שאנו מבקשים שלא יבוא כלל במשפט עמנו, ותיכף בפזמון השני אנו אומרים, שופט כל הארץ ואותנו במשפט יעמידי. אך האמת הוא, שעל עצמנו לבד אנו מבקשים אל תבוא במשפט עמנו, כי לא יצדק לפניך כל חי, אבל שופט כל הארץ, אם תשפוט גם שאר האומות, אזי ואותנו במשפט יעמידי, כי נגדיהם אנחנו לצדיקים נחשבים. (ילקוט אוהב ישראל)

הבעל שם טוב הק' זי"ע אמר אם הי' יכול עוד אחד לומר קל רחום שמך ועננו כמו אני, אז הייתי מביא משיח. (דגל מחנה אפרים)

כשהגיע הרה"ק המגיד מטשערנאביל לצוק"ל לתפילת עשה למען פארך, געה שעה ארוכה בבכי'. אחר כך פתח ואמר בקולו רבונו של עולם, פארנה תפילין, וכל אחד מישראל כשהתפילין שלו נופלים לארץ, יש שמתענה שנותן צדקה, ואפילו הפחות שבפחותים מישראל שאינו מתענה ואינו נותן צדקה, מגביה את התפילין שלו ונושק אותם. ואתה רבונו של עולם התפילין שלך נפלו לארץ ואין אתה רוצה אפילו להרימם, כי מה כתוב

בתפילין שלך, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, הרי ישראל נפלו לארץ ואין מרימם. (ילקוט מאורי אור)

אל תבא במשפט את עבדך. יש לדקדק שפעם א' התפלל דהע"ה ואמר אל תבא במשפט את עבדך. ופעם אחת אמר מלפניך משפטי יצא. והנראה לומר בזה וכו', וכדאיתא בספר תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט הק' בלימוד זכות שמלמד מיכאל שר ישראל, על ישראל שאומר שאפילו העונות וחסות שהאדם חוטא לפעמים הכל הוא מצד קטנות הדעת כי באמת כוונתו לטובה וע"ש. והנה הענין הזה אינו נודע לאמיתותו רק להקב"ה היודע מחשבתו ולא לב"ד של מעלה.

וזהו אל תבוא במשפט את עבדך. פי' שבמלת עבדך נכפל הפירוש פי' דקאי על עצמו שהוא עבדו של הקב"ה. וגם מלת עבדך הכינוי על הב"ד של מעלה ואמר דוד שלא יבוא במשפט עמו לפני הב"ד של מעלה כי לא יוכלו לידע עמו לעומקא דדינא על תוכן מחשבתו שהי' כוונתו לטובה אפי' במה שלמראה עיני יספוט לחטא ח"ו, רק מלפניך שאתה בוחן כליות ולב, משפטי יצא בי לפי מחשבתי תדיניני לטובה כפי כוונתי. (תשואות חן)

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, היום הוא יומא דדינא שכל אחד צריך להתייצב לפני ה' אלקיך, כמו שאמר הרה"ק רבי יעקב שמשון בנו של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע אחר פטירת אביו, שישב במיריות גדולה, ושאל לו אחד מהצדיקים על מה יש לדאוג עבור אביו הקדוש, שבוודאי הגיע מיד למקומו בעולם העליון, והשיב לו, 'אבער פאר וועס דארף ער זיך שטעלך', ומה"ט קורין פרשה זו לפני ראש השנה. (בית אברהם)

הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע הפציר פעם את הרה"ק ר' יעקב צבי מפאריסוב זי"ע שיאמר תורה בביתו לפני אנשי שלומו, והיה אז פרשת נצבים, ואמר: אתם נצבים היום, את"ה הוא ר"ת א"בן מ'ק"ר ת'זעק, ואמר: שלכן לעולם קורין פרשת נצבים לפני ר"ה כדי לרמוז שאף מי שיש לו לב אבן צריך לזעוק היום - דא ראש השנה - אל ה', וגעו כל העם בבכיה. (ספרן של צדיקים)

פ"א בשבת שקודם ר"ה בסעודה שחרית אמר אא"ז הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זצק"ל להמסובין על שלחנו בזה"ל. אכלו לשם שמים כי המאכלים שלנו מגרשים מן האדם האוכל אצלנו כל מיני חומרות וגשמיות וכי מיני אפיקורסות, וכלולים בהם כל מיני קדושות. ובסעודת שבת זו שלפני ר"ה יש בו כח כל הסליחות מזכור ברית. והפיוטים של שחרית ומוסף של ר"ה. ומכל נדרי ושחרית ומוסף ונעילה של יום הקדוש. ומימים הראשונים של סוכות ושמע"צ ושמחת תורה עד אסרו חג. (דברי ישראל - מקץ)

עוד שמעתי ממקזמור" מהר"ש ענגיל זצ"ל שהי' פעם בצאנו בשבת פרשת נצבים לפני סליחות זכור ברית על ערב ראש השנה, ואא"ז הרה"ק מצאנו זי"ע אמר תורה בסעודה שלישית יותר משני שעות ענינים נשגבים שאף החסידים הזקנים לא השיגום מרוב עמקותם, והבין רק שמדובר בעולמות העליונים. אבל מתוך הדברים קלט שאמר על הפסוק לעברך בבית ה' אלוקיך וגו' אשר אנכי כורת עמך היום שופי ג' תיבות אלו הם כתם, לרמז שאפילו אם ח"ו יש כתם בישראל, אעפ"כ כרת ה"ה עמנו ברית. וכקזמור"ר זצ"ל הוסיף עפ"י. לפרש מ"ש דהמע"ה שפטיני ה' כצדקי וכתמי עלי, כאלו אות כ' הוא משורש המלה, ר"ל שבין בצדקי ובין בכתמי, תשפטיני ה' לטובה, (בספר חיים)

עובדה זו שמעתי כ"פ מאא"ז הרה"ק ר' איציק'ל מפשעווארק זצ"ל שקיבל ממך ה' משינאווא או מהה"ק מציעשינוב, שמרן הק' מליזענסק שחק פמ"א ר' דק"ל וסליחות בבוקר, ואמר לאחר מבנינו או מתלמידיו דאיש פשוט א' שנכרי א' השיג גבולו ולקח הקונים שלו, כל פעם שלקח קונה נגד זה החסירי הוא חלק מהתפלה עד שלא התפלל כלל, ועד שלא בירך שום ברכה והי' הוא וב' ב' ברוגז עם הש"ית, וכשהגיע זמן הנ"ל וא' דסליחות בבוקר נתעורר שמוכרח להתפייס עם ה', לקח צלוחית יי"ש ושטה כוס לעצמו וכוס ב' ביד ה' ואמר, רבש"ע אתה הרי איני שותה א"כ אפוא אשתה אני בשבילך וחזר ושתה והושיט ידיו לחיים. ואמר לאמיר זיך אינערבעהטן, וכן עשה עבורו' כי ישנו עוד באשמורת ועבור כל ב"ב שטה עבור כאו"ר ב' כוסות עד"ז, ופמליא של מעלה ירדו לראות איך היהודי נתפייס עם הש"ית ושחקו, לכן שחק גם הוא עכ"תו"ד. (בית היין)

רבי יואל שאכנזי זי"ע היה מספר ש"א במוצ"ק לפני אמירת הסליחות חשקה נפשו לשמוע איזה מאמר של חסידות, והלך לרבי לייז'ע הכהן מטבריא מחסידי סלאנים. כשנכנס אליו שמח לקראתו ואמר לו יואל'קע גוט וואס דו ביזט געקומען, גוט וואס דו ביזט געקומען. אולי תוכל להשיאני עצה טובה במה יתרצה עבד אל אדוני... רבי יואל היה אז אברך צעיר לימים, ורבי לייז'ע היה כבר זקן בא בימים. והוא מבקשו עצה במה יתרצה וכו'. (מוקנים אתבונן)

הה"ק מאפטא זצוקללה"ה אמר, ע"י שמש א' נתיישב לי קושיא אחת שהיה קשה לי תמיד, כתיב ויבואו כל החכמים כו' אל משה לאמר מרבים העם להביא גו' ויעבירו קול במחנה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, הו"ל להכריז שלא יביאו, דהא הקפידא הוא על שרבים להביא, ולמה צוה משה להכריז שלא יעשו מלאכה, אבל ע"י השמש נתיישב לי זה, והמעשה כן הוא.

פ"א בא השמש להקיצו לעמור לסליחות ודפק על פתח הרב ג"כ כנהוג. וקם הרב, אח"כ שאל הרב אותו מה זה שבדפיקה ראשונה הקיצותי תיכף ופעלת בלבי התעוררות גדול ולבשתי א"ע תומי' והלכתי בזריזות להקלוזי, איזה כוונה נתכוונת בדפיקות שלך, השיב לו השמש, כוונת איני יודע כלל שאני הדיוט, וכן אבי ואבי אבי היו הדיוטים. אלא שמקובל אני מאבותי לומר בהשלשה דפיקות ג' שמות האבות אברהם יצחק יעקב, יותר איני יודע.

אז אמר הרב ז"ל, ע"י. נתיישב לי קושיא הנ"ל, אם אמירת ג' תיבות האבות לבד שאמר השמש פעלו בלבי התעוררות גדול. מכל שכן שע"י עשיית בצלאל במלאכת הקודש, וידוע מאמר חז"ל שידע בצלאל לצרף האותיות

שבהם נבראו שמים וארץ, וכן שארי כל העוסקים במלאכת הק' בכונות גדולות, מובן היטב שעיי התעסקם במלאכת הק' נתפעל בלב כל ישראל תשוקה גדולה והתעוררות גדולה להביא עוד ועוד, לכן לא היה מועיל הכרוז שלא להביא כל זמן שעסקו העוסקים במלאכת הק', לכן היה ההכרח להכריז לעשות עוד מלאכה לתרומת הק'. ועי"ז ממילא שלא יביאו עוד ועי"ז אמרו הכתוב אחר הכרוז, ויכלא העם מהביא שממילא נמנעו. (סיפורי צדיקים)

הגה"צ רבי יחזקאל פאנעט מטערצאל צוק"ל שהי' חסיד נלהב מרבינו הקדוש מצאנו צוק"ל ה' רגיל לומר בזה"ל: ווען דער הייליגער רב האט געזאגט "טעמו וראו כי טוב ד" האבען אונז געפיהלט אז דער הייליגער רב פיהלט אז דער באשעפער איז טאקע גוט, ווען דער הייליגער רב האט געזאגט לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים, האבען אונז געפיהלט אז דער הייליגער רב שעמט זיך טאקע פארען באשעפער. (בספר חיים)

פ"א קם הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע לסליחות וצעק שלא יכול להתחיל הסליחות שהוא לא יכול לומר שקר, ואין יאמר ולנו בושת הפנים. והוא מרגיש בעצמו שאין לו בושת הפנים לפני הקב"ה, ואחר כך הניח דעתו, ואמר הכי הוא הפשט לך ה' הצדקה מה שאנחנו נותנים צדקה נותנים רק לך לכבודך, כאשר ציוותנו, ואם וכי לנו בושת הפנים, בתמי', הי' לנו בושת הפנים ואמר סליחות. (דברי מאיר)

ומנהגינו כמובא בשו"ע סוף ה' ר"ח לקרות גם במדבר קודם שבועות ונצבים קודם ה' ובה יש ליתן טעם כי בשבת קודם כבר למעלה הכל בכח מה שיהא בשבוע הבאה בפועל ולכן צריכים להקדים בעוד שבת אחד קודם השבת שהוא שבת לפני ר"ה מפני שבשבת שהוא קודם ר"ה כבר הכל מר"ה הבאה בכח בשמים ממעל ולכן צריכים להקדים עוד שבת קודם השבת שלפני ר"ה שאז הכל בכח למעלה. (תורת משה - חת"ס - זכור)

וזה כי כמו וכו' הנה ידוע כי כל אדם בריא וחזק וחס הטבע הוא נוטה יותר אל התאוות הגופניות והתשוקות החמריות, וע"כ רודף ג"כ תמיד יותר למלאותם, תחת כי כל איש ולה און חלש ורפה והמזג וקר הטבע, הוא נוטה יותר להתרחק מהנאות הגוף המותריות, ולהתענג רק בהלך נפש ולפעול פעולות טובות ומוסריות, ונמשך מזה כי אחרי שכל אדם כחותיו הגופניות מתחזקות והולכות בימי האביב והקיץ, עת אשר השמש קרובה אלינו וישיב הארצות הצפוניות, ומתפרות בימי הכחו והחורף בעת אשר היא רחוקה ממנו מה המשוה והלאה לצד דרום (זירילין פאס ערד עקווא טאר הינועג) יהיה בעבור זה גם כל אדם מטה יותר להנאות הגוף בימי האביב והקיץ, ולהנאות מוסריות בימי החורף והסתו, ועפי"ז יאמר הרב ז"ל כי כמו שניסן הוא חודש האביב בבחינה גופנית וטבעית (אין פה יזישער הינועט) כי בו יתחדשו פני האדמה וירצו כל צמחי השדה ועצי יער, ויחלו להתחזק גם כל כוחות גופי הבע"ח כולם, וכח התאוה והתשוקה החמרית בבני אדם מתגברות והולכות בקרבם, כן גם חודש אלול עת החל הבע"ח והאסוף בכל חלקי העולם הצפוניים, אשר בו רוב היישוב מבני אדם ואף כי מאתינו בני ישראל, והשמש החל בו לרדת ולטות מאד לצד דרום, הוא אחרון האביב בבחינת הנפש (איזט גלייזאם דער פריהלינגסמאנאט פיר דיא מענשליכע זעעלע) כי בו יתחזקו כחותיה המוסריות ותחל להיות נוטה יותר להפדר מעניני החומר ועסקו הגוף, למען השתדל רק בצרכי הנש ומחסוריה הרוחניים, וע"כ נועד גם החודש הזה יותר מכל שאר חדשי השנה להרבות בו בעבודת אלהים בתפלה ובתחנונים, ולחשוב אל ה' באמת ובצדקה, לפני בוא הימים הנוראים ר"ה ויה"כ, למען מצוא עי"ז גם חן וחסד ה' ויתן ולקנות בזה גם אהבתו וחמלתו עלינו, כאשר יורה על זה גם מזל בתולה אשר תחתי ועמדו שני המאורות השמש והירח בחודש הזה, כי מראה הבתולה אשר הוד והדר טבעי שם ה' עליה, הוא אות וסימן לחן וחסד אהבה וחשק (איזט אין זיניבילד דער אמוסה אונד ליבע) ועל כל זה יורה גם שם "אלול" שהוא ראשי תיבות "אני לדודי: דודי לי" המורה על אהבת ה' לישראל, ואהבתם אליו כמאה"כ "אני לדודי ועלי תשוקתו:" (עקידת יצחק)

שבת מברכין תשרי, הגה"ק מרן בעל התניא זיע"א אמר שפעם בהיותו במעזריטש שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד שאמר בשם מורו ורבו אור שבעת הימים מרן הבעש"ט הק' זיע"א, החודש השביעי שהוא החודש הראשון לשנה החדשה הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכין, ובכוח זה ישראל מברכים את החדש שיי"א פעמים. (ליקוטי ש"י)

אמר החידושי הרי"מ זצלה"ה, על מה שאיתא בטור או"ח אין מברכין ר"ח תשרי כדי שלא ידע השטן אימתי ר"ה, צ"ל וכי אינו יכול לחשוב החשבון ואמר כי הסט"א הם החיצונים ובדבר המכוסה ונסתר אין להם כח ושליטה כמ"ש בזה"ק מחמת כי הוא פנימיות ולהם אין אחיזה רק בחיצוניות ע"כ ר"ה הוא בכסיא מחמת שאין מקדשין החודש בלילה ואין ב"ד של מעלה מקדשין אלא א"כ ב"ד של מטה מקדשין ע"כ הוא בעלם והסתור ואם היו מברכין ר"ח היה באתגליא וכמו כן כל דבריו צריך להיות בהסתור ע"כ אין מזכירין שום חטא הגם שצריך גנוחי גנח אבל כתיב אשים לפי מחסום בעוד רשע לנגדי:

בשם החי' הרי"מ זי"ע, שופר ר"ת ש"ורש פ"ורה ר"אש ו"לענה, שופר נעמט ארויס אללע געמיינע שרשים: (שיח שרפי קודש)

הנה שבת זו האחרונה שבשנה, ואיש לתקן בה מה שהחסיר בכל שבתות השנה דביקות ועונג שבת, וכש שבת זו היא בעונג ודביקות כדת ומתקן בה כל שבתות השנה, כל האורות מכל שבתות השנה כולם נקבצו באו בשבת זו. וזה שמפטיירין בה שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי. וכעין זה י"ל לומר בכל שבת מתקנין בה כל שישת ימי המעשה, וע"כ כל האורות של כל ימי השבוע כולם נקבצו באו בה. וזה שאנו אומרים בזמירות צדקתם תצחירו כאור שבעת הימים, ובתרוגום (ישע"ל ל' כ"ו) בפסוק ואור חממה ימי' שבעתיים כאור שבעת הימים מתרגם אור שבעת הימים כפל האור שבע פעמים, וכן פירושו כאן: (שם משמואל)

איתא בשפ"א על מה שאי' ברש"י לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס וכו' עשה אותם מצבה שבכל שנה הוא כן, בכל היציאות הוא כן ובשבת הוא כן, כשהשנה מתחדשת גם השבועה מתחדשת, לעברך בברית ה"א ובאלתו, אי' בגמ' שכשהשביע משה את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתו המקום ועל דעתי והקמה בתוים' אם הם חשודים לעבוד ע"ז הרי הם חשודים גם על השבועה והם מועילה השבועה, אולם השבועה עצמה עוזרת שנוכל לקיים דכ' נשבעתי ואקימה, עובד ה' מקבל על עצמו באמונה ולשם שמים, לשם מצוה, ומזה עצמו יש לו סיוע שיתקיים הדבר, ברה"ה הוא ג"כ כן, אי' אמרו לפני וכו' מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זה הוא הרצון, מקבלי על עצמם שהדבר יבוא לידי גמר, בשבת הוא ג"כ כן, בשבת יש קבלת עומ"ש, ישמחו במלכותך שומרי שבת, אי' בשפ"א שבשבת האחרונה צריכים יותר התחזקות והכנה, ל' ברוך אתה בברוך וברוך אתה בצאתך, כפי מה שהיציאה היא בקדושה כן יכולים לקבל הברכה שבאה, תחל שנה וברכותיה, אי' שבשבת משמר היוצא מברך למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות ומק' בתוים' מה ברכה היא זו בלא שם ומלכות, אולם זו כן ברכה, נהיה רק שלום, שלום זה שמו של הקב"ה, חל שם שמים, אי' שמשמר היוצא היה נותן למשמר הנכנס שתי חלות בשכר הגפת דלתות, הלא המשמר הנכנס היה חייב להגיה דלתות, הלא זה היה באמצע העבודה שלהם, אולם זה הוא עין טובה מאחד לחבירו, זה הוא סימן שהעבודה נתקבלה, הגפת דלתות היא ענין ברכה אחרונה שבשמונה עשרה, שלום, אי' אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום: (אמרי אמת)

הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע אמר כי ארבע פעמים בשנה אם הולכין על קבר של הצדיק שהיה מכירו בחיים חיותו נחשב כיום היארציטי וכמו שמדבר עמו ממש, ואלו הן: כ"ח אלול, ער"ח ניסן ור"ח ניסן ויום היארציטי. (אמרי קדוש)

החי' הרי"מ זי"ע, על מה שאמרו חז"ל (שבת דקי"ח ע"ב) אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נאלו. הם השני שבתות קודם ר"ה. ופ"א שמעתי שבת קודם ר"ה ושבת אחר ר"ה אלו הם השני שבתות והבן: (שיח שרפי קודש)

אמר החידושי הרי"מ זצלה"ה, על מה שאיתא בטור או"ח אין מברכין ר"ח תשרי כדי שלא ידע השטן אימתי ר"ה, צ"ל וכי אינו יכול לחשוב החשבון ואמר כי הסט"א הם החיצונים ובדבר המכוסה ונסתר אין להם כח ושליטה כמ"ש בזה"ק מחמת כי הוא פנימיות ולהם אין אחיזה רק בחיצוניות ע"כ ר"ה הוא בכסיא מחמת שאין מקדשין החודש בלילה ואין ב"ד של מעלה מקדשין אלא א"כ ב"ד של מטה מקדשין ע"כ הוא בעלם והסתור ואם היו מברכין ר"ח היה באתגליא וכמו כן כל דבריו צריך להיות בהסתור ע"כ אין מזכירין שום חטא הגם שצריך גנוחי גנח אבל כתיב אשים לפי מחסום בעוד רשע לנגדי: (שיח שרפי קודש)

סיפר רי"א הכהן פ"ב ז"ל מווארשא שפ"א כיבד הרבי ר' בונם זי"ע לתקוע איש אחד וקודם התקיעות התחיל לישע לעשות הכנות ושהיות כדי לכוון כוונת התקיעות, ואמר לו הרבי ר' בונם ז"ל ראה מ"ש בסידור בנישיתקיעות וכלוית תיבות "שב" והוא ר"ת ש'וטה ב'לאז עכ"ל וכוונתו לעשות שום כוונות רק עיקר הכוונה לקיים מצות השי"ת כמאחז"ל למה תוקעין רחמנא אמר תוקעין והבן: (שיח שרפי קודש)

פ"א בשבת קודם ראש השנה אמר הרה"ק ר' יחזקאל מרקאזמיר זי"ע בסעודת שחרית, אכלו לשם שמים כי המאכלים שלנו מגרשים מן האדם האוכל אצלנו כל מיני חומרות ושמויות וכל מיני אפיקורסות וכלוית בהם כל מיני קדושות, ובסעודת שבת זו שלפני ר"ה יש בו כח כל הסליחות מזכור ברית, והפיוטים של שחרית ומוסף של ר"ה ומכל נדרי ושחרית ומוסף ונעילה של יום הקדוש ומימים הראשונים של סוכות ושמע"צ ושמחת תורה עד אסרו חג, היינו כעין דכתיב בחנה ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שחה ותתפלל, ולכאורה וכו' עברה על מחז"ל לא תאכל קודם שתתפללו וכו', היה לה להתפלל קודם האכילה, אלא בסעודה זו של בעלה הק' איש אלקים אלקנה, היה נכלל בסעודתו כח כל התפילות שהתפללה אח"כ, ועל ידי האכילה ושת' בסעודה זו עם בעלה הק' אלקנה ובמקום הקדוש שילה, על ידי זה ניתוסף לה חיות ומוחין והשיגה מדרגות התפלה ויכלה להתפלל, זהו הכוונה ותקם חנה אחרי אכלה ושתה דוקא ותתפלל, וכמו כן בסעודת שבת זו שלפני ר"ה נכלל כח כל התפלות עד אסרו חג כנ"ל, ע"כ אכלו לשם שמים. (דברי ישראל)

משל לחכם שהיה בעיר והיה בעל המצאה מאד והיה ממציא בכל יום דבר חדש אשר לא שזפתו עין כלים חדשים מאכלים חדשים והיה על זה קופצים הרבה. ובעיר הזאת היה עשיר אחד איש כילי מאד ולא קנה אצלו דבר מעולם מכל המצאות שהמציא לימים המציא מאכל חדש עוגה העשויה מדברים המשביעים אשר יספיק לאדם עוגה אחת על עשרת ימים ועמדי סחורתו בשוק ויעבור הכילי על פניו ויקראהו לרגלו שיקנה אצלו מן העוגות אשר בסל. ויאמר לו הלא ידעת שאין רצוני לפזר על המצאות. אמר לו אדרבה לך נאה קנין זה לך יאה דבר זה. כי הנדיב והמפזר יאמר למה לי לקמץ עלי אם ארעב למחר אקנה לי לחם חם. לא כן אתה קמצנותך תחייב אותך לקנות זאת: הנמשל כי הימים האלה יקרים מאד ומסוגלים לכפר ולטהר את האדם מכל העונות שהיה צריך לסבול עליהם עונש קשה בגיהנם. ועתה הוא יכול זאת בשעה אחת. ומעתה מאמר הנביא ברוח עצה ונדיבה אל אבירי הלב שונאי המוסר ודרך נשים להם קרא ואמר נשים שאננות קומנה שמענה קולי כו'. כי הנה כבר יש כמה אנשים עושים באהבה ושמחים ביסורים והם בפגעים בימים האלה הם ששים ושמחים כמוצא שלל רב. יעמדו על רגליהם בכל ימי הסליחות ישכחו ארוחתם ונגזלה שנתם. וכן יש אנשים מעונגים רוצים להיות שאנן והשקט ובפגעים בימים האלה ינקש הדופק על דלתותיו שיעמדו לסליחות והיה לזרא באפו לזה אמר הנביא אדרבה אתם השאננים

האוהבים מנוחה ובוועטים ביסורים הלא לכם נאה הלא לכם טוב להדבק בימים האלה למען תתפרנסו במעט סבל להמציא לכם מנוחה ושלחה בכל הימים. ולא תשיגו צער גדול ליום שכולו ארוך וכולו טוב: וזהו מאמר (ירמיה ח) כה אמר ה' היפלו ולי יקומו אם ישוב ולא ישוב. ונקדים מאמר (תהלים עו) אתה נורה ומי יעמוד לפניך מאז אפיך משמים השמעת דין ארץ ירא ושקטה כו': (משלי יעקב)

משל על דרך עשיר היה צריך לנסוע למרחקים וקנה לעצמו סוסים עם מרכבה. ויהי הוא מדבר על לב נער אחד שינהיגהו בדרך הזה ויאמר אליו העלם מה תתן לי שכרי. ויען העשיר דע כי בבואי למחוז חפצי אז אין צורך לי לא אל העגלה ולא להסוסים. אז אתן כל אלה לך בשכרך גם הסוסים גם השבת לרדות בהם את הכל תקח: הנמשל הקב"ה הכין לנו ללכת בדרכי התורה והכין בעבורנו גם בעלי עגלות הרודפים אותנו ולוחצים אותנו כמאמר (ישעיה י) הוי אשור שבת אפי ומטה הוא בידם זעמי. למען על ידי זה נלך בדרך טובים. ולעתיד כשנגיע לגמר הנסיעה אל מחוז חפצי יתברך ומל ה' אלקיך את לבבך כו', ואז אין צורך עוד אל כלי הנסיעה לא אל האלות ואל הקללות. ויתן אותם אלקים אל בעלי העגלות בשכרם. וזהו ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך, רוצה לומר אשר הנהיגוך בדרך אשר הלכת עתה יהיו כל הכלים האלה נתונים נתונים להם בשכרם:

בזה נבוא לדברי ישעיה הנביא (בקפיטל נ"ט), הן לא קצרה ידי ה' מהושיע, הכוונה שימינו פשוטה לקבל, ולא כבהד אזנו משמוע, ואמר כי אם עונותיכם היו מבדילי וגו', פירוש שן אמת שעונותיכם מבדילים מ"מ אם זה עכוב לשמיעת התפלה, אבל מה שהוא מעכב וחטאתיכם הסתירו פנים מכם משמוע, שאם הייתם מתחרטים בלב שלם ומתודים, אף שלא היה יכולת למחול העון בלי יום הכפורים ויסורים, כל אחד מחילוקי כפרה לפי מדרגתו, מכל מקום היה נדחה המקטרג ונתגלה המסך המבדיל, ואז לא הייתם בעתה פנים, ואמר הנביא ראו איך ממש היצ"ר שולט עליכם, כמאמר רז"ל רשעים יצה"ר שופטן, שהרי כפיכם נגאלו בדם, שכבר אתם רואים גנות וטנוף מעשיכם, עד שכפיכם כל כף היד נגאלה בדם ונכתם העון ופשע, ועם כל זה אכתה לא שבתם, ושמא תאמרו ואיך אפשר לשוב ולתקן וכבר נעשיתם עונינו, ולזה אומר שהרי עכ"פ החרטה ועזיבת החטא בידיכם לעשות, וגם זה אין אתם עושים, שהרי עדיין ראצבעותיכם בעון: ושמא תאמרו הרי אנו מתודים ג"פ בכל יום בימי הסליחות, ולזה אמר שאין זה מועיל, כי אין היודי והחרטה יוצא מפיו רק מן הלב, ואחר כוונת הלב הם הדברים, וכיון שבלבו אינו גומר לעזוב ובפיו הוא מתודה הרי הוא טובל ושרץ בידו, ואיך לך דובר שקרים גדול ועל זה אמר שפתותיכם דברו שקר, ולשוונכם עולה תהגה דהיינו שהיודי הוא שקר ועולה כיון שאינו גומר בלבו לעזוב מעשיו, וא"כ היודי אין בה ממש, ועל התפלה אמר אין קורא בצדק שהתפלה הוא רק מן הפה ולחוך, ואין נשפט באמונה הכונה על דרך שאמרת כבר בפסוק כרפאי ישראל ונגלה עון אפיים דהיינו כרפאי ע"י התשובה בפיך שיתגלה עונו, כי בעוד שהרשע הוא רשע גמור ואינו מתחרט, אז הקב"ה מתנהג עמו כאלו היה צדיק גמור, וכמו שארז"ל בשלהי פ"ק דקידושין, מי שעונותיו מרובין מטיבין לו, ודומה כמי שקיים כל התורה כלה ולא חיסר אות אחת, וכל זה לרעתו להאבדו מעוה"ב לגמרי, אבל כשמתחיל לשוב אז לטובתו הקב"ה נפרע ממנו לאחדים בעוה"ב כדי שיהי נקי לעוה"ב ואז מתגלה עונו ע"י העונש: (דרושי הצ"ח)

מ"ש הדמע"ה [תהילים קלט, טז-יח] ימים יוצרו ולו אחד בהם, ולי מה יקרו רעין אל מה עצמו ראשיהם, אספרם מחול ירבו הקיצותי ועודי עמך, פירש"י ימים יוצרו כל השנה כולה ולו אחד בהם זה יוה"כ, ואמרו ע"ז ולי מה יקרו רעין אל דקאי על ימי אלול, ששורשו הוא כמ"ש האר"י שהם ימי ריעים וימי רגז שחודש הזה מכפר על כל השנה, ורמזו זה במשנה [כתובות פ"ה, מ"ב] נותנין לבתולה שנים עשר חודש, פירוש שמזל אלול הוא בתולה והיא מכפרת על שנים עשר חודש, וכן אמרו במדרש והביאו הטור א"ח [סי' תפ"א] שהזקנים מקדימים מחודש אלול והקב"ה מכפר שלישי עונות בעבור תשובת הזקנים ומקדימין. ופרשו בזה מ"ש הנביא [ירמיה לא, ג] אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו, פירוש שנמחול עונותיהם בחודש אלול שהוא מזל בתולה אפילו לבחורים בזכות הזקנים, וז"ש במחול ובחורים וזקנים יחדיו, והוא חסד הש"י שמחשב ימי אלול כל יום שהוא י"ב שעות שעה אחת ליום והם ימי קודש המכפרים על ימי חול, והיינו אספרם מחול שעה אחת ליום שמי אלול הקדושים ירבו על ימי החול של כל השנה, וזהו שנתקנו בסליחות לעמוד קודם היום כדי שירבו יותר מימי החול, וז"ש הקיצותי פירש"י שמקיצין מן השינה ואמר ועודי עמך שהוא לשון תוספות שעי' תוס' הלילה ירבו יותר על ימי חול: (פנים יפות)

ימי הסליחות שאומרים סליחות לפי שהם ימי סליחות וזה מתנה טובה שנתנו ימי הסליחות קודם ר"ה שיהיו מוטהרים בר"ה, ויכולו א"ע לעזור ובפרט אותן שהמה ביד לבם שאין להם שום עצה להוציא א"ע ממה שהמה אסורים, וזה הוא שנאמר כי עמך הסליחה, למען תורא: (חיי הרי"ם) הר"ר יואל שרייבער בן הה"ק ר' שמעון סופר מקראקא, בא לביהמ"ד בער"ה, וקרא אותו להרבי יחיאל מאיר מגאסטנין שרוצה לעשות התרת נדרים, אחר התרה אמר הרבי אליהם בזה"ל היום הוא העת הכושר שאחד יוכל לעשות טובה לחבירו, ע"כ מבקש אני מכם שתתפלל בעדי:

כתב הרב רנ"ג הכהן האבד"ק קאלביעל, שפ"א בעת רד היום בער"ה הי' אצלו חסיד מופלג א' אמר לו בזה"ל דע כי ברגע זו יכולין עדיין לתקן כל השנה. ע"י תשובה אמיתית מתוך עומק הלב:

בשם החי' הרי"מ ז"ל, שאמר בשם הבעש"ט הק' זצללה"ה. אם העולם היו יודעים כמה טוב להיות בראש השנה בביתו לא היה אפי' מנין אצל הרבי, אך (משלי י"ד) ויתנו ברוב עם הדרת מלך. משום זה מדה הוא מן חסידים

שמבטלים את עצמם. כדי להיות הדר לפני השי"ת א חסיד לייגט זיך אוועק נאייערט עס זאל זיין שייך פר דעם הימעל. והבן:

הנה המג"א (סימן תקפ"א סק"ג) הכריח את עצמו למצוא טעם, וכתב דצריך להיות ד' ימים לפני ר"ה כדי שיהיו עשרת ימי צום ע"ש, ויש לומר גם כן טעם, כי בכ"ה באלול נברא העולם, כי בתשרי נברא אדם הראשון ויצא בדימוס, ואמר לו הקב"ה הרי סימן לבניך וכו' כדאיתא במדרשים, והגם שאנו אומרים בר"ה היום הרת עולם, וכתב האר"י ז"ל כי הרת, הוא מלשון הריון. ואם כן אפשר דמשמע כי בריאת עולם היתה במחשבה נעלמת כמו העיבור בהריון אמו. מכל מקום האמת כפשוטו, כי בתשרי נברא העולם וכדברי המדרשים הנ"ל. רק שבחינת המלכות היתה בבחינת הריון ומחשבה נעלמת. ולא היתה ניכרת אדנותו ומלכותו עד שיצאו ישראל ממצרים בניסן והוא ראש השנה למלכים (ר"ה ב). דהיינו רגל שבו על ידו נתגלה כי ה' לבדו מלך על כל הארץ, אבל הענין האמת, כי העולם נברא בתשרי והתחלתו בכ"ה באלול, ולכן תקנו חז"ל לעמוד באשמות לומר סליחות, כדי לקדש ימי הבריאה עד יום הששי שהוא יום המקודש בריאת אדם ר"ה כי כל דבר מתעורר בזמנו, וכבר הקדמנו לעיל כי המלאכים שאמרו (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו, הן המה מלאכי הקטרוג שמתעוררים בכל שנה בראש השנה מאחר שישראל לא הטיבו דרכיהם ומעלליהם א' ה', אם כן לא תתנהג מדה במדה וחז"ו לא תקרא אלהי ישראל. והנה בני ישראל למטה מתעניין ומתריעין למטה בקול שופר ומקבילים עליהם עול מלכות שמים בתשובה ובמעשים טובים עד אשר מתעוררים חסדי הש"י להוציא כאור צדקם ומראה זכותם לפני מלאכי מרום ומצדיקם במשפט, דהיינו עד שכולם מודים כי הוא אלהינו ואנחנו ישראל עמו וכן נכון להיות לעולם ומסכימים על כל הטובות ואולות וישועות והכל בא לנו מחמת אמונתנו, כי על רחמי המרומים אנו בטוחין ובחסדו הגדול ומתכבסים ומסתפרים לכבוד יום הדין וגילו ברעדה ובהתעוררות תשובה בשמחה: וכבר ידוע דברי אדונינו מו"ר הגאון מהד"ב זצ"ל כי הכתיבה לחיים בספר, פירושו החקוקה במחשבתו של אדם. כי הרשע בזכור את עונותיו ונפחד ונרעד ואין לבו ברשותו לשוב אל ה', הרי זה נכתב באלתרו למיתה, סימן לזכור המחשבות המבלבלות אותו ומפיינין את לבו באימת מות. מה שאין כן הצדיקים, הגם שהם זוחלים ורועדים מאימת השי"ת הם בוטחים בישועתו וחסדו ומתחזקים לשוב אל ה' והם נכתבים באלתרו לחיים וחקוקה במחשבתם הכתיבה לטובה, והגם שבאים לו איזה הררורים המזכירים לו עונותיו אשר הם רומזים אל הקטרוג המעלה, מכל מקום הם מסיחים דעתם אל גודל התשובה ועזיבת החטא מהיום והלאה ובקבלת עול מלכות שמים ולבטוח בחסדו הגדול, ומכוונים שם ע"ב המורה על חסד הבורא ית"ש עכ"ל: והנה אנתנו ממשייכין החסד הגדול שנקרא אריך אל בחינת אלהי ישראל המתנהג עמנו מדה במדה, לכן היו במקדש החצוצרות מקצרות השופר מאריך (י"ה כו ע"ב), כי החצוצרות רומזים לשון חצי צורות, כמ"ש במקום אחר. דהיינו או לרובן או אודם, כי הצורה השלימה נקרא הכלול מלובן ואודם, כמ"ש (שה"ש ה, י) דודי צח ואדום, ואין רצונינו בר"ה בחצי צורות, כמ"ש לעיל, רק במראה אדם הכולל הכל ובחינת אלהי ישראל ולהמשיך בקרבו בחינת אריך על ידי השופר, וזהו ושופר מאריך: (עבודת ישראל)

אתם נצבים היום כולכם כו', עשה אותם מצבה שיכולו לכל הדורות להחזיק מעמד. אי' ברש"י שיצאו מפרנס לפרנס. הגיד כ"ק אאז"ל וגם בשפ"א בשם הח' הרי"מ ז"ל, שבכל שנה מתחדש הבריאה, וזה ג"כ כעין מפרנס לפרנס, שהעולם מתחדש. וזהו הרמז לפני ר"ה, השבת האחרון מהשנה, כולל כל שבתות השנה והכל הולך אחר החיות. והשבת הזה הכנה לר"ה, ואולי ע"ז רמז ב"קול שמחה", הבינה תגדל המעשה. בינה, ענין תשובה, בסוף השנה ולבבו יבין. תגדל מן המעשה, הרמז על ראש השנה זה היום תחלת מעשיך, ואיתא שם, כתיב בתוך עמי אנכי יושבת וכתב מרחוק ד' נראה לי. אולי זה הרמז על אתם נצבים כולכם, להכלל בתוך כלל ישראל, ואז אף אם האדם מרחוק ג' כ"ד נראה לו. וזה סוד ר"ה וזה ענין השבת שישל ישראל התקרות והרחוק נעשה קרוב. ואולי ברש"י אתם נצבים, שכנסם משה לפני הקב"ה ביום מותו. אולי הרמז ע"פ דאי' בספר הזכות, שבפסטידת הצדיק מתגלים אורות גדולים, ואז זמן ישועה לכל אדם להאחז בזה. וזה הרמז מכאן שכנסם לפני ד' ביום שבתו. וזה ג"כ הכוונה בענין השבת האחרון שמתקבצים כל האורות מכל שבתות השנה, והזמן מוכשר ומסוגל להתקרבות להשי"ת. וע"ז נרמז שם ב"קול שמחה", אולי חנונים נהיה להוציאנו מאפילה לאורה. וגם כן אי' ברש"י ממדרש, היום, כיום הזה שמאפיל ומאיר כן האיר לכם וכן עתיד להאיר לכם. זה הבטחה על כל הדורות להוציאנו מאפילה לאורה, ואף העם ההולכים בחושך על השנה ראו אור גדול. וזה ענין פ' התשובה הסמוכה להתחזק ולשוב בתשובה קודם צאת השנה. ויש הבטחה ממרע"ה בפרשה זו, אם יהיה נדחך בקצה השמים, שהרמז גם על כל אחד ואחד אם יהיה נדחה בקצה השמים משם יקבצך ד' אלוק' ומשם יקחך, אבל יש תנאי, מקודם והשבות אל לבבך, ושבתי עד ד' אלוק', ואז אם יהיה נדחך בקצה השמים כו'. ועל זה תקנו חז"ל ענין אמירת הסליחות סמוך לשבת, שהשבת מסייע לשוב אל ד' ולבקש סליחה.

ונהגו כל ישראל להתענות בערב ראש השנה, ולעשות צדקות גדולות, כדאמרינן (ברכות ו:) אגרא דתעניתא צדקתא. (ספר המנהגות - הרא"ש מלוניל) כתב הכלבו, בערב ראש השנה נוהגין להתענות ולתת צדקות גדולות. (דרכי משה)

נהגו במקצת מקומות ליתן צדקות ושמן למאור בראש השנה ויום הכיפורים בלבד, לפי שהוא יום הדין, שספרי חיים פתוחים לפניו יתברך, והוי עת צרה. ולפיכך נודרין כדי להנצל מן הדין, ונודרין למחרתו לאלתר. (ריטב"א על הרי"ף - נדרים ט. דיה כתב רבינו ז"ל)

ונוהג אני לשלוח מנות לעניים ערב ראש השנה, כדכתיב (נחמיה ת, י) לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאיך נכון לו, וכתב (שם, יב)



יילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה. (פרי חדש)

ראש השנה טוב להתנדב לצדקה, דיצחק גימטריא במספר קטן י"ט, ושופר גם כן במספר קטן י"ט, כחשבון צדקה במספר קטן. וזכות עקידת יצחק וזכות תקיעת שופר, ונדבה הצדקה בעצם היום הזה, אהני לך שיכתבנו בספר חיים טובים ופרנסה טובה. (צדקה לחיים - ר"ח פאלאג'י) סוף דבר הכל נשמע שגדול כח צדקה מועלת בין לחיים ובין למתים, ובראש השנה ויום הכיפורים אנו אומרים כי זכר כל המעשים בא לפניך, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניך, שאף הם נידונים בראש השנה ויום הכיפורים, ומצוה לתת צדקה בעבורם. וזכות הצדקה יקרב ה' לבינו להתנדב, ולשופר אל ה' באהבה, ויקרב גואלינו, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן. (ספר המגיד - להפרי מגדים)

מצוה גדולה לחלק צדקה ערב ראש השנה לעניים ולאביונים המבקשים מים שורש החסדים וכו', ומדת הרחמים גדולים אפילו שאין להם זכות, על כן נקרא מדת רחמים גדולים אי"ן שאין צריך זכות, ועל כן על ידי חילוק הצדקה בערב ראש השנה, פותחים מידת אין ומים, מה שחושקים עניים ואביונים, ועל ידי זה נמתקו כל הדינים שיש בראש השנה. (אור החכמה) הנה בבוא יום קדוש לאדונינו יתברך, ומצות היום להמליך עליו מלך על כל הארץ, ולציייר לפנינו קדושת אדון כל, וכי הוא המשגיח וסיבת כל הסיבות, היו העם חרדים ובוכים לחרדת קודש, ביום בא מועד להתרפק עם דודינו איבנו שבשמים. ואמר להם נחמיה התרשאתא לכו אכלו משמנים ושנו ממתקים, אך ושלחו מנות לאין נכון לו, כי בזה תראו האמונה הקדושה והענין הנשגב, שהקב"ה הוא הבורא הוא המשגיח הוא אדון כל, מלך על כל הארץ, ובזה תתקדשו ביום הנעלה להמשיך עליכם רצון אדון כל ברוך הוא וברוך שמו. (בית יצחק)

וזו היתה כוונת עזרא ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, (נחמיה ח, יג) ביום השני, כפירש"י ז"ל ביום השני של ראש השנה, שהיה לבס נשבר מאד על שלא הכינו לבם מקודם כראוי, והיו בוכים ומתעצבים באין מעצור, כמו שכתוב בפסוק הקודם (שם, ט). ועל כן אמר להם שם, אל תבכו ואל תעצבו וגו', שלחו מנות לאין נכון לו, והכוונה, דידוע (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) שהקב"ה מקיים כל המצוות, ומקיים גם כן מצות צדקה, ועל כן אמר להם שלחו וגו', דעל ידי שתשלחו מנות לאין נכון לו, לעני שלא הכין לעצמו משלו, על ידי כן יקיים הקב"ה מידה כנגד מידה, ויתן גם לכם מחילה וסליחה ויקבל תפילותיכם, אע"פ שלא היתה לכם ההכנה כראוי. (מהרי"ד מבעלזא)

נוהגין לילך לבית הקברות ונותנין שם צדקה, ויתן צדקה קודם שאומר התחינות, על דרך (תחלים ז), בצדק אחזה פניך (מגן אברהם סימן תקפא סק"ז) ומטה משה בשם מהרש"ל. ובאמת גם מי שאינו הולך על בית הקברות צריך ליתן צדקה, וכן כתב הדריב משה (סימן תקפא אות ד) בשם הכלבו (סימן סד) שנוהגין לתת צדקות גדולות בערב ראש השנה.

וי"ל טעם למנהג חוץ מהפשוט, לפי מה שכתוב בספר הקדוש עבודת ישראל (סוף פרשת נח) כי לכל אדם נקצב לו בראש השנה כמה צדקה יתן בזו השנה וכו', יע"ש. ויש להביא סמוכין לזה, מש"ס ברכות מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה וכו', יע"ש. וכן משמע ממהרי"ל (הלכות ר"ה סימן ג) שדרש, כל מה שיתן צדקה לעניים בערב ראש השנה יתן בעין יפה, וכן ג' צדקה, ויתן להם הצדקה בשחר כדי שיוכל לקנות צורכו ליום טוב וכו'. (קצה המטה)

נוהגין לילך על בית הקברות וכו'. ומרבים שם בתחינות, ונותנים שם צדקה לעניים. וראיתי אדוני מורי הגאון מהרש"ל ז"ל, שהיה נותן הצדקה טרם שהתחיל להקיף, ואמר שכן הוא נכון, שהרי מרבים שם בתחינות, לכן יש ליתן קודם לכן צדקה, על דרך בצדק אחזה פניך. (מטה משה)

יש מקומות שנוהגין לילך על הקברות בערב ראש השנה, ולהרבות שם בתחינות על קברי מתים, ונותנים שם צדקה לעניים במקום קרבן על עוונותינו. (לבוש)

נוהגין לילך על בית הקברות בערב ראש השנה ובערב יום כיפור ומקיפין אותו, כמו שכתוב באגודה פרק ואלו מגלחין (מסכת שמחות סימן ג), מעשה באשה אחת שחלה בנה והקיפה העזרה, מכאן נראה להקיף בית הקברות, ומרבים שם בתחינות ונותנים שם צדקה לעניים. והגאון מהרש"ל ז"ל נהג שהיה נותן צדקה טרם שהתחיל להקיף, ואמר שכן הוא נכון, שהרי מרבים שם בתחינות, לכן יש ליתן קודם לכן הצדקה, על דרך רבי אלעזר הוה יהיב פרוטה לעני והדר מצלי (ב"ב י.). (של"ה הקדוש)

נוהגין לילך בערב ראש השנה אחר תפילת שחרית על הקברות להשתטח על קברי הצדיקים, ויש שמקיפים הקברות. ונותנים שם צדקה לעניים, ומרבים לתחוננים, לעורר הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה, שימליצו טוב בעדינו בניו הדין. (מטה אפרים)

שמעתי בשם אדמו"ר הרה"ק והטהור לו דומי' תהלה מרן מהרי"א זצ"ל מזידיטשוב שאמר שיקנה לו כל אחד בערב ראש השנה סכין חדש וישחיונו, והוא מסוגל לפרנסה על כל השנה, כך שמעתי מפי אנשים נאמנים ששמעו מפיו הקדוש זי"ע. (סגולת ישראל)

סיפר הרה"ק רבי יצחק מנעסכ"ז זצ"ל על הרה"ק מלובלין זצ"ל שהיה מחלף סנינים בראש השנה להמקורבים, לסגולה על פרנסה, וכמ"ש (בפיוט וכל מאמינים) החותך חיים לכל חי, וכמ"ש פותח את ירך סופי תיבות חת"ך שם הפרנסה כנודע. (זכרון טוב)

יש קבלה מהרה"צ הקדוש מלובלין זצ"ל להיות בראש השנה בכיסו סכין חד וחלק, נגד השם של פרנסה המרומז בס"ת של פותח את ידיו, וכמו שאומרים החותך חיים לכל חי, וכמ"ש פותח את ירך סופי. (מעשה יחיאל)

תנן במסכת נדרים (כג, ב), הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר, כל הנדרים שאני עתיד לידור בזו השנה יהיו בטלים... זריזין מקדימין למצוה, וראוי להקדים קודם ראש השנה ממש לעשות שני ענינים, ענין אחד שיתקן מה שקלקל, דהיינו התרה על העבר, או אם היה מחויב איזה נידוי הנהוג בעצמו שעה אחת נידוי, ואחר כך יבקש מהחכמים שיתירו לו, ענין שני הוא מסירת מודעת אלהבא, שכל מה שיתקשר את עצמו מהיום בשבועה או בחרם או בנידה וכיוצא בזה, שהוא עתה מוסר מודעה ועוקר מעיקרו ומבטל. כך הוא המנהג בארץ ישראל, מתאספץ בערב ראש השנה בבתי מדרשות, עדה קדושה מתלמדי חכמים ויראי שמים, ואם אין פנאי בערב ראש השנה מתאספים בין קטאי לעשור, ועושין שני הענינים האלה בזה האופן... (של"ה הק" - מסכת יומא)

נוהגים לעשות חבורה של עשרה ונוהגים אנשי מעשה לעשות חבורה של עשרה עשרה שיושבים לעשות הסדר של התרת נדרים המבאר. וכל הקהל עושין כסדר הזה. ורבים מדלגים סדר קבלת הניזיפה ולבישה שק, כי אולי המתירין אין כדאין לעשות התר הניזיפה מהנדוי. ומכל מקום אומר נסח אם עברתי כו' רק ידלג תיבת ואשב יחף עיל הארץ כמנהג ואתפלש בעפר כיון שאין עושה כן. ואותן הנוהגים לקבל ניזיפה צריך לחלץ התפלגין בעת שהוא בניזיפה אף שהיה נוהג תמיד לילך בתפלגין. (מטה אפרים)

ליזהר שיבין מה שהוא אומר נוהגין לעשות התרת נדרים בערב ר"ה, כדי להנצל מעונש נדרים, ואמנם ראוי לכל אדם שילמוד הלכות נדרים (ומבואר בחכמת אדם), כי יש הרבה נדרים שאי אפשר להתיר אותם ונכשלין בהם, גם צריך כל אדם שיהיה נזהר שייבין מה שהוא אומר, ולא כמו שחושבין הע"ה שהוא איזה תחינה.

וראיתי מהיראים שאינם מבינים בלשון הקודש, אומרים הנוסח של התרת נדרים בלשון לע"ז "דיא נדרים אדר שבועות וואס איך האב גטאן אוב מען קען זיי מתיר זיין, האב איך חרטה אז איך האב אוף מיר גינומן בנדר או שבועה ויתירו לו ואז יאמר, איך בין מוסר מודעה אז ווען איך ווער טאן איין נדר ואלע יער גאר ניט חל זיין". (חיי אדם)

פ"א נתאחר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לבוא לסליחות בער"ה, כל הקהל המתין ולא ידעו פשר דבר. פתאום נראה שבא מהשוק עם צלוחית של משקה, ומיהר א"ע ופתח לומר הסליחות בהתלהבות נורא כדרכו בקודש. אחרי הסליחות דרש דרש הקהל מרוב הק' שיפתר להם מדוע בושש היום שלא כטבעו ומאין בא עם הצלוחית, ויספר להם הה"ק, ראייתו קטרוג גדול על כלל ישראל וחפשתי להראות איזהו זכות שאמליץ בעידם להמתין הדינים, והנה נפל בדעתי ולקחתי באשמורת הבוקר צלוחית עם י"ש ומגדנות, ועורתי יהודים שכנים הדרים בהרחוב גם מהישינים בחוץ בספסלות השוקים ורציתי לכבדם בי"ש עם מגדנות, אבל כולם מיאנו. אחד בתיורץ שלא נטל ידיו, השני שלא אמר סליחות, השלישי שלא התפלל, ונסתי לעורר ולכבד במשקה איזה מהעב"ב ר' מענדל מרימנוב זי"ע) בעת שעשה חקירה ודרישה רק שתו בעוד שעניניהם לא נפתחו כהוגן. אז רצתי במהירה לומר הסליחות, כי כבר הי' לי די לבטל. (תולדות קדושת לוי)

פ"א הלשינו לפני הרה"ק (ר' צבי הירש מרימנוב זי"ע) על א' ממקורביו שלא הי' בבית התפלה בעת אמרו הסליחות לזכור ברית מחמת אונס שינה, וצויה הרה"ק לקרוא לו שיבא לפנינו ובבואו אמר לו, דע כי בעת הקדוש זכרוננו לחיי העוה"ב (הרה"ק רבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע) בעת אומרו לפני התיבה בהסליחות של ערב ר"ה 'אם אמנם שבו כלם בלב ונפש לחלוותן, הפסיק בשתיקה זמן מה עד אומרו הלאה נא כל מדה נכונה וכו', וזאת היתה לפלא לכל המתפללין שמה, והי' ביניהם ג"כ לעת הזאת הרבה מהצדיקים שהיו לימים הללו כמו הרב ר' יעקביל מפרעמיסלא הרב מוהרצ"א מדינאב זכר כולם לה"ה, והיו מגלים הדבר כי לא כאשר האמינו רבים כי כיון לשמות הקדושים והגימטריאות, אך כי לא אז משם עד אשר הכניס בלב כל או"א להיות שב באמת בלב ונפש, ומעתה דע לך ההפסד שהפסדת שלא היית בעת אמרתי אנכי הסליחות הנ"ל, כי אנכי הייתי אז ג"כ אחד מהמתפללים עם מורי הקדוש זלה"ה זכ"ע ועכ"י. (בארת המית)

א"י במה שאנו אומרים ד' פעמים 'אדון'. נראה על פי דברי הבארת כהונת עולם מאמר אילו של יצחק [פרק מז] אשר נצ'ר חסד' לאלפים ס"ת רד"ם, והם אותיות קודם שני"ה, עיי"ש. על כן בערב ראש השנה יום שלפני ראש השנה אומרים ד' פעמים אדון' העולה רד"ם [שהם] אותיות קודם שני"ה, להמשיך ממדות נצ"ר חס"ד לאלפים" (עטרת ישועה)

אתם נצבים וגו' כולכם. פרש"י שיניסם משה לפני הקב"ה ביום מתו להנניסם בבית. מפ"ק זקניו ז"ל בשם רבי' בונם ז"ל "כולכם ענקר גאהר", י"ל כמו שהי' אז כל אחד, באותו מצב נתראו לפני יתב"ש, לא התפשטות גשמיות בחינת נביאים, רק לגודל עת רצון שהי' יום הלולא דרבינו קודש קדשים העלה בכוחו כל דרגות ישראל כאשר המה, ומצאו חן בעיני השי"ת למען הקים וגו' היום לו לעם, כדאי' בספר הזכות מוקיני ז"ל על פסוק הראיני וגו' כבודך שרצה למסור נפשו כדי שיהי' עת רצון שימחול כל עוונות ישראל עיין שם, על כן כשהגיע יום פטירתו העלה כל הציבור כל כך וזאת הברית גם עמנו דכ' אשר איננו וגו', על כן בלימוד פרשה זו יכול כל אחד להדבק בכלל ישראל כמאז, וזו המכוון בהעלאתו כדי שנוכל לשוב בתשובה, שכל אחד נאחז בסגר שגגתו או זדונות וקשה להגאל, כשמגיע עת רצון ששמים הוא כמו שנפתח פתח גאולה, על כן ירכך כל אחד לבו בשבת קודש הזה קודם כלות השנה, כשאדם מודה ועוזב חטאו קודם ראש השנה אין רשות למקטרג עליו, כדאי' במדרש בלק (תנחומא ו) שבלעם ידע שהאומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו, מה שאין כן המעלים עין מחטאו כתיב מכסה פשעי לא יצליח: (שפת צדיק)

והיה כי תבוא אל הארץ וגו', ולקחת מראשית וגו' (כו, א-ב). הענין הוא הדנה הציורף הו"ה שבחדש תשרי הוא והי"ה ואין והי"ה אלא לשון שמחה (ויק"ר יא, ז), וזה מרמז שהגם שראש השנה הוא יומא דדינא ומי לא יחרד אז מאימת יום הדין כי אז נפקד כל אחד ואחד מי לחיים ומי למות, ונופל אימה וועדה על האדם שלא יפקד ח"ו הן לבחינת מיתה ברוחניות שיהיה בבחינת

**כניסת היום**

אפשר לתקן כל השנה בערב ראש השנה לפני רדת היום אמר לחסיד אחד: ברגעים הספורים הללו אפשר עוד לתקן את כל השנה על ידי תשובה אמיתית מתוך עומק לב. (חידושי הרי"ם)

רובא דרובא עושי תשובה ליל ר"ה רובא דרובא ישראל עושי תשובה תיכף בעת התחלת וכניסת ליל ר"ה. (צבי לצדיק)

לקדש מחשבה ראשונה כשאישי הישראלי זוכה לקדש את המחשבה הראשונה ביום הזה בר"ה לעבודת השי"ת, אזי בניקל יכול ללכת בזו המדריגה כל השנה, להיות דבוק תמיד בד'. (נר ישראל)

תפלה אחרונה יזהרו בתפלת מנחה של ערב ראש השנה, כי היא תפלה אחרונה. (בן איש חי - ר"ח פלאגי)

**אין נכון לשחוק**

וכל אדם יעשה תשובה, וילך לבית הכנסת באימה וביראה, אע"פ שאין לבו כ"כ בחרטה כמו שילך, מ"מ טוב הוא הולך בקלות ראש, כדי שתהא אינו נראה לבריות שהוא כופר בפרהסיא. ושמעתי מהר"א ויל"א זצ"ל, שאין נכון לשחוק בימי התשובה, כי השחוק מבלבל הדעה מלשוב לה. ובאותו זמן צריך האדם לדקדק במעשיו. (לקט ישר)

ברך עלינו את 'השנה הזאת' מתפללים אנו בתפילת מנחה הארוכה של ערב ראש השנה סמוך לחשיכה ברך עלינו ה' אלקינו את השנה הזאת והרי בעוד רגעים ספורים תסתיים שנה זו, ותבוא שנה אחרת ומה זאת שמתפללים ברך עלינו את השנה הזאת, אלא רואים מזה כמה גדולים דברי חז"ל שאמרו תשועת ה' כהרף עין. (מהר"ש מבעלזא)

**ברכת לשנה טובה**

נשא לבבנו אל כפים [אל א-ל בשמים] [איכה ג' מא]. ואמר הרבי רבי בונם זי"ע, כאשר יהודי תוקע כפו לחברו בליל ראש השנה, ומברכו בברכת 'לשנה טובה וכו', על זה נאמר, נשא לבבנו אל כפים, שהאדם יכניס את לבו בתוך כפיו ויכון בכל לבו את ברכת ה' שנה טובה" שהוא מאחל ומברך לחברו, שברכה זו לא תהיה רק מכף אל כף ומשפה ולחוץ. ודפח"ח.

על ידי הריעות של ישראל בליל ר"ה אשר אחד אומר לחבירו גוט יום טוב ולשנה טובה תכתב וכו', עומד הקב"ה מכסא דין ומעלה מדת הדין, ובוה פי' מאמר הכתוב עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, כי תרועה לשון ריעות היינוש באותו הידיעות שמברכין בני' אחד לחבירו בליל ר"ה נעלה מדת אלקים שהוא מדת הדין מעל סכא דין הו', לישב על כסא רחמים בבחינת הוי' שהוא מדת הרחמים, הוא בקול שופר. (הרה"ק החוזה מלובלין)

בליל ר"ה אומרים זה לזה לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים, אלת"ר ר"ת לא תאונה אליך רעה. (ייטב פנים)

**לדוד מזמור**

לא יחסרו מזונותיו כל השנה אנשי מעשה נוהגין לומר מזמור כ"ד שבתהלים לדוד מזמור לה' הארץ ממלואה תבל וכו', והוא מסוגל שלא יחסרו מזונותיו כל ימות השנה. (מטה אפרים)

נוהגים לומר בליל ראש השנה הקאפיטל לדוד מזמור, דהטעם הוא דכיון שאנו מבקשים כעת כל כך הרבה מהקב"ה שימחול לנו ולכאורה אין אנו מבקשים דבר כזה הרי הדין הוא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל באמת אין זה קושיא דהרי כל הטעם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול הוא משום דהכבוד של המלך הוא אינו כבוד שלו הוא כבוד של השי"ת, ולכן אין בכוחו של המלך למחול על כבוד השי"ת, ואם כן אצל הקב"ה בודאי אין שייך טעם זה שהרי הקב"ה הוא מלך הכבוד בעצמותו ולכן שפיר הוא יכול למחול על כבודו ושפיר מבקשים אנו שימחול לנו, ולכן אנו אומרים המזמור הזה בליל ראש השנה שבמזמור זה מוזכר ענין זה דהקב"ה הוא מלך הכבוד, ועל כן שפיר מבקשים שימחול לנו. (בעש"ט הק')

יצא לנו טעם שאמרים בליל ראש השנה לדוד מזמור וגו', שכתב האר"י שמוסגל לפרנסה, ולדרכינו נאמר מפני שבו אמר לה' הארץ ממלואה תבל וישבי בה, כי ר"ת עולה חת"ך, שהוא השם המסוגל לפרנסה. (ייטב פנים)

במדור דורש את המזמור הזה על אברהם אבינו ע"ה, אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה שלא רצה ליהנות משל אחרים ולא רצה לקחת מרכשו של סדום ובטח אך בבוא יתברך לבדו, וכמו שכתוב ישא ברכה מאת ה' זה אברהם שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, מזה אנו למדין שאין לאדם להשיג שטחונו בבשר ודם בעסק היתרנות אלא יאה נכון לבו בטוח בה' שהוא ישיפע לו די מחסורו אשר יחסר לו, ודבר זה הוא סגולה גדולה לפרנסה להשיג בה' מבטחו וכמו שכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך וגו' כנודע מספרים הקדושים, והבן. (דברי יואל)

לבאר הטעם שאנו אומרים המזמור הזה תיכף בכניסת קדושת היום של ר"ה, היינו מפני שבצורך ביום הזה אתערותא דלתתא, כי היום הזה הוא יומא דדינא לקדקד במעשה כל אחד ואחד ונצרך להיות בו אתערותא ומצדינו, והנה ארץ הוא בחי' אתערותא דלתתא, כידוע מענין שמים וארץ בחי' משפיע ומקבל, ולזה אנו צועקין מיד בכניסת היום לה' הארץ ומלואה, היינו שאנו יודעין בעצמינו שגם להאתערותא דלתתא אין בנו כח מצדינו רק ע"י הסייעתא דשמיא שהוא ית"ש מעורר בנו אתערותא זו. ולכן מתחיל המזמור הזה בפעם ראשון בספר תהילים, בתיבות 'לדוד מזמור', שידוע משחז"ל (מדרש ילקוט תהלים רמז תרצ"ה) החילוק שבין מזמור לדוד ובין לדוד מזמור, דבכ"מ שנאמר מזמור לדוד ה' מנגן ואח"כ שורה עליו רה"ק, לדוד מזמור שורה עליו רה"ק ואח"כ מנגן, ובחי' זו של לדוד מזמור דהי' שורה עליו רה"ק ואח"כ מנגן, היינו ע"ד הנ"ל שגם האתערותא דלתתא לא ה' מצדורק ששרתה עליו רה"ק מלעילא וזה הי' מעורר בו אתערותא דלתתא והי' מנגן, ולזה אמר אח"כ לה' הארץ ומלואה שגם האתדל"ת הוא מהשי"ת שאין בנו כח מצדנו רק ע"י שהוא מעורר בנו אתערותא זו כ"ל. (תורת אמת - לובלין)

בחייהם נקראים מתים (ברכות יח ע"ב) שלא יהיה ביכולתו לדבק עצמו באלהים חיים שזה הוא עיקר החיות, והן לבחינת מיתה בגשמיות ר"ל, ויכול האדם חלילה וחלילה ליפול למרה שחורה ועצבות שיהיה היראה שלו בעצבות ח"ו, ולכן על זה מורה הציורוף והי"ה שבחדש תשרי שהיה לשון שמחה שעם כל זה צריך להיות היראה וחדדה בשמחה בבחינת וגילו בורעה (תהלים ב, יא), שיבטח בהשי"ת שיהיה נפקד לחיים הן בחיות הרוחניות והן בחיות הגשמיות, ואך באופן שישוב בתשובה שלימה קודם ראש השנה על עון המר של חטאת נעוריים: (מגן אברהם - טריסק)

אמנם לבאר הענין אקדים לך מ"ש בסה"ק עבודת ישראל ז"ל, דהנה הפרשה הזאת אנו קוראין תמיד קודם ראש השנה כי רומזת לכל ישראל אתם נצבים מזמנים ועובדים לפני ה' אלקי' למגדול ועד קטן כי צריך להכין את עצמו כל אדם מישראל לפני יום הדין הגדול והנורא כו' עיי"ש בדבריו הקדושים, והטעם כי היום רומז לראש השנה מובן כטעם ויהי היום דרשו רז"ל שהוא ראש השנה, והענין כי אז הוא התעוררות הדינים ה' פעמים יום"ג פ"ר דינים, וזה היום, וביום הזה צריך להמתיק הדינים ונמתקים מסוד ורב חסד' שמספרו גם כן ה' פעמים יום"ג כנודע, (אמרי יוסף)

וכן בכל שנה ושנה מחדש עלינו הקב"ה אותה בחינה, ואמר אמרו לפני מלכות שתמליכוני עליכם (ר"ה טז). היינו שתקבלו אותי עליכם בחי' מלך בחי' יראה, ואיתא בזוהר הקדוש (זח"ג יח). שרבי שמעון בן יוחאי ע"ה היה מכין את עצמו שלשה ימים קודם ראש השנה, פירוש שהיה מכין את עצמו בבחינת אהבה תחלה כדי שיקבל אחר כך בחינת יראה בשלמות דוגמת קבלת התורה הנ"ל, בתחלה אהבה ואחר כך משיך על עצמו בחינת יראה ואמת בשלמות, בחינת שלשת אבות (ע' לעיל סוף פ' תבא), אהבה יראה אמת ויהיה מצווה ועושה כנ"ל: (בת עין)

הגם דהיה אפשר לפרש שלא מעניינו, דכתב האלשיך ישעיה סימן נ"ה (ו) וישב אל ה' וירחמהו ואל אלדינו כי ירבה לסלוח. והקשה הא הוי' הוא רחמים, והאלדינו הוא מדת הדין, ואיך אמר כי ירבה לסלוח. וביאר שם, כי בראש השנה הוא מדת הדין, וכל השנה הוא רחמים, ואם עשה תשובה קודם ראש השנה מוותר שלישי כמ"ש בטור וכו', יעו"ש:

וה"נ ידוע כי מדת צדק הוא מדת הדין, כמ"ש בירושלים (ישעיה א, כא) צדק יליו בה, גם חז"ל דרשו צדק צדק תרדוף (דברים טז, כ) זו לפנים משורת הדין, מדכתיב ב' פעמים, א"כ שמע מינה דצדק לחוד הוא קו הדין, והוא ראש השנה, ובכל השנה הוא רחמים:

והנה יש ב' מדרגות בכתות בני אדם, יש בני אדם שעליהם נאמר (מלכים א, יט) ואותי השלכת אחרי גוון, כל השנה, ובראש השנה בשעת הדין אז רודפים לבית הכנסת כדי להצדיק דינם שיצאו זכאין בדין. ויש שהוא מבקש הוי' שהוא רחמים, דהיינו כל השנה, ר"ל ששוא אצלו כל השנה שהוא רחמים כמו בראש השנה שהעולם בדין, כי תמיד מבקש ה' לעבודו:

וכמו שיש בשנה דין ורחמים ישניו וגו' הנ"ל, כך יש בעולם ובנפש, בסוד עולם שנה נפש, יש בעולם ישנה הנהגה על פי טבע, ויש הנהגה למעלה מהטבע ועליו הטבע, כמו שזכרתי ב' מדרגות בשבת בענין זכור ושמו, יעו"ש. וכך יש בנפש האדם, שיש נוהג את עצמו על פי הטבע, שלא ליכנס לפנים משורת הדין רק על פי הדין והטבע, כי הטבע גימטריא אלדים (פרדס שי"ב פ"ב) שהוא הדין, ככה הוא מתנהג הן נגד השי"ת ונגד בני אדם. ויש משנה הטבע, להתחסד עם קונו או עם בני אדם לפנים משורת [הדין]:

והנה הכל נמשך זה אחר זה, כי מי שהוא נוהג את עצמו על פי הטבע, כך מתנהג עמו למעלה על פי הטבע, ומי שנוהג את עצמו למעלה מהטבע, כך נוהגין עמו למעלה מהטבע: (בן פורת יוסף לבעל התולדות)

מול זה בא הרמז בתורה, אתם נצבים היום כלכם, להודיעים עמידתם ומצבם לפני המקום, שעומדים עתה קודם ראש השנה, שענינם הוא כמו אז טרם ראשית הבריא, היו כל השמות והכנויים כמסוים בעצמותו יתברך, כי אדם אין בארץ לעבוד אותו יתברך, ולהמשיך מלכותו להקרא בשם מלך ישראל, לייחד שם מלא על עם ישראל ביהוד, ככה אתם נצבים היום לכלם לפני משמעו קודם, הוי"ה אלהיכם, כלומר עדיין לא נתייחד מלכותו ואדנותו להקרא ביהוד עליכם, כי אם תולה ועומד עד יום הכסא, ראש השנה, שאז תקבלו עליכם עול מלכות שמים שלימה, ותגרומו לייחד שם מלא עליכם באמצעות תפלתכם ותקיעתכם תתחדש המלוכה מחדש, כאלו היום נהיתה לו לעם והוא נעשה לכם אלהים, על שם הכתוב (תהלים יז, יז) אתה אני היום ילדתיך, היום בראש השנה ילדתיך מחדש, כי נעשה האדם בריה חדשה, לערך הכנת לבו לקבל עליו עול מלכותו ביתרון שאת משנה שעברה, נפשו יודעת מאוד שלערך מעשיו אין שם מלוכה יקרא עליו לערך מעשיו שפעל ועשה כל השנה, ואין פחד אלהים לנגד עיניו, ועתה תוהה על הראשונות, לבלתי עשות כמעשהו הראשון משנה שעברה, בכדי ליחד עליו שם המלוכה ומשם מלא נעשה אלהיך, ונמצא בהיות כן בכסה ליום חגיגו, נראה הענין כאלו יוצאין ישראל מפרנס לפרנס, מוסב על הקדוש ברוך הוא, הן ומפרנס לכל בטובו מזון הרוחני והגשמי, ויצאין עתה בראש השנה מפרנס של שנה העבר, ויודעים נאמנה שלא קבלו עדיין עולו עליהם כראוי ונכון, ומעשיהם מוכיחים עליהם, שסתמא לא היתה קבלת מלכותו עליהם בשלימות, ולכן נפשם חפצה מאד עתה בראש השנה לקבל עליהם עול מלכותו ביתרון אור ושאת, להמליכו מחדש, כאלו הוא יתברך נעשה פרנס אחר, מעתה תחזה עיניך מישרים, שפירש"י ברוח תדשו לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לרזום, וביתר צריך לרזום במקום שיש חסרון כסה, ליום חגיגו בראש השנה להמליך מלכותו עליהם מחדש, בכדי שיקרא מלך ישראל וגואלו כמבואר, ודוק כי עמוק: (אור המאיר)

יש לרמוז, הא דכתבו הפוסקים (עי' אורח חיים סי' תקפא בעטרת זקנים) טעם לעמידת 'סליחות' ארבעה ימים קודם ראש השנה, דוגמת הקרבן, שטעון ביקור ממום ארבעה ימים מקודם. ולכן נהגו גם כן להתענות ארבעה ימים אלו, להשליש עשרת ימי התשובה כנודע וד"ל: (אהבת שלום)

ובכן אחינו בני ישראל הגיע העת אשר נעשה חשבון בנפשינו, ואם כי יודע אני בעצמי כן ומה אני להוכיח לאחרים, אמנם תמכתי יסודי על אמרם ז"ל במשנה (ר"ה כ"ט): זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו, ונרמז בזה לדעתי, דרך מי שהוא מחויב בעצמו גם כן יוכל להוציא את הרבים ידי חובתו, וד"ל, לכן חובה עמוסה עלינו לעורר אותנו יחד ולשוב אל לבנו את אשר פגמנו בכל השנה במחשבה ודיבור ומעשה ונתחרט מאוד על העבר ונקבל עלינו שלא לשוב לכסלה עוד, נחפשה דרכנו ונשובה וגו' (קדושת יו"ט, ר"ה י"ז)

**בזה שמזכירים רק מקום האבות כבר מעורר רחמים**

ובזה הנני אומר גם כן, דברי התנצלות הצטדק נפשי כי מדוע ולמה זה ראייה על ככה לעמד לפני העדה ולשרתם בעבודת הקודש ועבודת משא דבר ד' בדברי בבושין ומוסר, בעוד שיועד אני את מן ערכי, גם לא היטבתי את מעשי, ואין מהצורך לפרט כאן הדברים שבלב, אבל תמכתי יתדותי במשנה מסכת יומא (פרק ג' מ"א) אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן וכו', מתתיהו בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון, והוא אומר הן. ופירש הרע"ב ז"ל כדי להזכיר זכות אבות, מזכירין חברון, ע"כ, חזינו מזה, דממה שמזכירין חברון מקום משכן כבודם של האבות הקדושים, הוי כאלו הזכירין שמותם ותפארתם, ועל כן בעמדי במקום הזה אשר עמדו אבותי הקדושים יתעורר זכותם להגן עלינו ובעדינו, כמו שראינו שאפילו אם מזכירין רק מקום האבות בחברון נתעורר זכותם, ואם כן עמידתי פה במקום הזה, בודאי יזכור הקב"ה זכות אבותי הקדושים ויצדיק אותנו במשפטינו לטובה. (עצי חיים)

לא לדרשה קאיתא ואין העת מוכשר לזה, ומי אנכי שאהיה ראוי לעורר הלבבות לתשובה, אשר יודע אני בעצמי שאינני ראוי לזה, אמנם הנני רק חוזר ושונה את דברי הראשונים הצדיקים שהיו לפנינו שהיו בוקעים רקיעים בדבריהם הקדושים, וכמו שאם חכם אחר אומר איזה דיבורים, או חזן אחד שקולו נעים מנגן איזה דבר נחמד, מי ששומע ממנו בעצמו הוא נהנה, ומי שהוא במקום רחוק אם בא לידו עכ"פ "הפלאטין" ושומע הדיבורים הוה כעין מי ששמע ממנו בעצמו, הנה כמו"כ גם אני, הנני רק חוזר על דברי הראשונים המה הצדיקים הקדומים, (דברי יואל)

**פחד ופחת מאימת הדין וכל אחד יתפלל על חברו**

מה אומר ומה אדבר, לא תסברו שתוכלו לסמוך עלי באשר שמחזיקים אותי למנהיג, כי באמת אני מלא עונות ופשעים יותר מכל הציבור, ובאמת לא באתי הנה אלא להזכיר אתכם שתדעו את אשר לפניכם, וע"ד ששמעתי מפ"ק של אבא מארי זלה"ה שאמר פע"א באיזה אסיפה, משל לשמש העיר שראה שא בוער בלילה בבתי העיר, וכל אנשי העיר ישינים בטח על מטותיהם, והלך השמש צעק בקול גדול ערו ישינים משינתכם, מה לכם נרדמים הלא אש גדול נורא בוער בעיר, ובוודאי שאין מקום להתרעם על השמש אין הרהיב עוז בנפשו להקיף את חשובי העיר לשינתם, כי האמנם שהוא רק שמש, אבל כאשר רואין שבווער אש להבה צריך כל אחד ואחד לצעוק ולהתרעם להקיף את העם משינתם. וכן אנכי עמדי היום, לא באתי אלא להזכיר אתכם אש גדול לפנינו שבווער אש גדול ונורא, אשו של יום הדין הנורא, ומי יכול להמלט הימנו. והאומנם כי מי אנכי להגיד לכם מומר, מכל מקום כן ראיתי אצל אבא מארי זלה"ה שדוש דברי תוכחות להציבור, וקשה עלי לשנות מנהגו, ובאמת אינני מספר לכם חדשות, והנני רק מזכיר אתכם את אשר לפניכם, וכמו שלא שייך להקשות על השמש שמעורר אנשי העיר משינתם בעת שההבערה להבה יצאה, כמו כן אינני אלא כשמש פשוט ובאתי רק להזכיר אתכם שתדעו שבווער אש נורא, וקשה נא משינתינו העמוקה ולא נישן במנוחה, נתפלל כל אחר גם בעד חברו, וכולנו ביחד בדמעות עינינו נכבה את האש הגדול והנורא הזה. (דברי יואל)

הנה נכנסנו לימים הקדושים הללו, ונופל פחד על מי שמרגיש ועל מי שרוצה להרגיש הפחד של ימי הדיון הלה, שהרי כל אחד ואחד יודע נגעי לבבו, והנה הפחד הוא גם בכל השנה אלא שהוא בהסתור, אבל יום הזה שהוא ראש וראשון של ימי הדין ויום הראשון מעשרת ימי תשובה הוא הקשה שבכולם והפחד בו גדול ביותר, מורי ורבותי, לא לדרשה קאיתא, ולא עמדתי בכאן לייסר אתכם, כי יודע אני מן ערכי, ולא באתי אלא להזכירכם, שהרי אין מי שיאמר לפניכם, ואין אל מי לפנות, כי נסתם כל חזו ואין שומעין ואין רואין כלום, אלא כולנו ביחד על ידי שאתם תשובו בתשובה עיי"ז גם אנכי אזכה לשוב בתשובה, כי בתוך עדה קדושה כזו לא ימלט שלא ימצא עכ"פ איש אחד שעשה תשובה של אמת וישים אל לבו לשוב באמת וזה ישיפע על כולנו וכו', מורי ורבותי, בוש אני מהשי"ת וממני בעצמי לעמד בכאן ולומר לפניכם, ולא באתי אלא להזכיר אתכם כי אין מי שיאמר ויפגיע בעדינו, אלא כולנו ביחד נבקש רחמים דכל בי עשרה שכינתא שריא, העתירו נא גם בעדי שאוושע ברוחניות ובגשמיות כי הנני כחרס הנשבר, ואם אני אוושע, יהיה זה לטובה גם לכם, (דברי יואל)

**בזכות רבותה"ק ואבותם של הציבור שהם מתפללים עמנו**

כתוב (שמואל) ויקונו דוד את הקינה הזאת על שאול ועל היונתן בנו, ויאמר ללמד בנו יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. וק"ז הייטב לב זלה"ה בהספידו את ק"ז הדברי חיים מצאנו זי"ע ביאר תוכו זה, על שבת ראשי תיבות תקיעה שברים תקיעה, דכל זמן שהיה הרה"ק מצאנו בחיים חיותו היה הוא מכוון את כוונת התקיעות והיה מגין בעד כל ישראל בעבודתו הקדושה, ועל ידי תקיעותיו היינו אף אנו נאחזים בו להעלות את תקיעותינו וצירוף כוונותיו הטהורות, אמנם אחר שנסתלק מן הדברי חיים זי"ע מוטל עלינו ללמד את בני יהודה קשת"ה הינו כוונת התקיעות, דאין לנו מי שיכוון בעדינו, עכ"ד, ואני אמלא אחריו לפרש המשך הכתובים (שמואל ב א כב) מדם חללים מחלב גבורים קשת יהונתן לא נשגג אחר וחרב שאול לא יתשוב ריקם, על פי המבואר בקדושת יו"ט כי הצדיק גם

אחרי פטרתו בא ומשמש יחד עם הממלא מקומו, וזה שאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, דודאי לא ימלכו בזמן אחת ובפעם אחת, אמנם הכונה כי בכך הנעלם ימיו גם אביו בתת כח לבנו להנהיג את עם ישראל לגדור גדר ולעמוד בפרץ, וזה שאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הו"א ובניו, ר"ל כח שניהם יחד, עכ"ד. ומצא כי באמת אף שנסתלקו מאתנו הצדיקים והחסידים אשר האירו פני תבל בעבודתם הקדושה, ואין אתנו יורע עד מה לכיון כראוי כוונת התקיעות לעורר רחמים בשמים ממעל, מכל מקום כיון שאבותינו הקדושים עומדים עלינו לסייע בעדינו בתקיעותינו ועבודותינו, בכוחם ובזכותם, נזכה שתפילותינו ותקיעותינו לא ישוּבו ריקם ויתקבלו ברחמים וברצון.

ודעו נא רבותי, כי לא רק אבותינו הקדושים ראשי אלפי ישראל מנהיגי העדה בלבד יבואו הנה לסייע אותנו בתפילותינו, אלא אף גם האבות של כל העדה הקרושה הנאספים פה כולם יבואו להשתתף עמנו בתפילותינו, וכאשר כתב מרן החתם סופר זלה"ה בדרשותיו קבלנו שבראש השנה ויום הכפורים הנשמות הקדושות שכבר מתו ונשמות האבות מצטרפים עמנו בבית הכנסת בתפילותינו, עכ"ל, ולחיות שאבותיהם של כל הציבור היו חסידים ואנשי מעשה ורובם ככולם נעקדו על קדשת השם בשנות הזעם, ודאי יש בכוחם לסייע אותנו בתפילותינו לפעול שנה טובה ומתוקה לנו ולכל ישראל, ובכן לאחר שמקונו הכתוב ללמד את בני יהודה קשת, דהינו שנסתלקו מאתנו צדיקי הדור, שהיו מכוונים כוונת תקיעה שברים תקיעה, וצריך ללמד את בני ישראל כוונת התקיעות, ומה יעשו אזובי קיר אשר קצרה ידם ואינם יודעים לכיוון בכל הכוונות הראויות לכיון, על זה ממשיך ואומר מדם חללים מחלב גבורים, פי' שיצטרפו אתנו אותן נשמות קדושות שהקריבו חלבם ודמם על קדושת השם, והמה יבואו וסייעו בעדינו בתפילותינו, קשת יהונתן לא נשוג אחר, היינו תקיעה שברים תקיעה של הצדיקים לא ישוב אחר לאחר הסתלקותם לחיי העולם הבא, אלא יבואו אלינו ויסייעו בעדינו בעת תקיעותינו, וחרב שאול לא ישוב ריקם, חרב רומז על תפילה, כמו שתרגם אונקלס בחרבי ובקשתו, בצלותי ובבעותי והיינו שתפילותיהם של הצדיקים, ותפלותיהם של החסידים הישרים והתמימים שמסרו נפשם על קידוש השם, ודאי לא ישוב ריקם, ובכוחם ובזכותם יתעלו תפילותינו לרחמים לרצון לפני אדון כל. (ברך משה)

בספה"ק ייטב לב - על פרשת וירא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה וגו' [כב, יד] ובמדרש שלח (במ"ד י"ז, ב), לך אכל בשמחה לחמך וגו' (קהלת ט, ז), מדבר באברהם, הובא למעלה, עיי"ש. והדברים צריכין ביאור: והנראה לי על פי מ"ש לפרש כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו וגו' ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו' (דברים ז, ד-ה), יובן על פי מה שפירשו הפייט (מוסף לימים נוראים) באין מליץ יושר מול מגיד פשע, אז תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט. כלומר, ששומרים החקים גם כן שהם עלומי טעם, על כן אין להקשות שום קושיא על ישראל, כמו שהם אין מקשיין כלום על מצותיו וחקיו של הקב"ה. לא כאומות העולם שהם אומרים מה מצוה היא זו ומה טעם יש בה, וכפירוש רש"י בפרה אדומה פרשת חקת (במדבר יט, ב), עיי"ש. וזהו שנאמר כי מי גוי גדול וגו', והטעם, כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת, שיש בה חקים ומשפטים, והם שומרים הכל, כאמור:

בספה"ק עבודת ישראל מובא זל"ק באין מליץ יושר מול מגיד פשע, הרב הגדול מו' ישראל פאליצקר זצ"ל אמר הפירוש, דהנה מצות עשה של תשובה לפי ענין החטא וכן ענין התיקון, למשל מי שחטא בשוגג תיקונו להרבות במעשה מצות כמ"ש חז"ל (ויק"ר כא) אם עשה חבילות עבירות יעשה חבילות מצות, והגם שלא יהיו כל כך בכוונה כראוי, תיקון נגד החטא הנזכר שנעשה גם כן בלי כוונה, ומי שחטא במזיד ובכוונה, אז תיקונו לשב מדרך הרשע, ואחר כך להרבות במצות על פי כוונה הראוי כעין החטא שעשה מקודם, אכן אם חלילה שלח ידו על כל דבר פשע כרשעים אלו המורדים להכעיס את יוצרם חלילה כמשקל הזה אין כן במעשה המצות, לכן אין תיקון במצות נגד מעשה פשע, כי לא שייך לעשות כדוגמת החטא. וז"ש הפייטן באין מליץ יושר מול מגיד פשע, דהיינו כשמוקטרג בשפע, אז אין מליץ יושר נגדו כנ"ל עכ"ל. ולי נראה לומר, שאבינו אב הרחמן לבלתי ידח ממנו נדח הכין ותיקן תשובה לכל החוטאים והמורדים ואתה נותן יד לפושעים. והתיקון של עון ופשע שעשה שלא לתיאבון ולהנאת עצמו רק למרות ליצרו ולהכעיסו, תיקונו זה לעומת זה לעשות המצות בכוונה גדולה שלק על מנת לקבל פרס ולא לקבל שכר לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שלא יתכוון לעשות נחת רוח ליצרו, ואז הוא התיקון נגד מעשה הפשע שעשה ברשעתו בכוונתו כמתכוונתו. וזה נקרא בחינת אי"ן, שאינו רוצה עבור עבודתו לא שכר גופו ולא שכר נשמתו. וז"ש הפייטן באי"ן, היינו כנ"ל. מליץ יושר מו"ל, הוא לשון כריתת שכורת את המקטרג. ואח"כ מגי"ד, לשון מגדים. דהיינו שממתיקו למקטרג הפשע הנ"ל. וממילא שיתהפך אותו וישפ"ע לשפ"ע. דהיינו שיבא על ידי שפע ברכה רצון ונדבה, והגן כי עמוק הוא:

ובספה"ק קדושת יום טוב - פרשת ואתחנן ז', ויתברר לדעתי על פי מ"ש בספרים של צדיקים (עיי' בני יששכר חודש תשרי מאמר ג' דרוש ב') לפרש הפיוט דראש לנו השנה (תפלת מוסף) באין מליץ יושר מול מגיד פשע ענין ליעקב דבר חוק ומשפט וצדקנו הוא במשפט המלך המשפט. ופירשו שבעת רל"ב שישאלהו אין עושיהו רצונו של מקום ח"ו ואין להם שום זכות להצדק ביום הדין, ובאמת הקב"ה הוא טוב ומטיב ומקור הטוב ורוצה באמת שיזכו ישראל בדין, אבל צריך לסתום פי המקטרגים והמשטינים שלא יהיה להם שום טענה ופתחון פה במה לקטרג, ולכן עצה היעוצה לזה היא, שאם ישראל מקיימין איזה מצות מאותן החוקים שאין להם טעם על פי השכל, אז ה' צלך, גם הקב"ה יוכל להמליץ בעד ישראל

לעשות להם מדה כנגד מדה, כמו שהם מקיימין המצות אף שהם חוקים בלא טעם ושכל, כמו כן צריכים הם לזכות בדיון ולצאת בדימוס אף שאין בזה שום טעם ושכל במה לזכותם. וזהו באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוקי, ר"ל שהם מקיימין החוקים, וצדקנו במשפט שבוה יוכל להצדיק אותם בדיון ומשפט. וזה פירוש הפסוק (תהלים פא ד) תקעו בחובה שופר וגו' כי חוק לישראל הוא, ר"ל מה שישראל מקיימין החוקים, זהו משפט לאלקי יעקב, ואין מן הצורך עוד ליינין בדינם כי בזה יזכו בדיון אף באיזה אופן שיהיו: וז"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו, שע"י החוקים נוכל לזכות בדיון באיזה אופן שיהיה, והו לטוב לנו שנישג טובה מרובה ע"י עשיית החוקים, והדר מפרש ואמר לחיותנו כהיום הזה, דא ראש השנה כדאיתא בזוהר (פנחס רל"ב ע"ב) על הפסוק (איוב א ו) ויהי היום, ור"ל שכמו שאצל ר"ה מגיד דבר חוק וצדקנו במשפט שע"י קיום החוק יצדיק אותנו במשפט, כמו כן הוא בכל יום שאדם נידון (ה"ה ט"ז ע"א), שע"י קיום החוקים היא לחיותנו ולהטיב לנו, ולמען אשר ימי אלול מסוגלים מאוד לתשובה וצריכין בו הכנה הר"ה וליוס הדיון, לכן אמר על זה וצדקה תהיה לנו כי וגו', ומרומז בזה צירוף דר"ח אלול שצריכין אז הכנה שצדיק אותנו הקב"ה בדיון ברה"י, שזהו ע"י קיום החוקים כמבואר:

ובספה"ק עטרת ישועה מובא באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט. לפי מה שהארכתי לעיל [במאמר יד בנוסח התפילה ופיוט ליום ר"ה] לפרש כוונת הפייטן, שבאם לא נמצא מליץ שימליץ זכיות של ישראל אזי יעמיד הקב"ה מליץ שימליץ שישראל עשו תשובה על העבירות, כי על ידי תשובה מאהבה זדונות נעשו זכיות. והנה זהו בחג הסוכות דייקא הו' תשובה מאהבה, כמו שפירש הקדוש מבארדיטשוב זצ"ל דברי חז"ל ראשון לחשבון עוונות [מדרש תנחומא פרשת אמור פרק כב פיסקא א] יען כי ביום זה הו' תשובה מאהבה שזדונות נעשו זכיות, וראוי לחשוב גם עוונות, כי נעשו מהם זכיות. עיין בדבריו הקדושים [בקדושת לוי פרשת האזינו ד"ה מי אל כמון]. וידוע מדברי האריז"ל אשר תשובה תפלה צדקה הוא נגד ראש השנה יום כפור סוכות, כי ראש השנה הוא תשובה, יום כפור תפלה, סוכות צדקה, ועל כן המצוה להרבות בצדקה בערב סוכות [עיין בפרי עץ חיים שער חג הסוכות פרק ד], וזהו 'וצדקנו במשפט', היינו, זה הדבר להעמיד מליץ כזה שיגיד פשע ועון של ישראל שעשו תשובה עליהם, זהו דייקא בזמן סוכות, שאז הוא 'וצדקנו במשפט', כי סוכות הוא נגד צדקה, והייק תשובה מאהבה, ואז מועיל לנו מליצות לטובה כי זדונות נעשו זכיות:

ובספה"ק בעל שם טוב על התורה - פרשת נח מביא שם דבר נורא בענין המליצי ישרה שיש על ישראל וזל"ק ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב), הקושיא ידוע, ונראה על פי מה שסיפר הבעל שם טוב הקדוש שפעם אחת היה קטרוג גדול ביום הכפורים, כי השליטן אמר שאינו מדבר כלל מאנשי רשע, כי אם מאנשים היראים והשלימים, ההולכים בכל יום להתפלל במנין בבית הכנסת, אשר בעת הליכתם להתפלל רואין עגלה עצים, ועומדין על המקח לקנות העצים ועל ידי סך קטן שמוזיל להם המוכר הם מתאחרים כ' ובאים לבית הכנסת אחר ברכו וקדושה, וכל המלאכים מליצי יושר לא היה להם מליצה על זה, והשיב הבעל שם טוב מליצה ישרה, אמת שקודם שעושים המצוה יוכלו להפסיד המצוה על ידי סך קטן, אבל אחר שכבר עשו המצוה, גם אם יקנו לו הון רב לא ימכרוה אף כי שהוא קל הדעת, ועל ידי מליצה זו נמתקו הדינים, וזהו הכוונה ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו היינו כמו שחביבה עליו המצוה אחר עשייתה ולא כקודם עשייתה: (דגל מחנה ראובן אות נ"ט):

והנה ידוע שהמלאכים הקדושים עומדים תמיד הכן להמליץ טוב על ישראל ובפרט המלאכים שהשופר מרומז בהם, והם מיכאל גבריאל ורפאל, וע"ז הציב יעקב אבינו ע"ה כח בעת שלחם עם עשוי שהם יבואו ומליצו טוב על ישראל וזל"ק של הרבי רבי אלימלך זיע"א בספרו 'הק' נועם אלימלך על פרשת וישלח ונביא כאן דבריו כהווייתן או יאמר וישלח כו' מלאכים פירש"י ז"ל מלאכים ממש. אל עשו כו'. ויצו אותם לאמר כה תאמרו לאדוני לעשו. כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי פירוש רש"י ז"ל לא נעשיתו שר וחשוב. דבר אחר גרתי תרי"ג מצות שמרתי והיה לי שור וחמור. פירש"י ז"ל אבא אמר לי מטל השמים ומשמני ארץ וזו אינו לא משמים ולא מן ארץ. ובתנחומא איתא שור זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו. חמור זה משיח בן דוד שנאמר עני ורכב על החמור ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך. הדקדוקים המה רבים א' שפירש"י ז"ל מלאכים ממש שר להבין למה באמת שר יעקב מלאכים ממש אל עשו והיה די לו בשליחות אנשים ולשום דבר יאמר בפניהם אין יאמרו לעשו ולא היה לו להטריח עם המלאכים ב' כה תאמרו לאדוני לעשו. למה לו ליעקב לאמר בביתו בדברו עם המלאכים לאדוני. בשלמא מה שהם יאמרו לעשו ניחא שיאמרו כה אמר עבדך כו' אבל מה שדבר עם המלאכים בביתו למה לו להזכיר לקראו אדוני. ג' לעשו. הלמ"ד אין לו שחר \* כן היה לו לומר כה כו' לאדוני לעשו. ד' עם לבן גרתי פירש"י דבר אחר תרי"ג מצות שמרתי. ואם כן מה זה שאמר למצוא חן בעיניך וכי בשלל א' ישא זה חן בעיניו אדרבה יכעיסו בדבר זה שהוא מתפאר בעצמו ששמר תרי"ג מצות והוא כדי שיבין עשו שאינו מפחד ממנו. בשלמא לפירוש ראשון שפירש"י ז"ל לא נעשיתו שר וחשוב הם דברי הכנעה על ידי זה ימצא חן בעיניו אבל לפי דבר אחר אינו עולה כהוגן למצוא חן בעיניו. וגם לפי המדרש שפירש שור זה יוסף כו' גם כן אינו עולה כהוגן למצוא חן בעיניו. כדברי אלה הם גם כן אזהרה שאין לו פחד כלל שזכות הצדיקים יעמוד לו. אך הענין הוא דהנה דרך הצדיק בדברו עם אנשים אזי הוא מדקדק בדבריו להשכיל שיהיו דבריו נשמעים במשמעותיהם אחד דברים כפשוטן לאיש המדבר עמו. שנית הוא עיקר תוכן דבר שמכווין באותן הדברים שיהיו תפלה ותחנונים לפני המקום

ברוך הוא וברוך שמו \* והכוונה בזה שמסתיר דבריו של התפילה בהדבורים שמדבר עם האדם. ואינו מתפלל תפילתו הצורך לו בפירוש. הוא למען המקטרג שלא יבין כוונתו בדבריו שמכניס בהם תפילה. ולא יקטרג עליו כי אינו יודע שזה הוא מתפלל. ועל פי הדברים האלה יעלה הכל על נכון. זה ששלח מלאכים ממש ולא אנשים שולחים כי כוונתו של יעקב היה שהמלאכים ידברו אל עשו דברים כאלה שיהיו דברי רציו אל עשו וגם שיהיו דברי רצון בתפילה. ובתחנונים לפני המקום להיותם מליצי יושר לפני המקום ברוך הוא עבורו ולכן היה נוח לו וטוב ליעקב לשלוח מלאכים ממש. כי מי הוא האיש שיוכל להיות מליץ יושר לפני ה' כמלאך ה' צבאות. וכדאיתא באמת במדרש שהמלאכים האלה היו מיכאל גבריאל רפאל שהם מליצי יושר תמיד על ישראל. וזהו שאמר יעקב אל המלאכים. כה תאמרו ורצה לומר באופן זה ובכוונה זאת תאמרו כל דברים אשר תדברון. דהיינו לאדוני. רצה לומר שיהיה כוונתכם לאדון הכל הוא הבורא יתעלה וזכרו לעד.

**בזה שמתפללים שיהיה לנו הרחבה בכדי שנהיו פנויים לעבודת ה' בזה לבד נזכה להכתב בספר החיים**

שלשה ספרים נפתחים בראש השנה וכו' (ר"ה דט"ז ע"ב) ספרים, רצה לומר דיבורים, וצדיקים גמורים הם שכל דיבורם בדברי קדושה בתפלה ובתורה, הם לייחד הדיבור קכ) בעולם המחשבה, שבכל תפלה ודברי תורה צריך להאמין שמיחד בוודאי עולם הדיבור בעולם המחשבה, אם הוא בכונה, ואף על פי שמתפלל ואין נותנים לו בקשתו מה שהוא מתפלל, עם כל זה באתערותא דלתתא שהוא מיחד עולם הדיבור בעולם המחשבה בזה הוא גורם למעלה גם כן כזה, ואלו בני אדם שכל כוונתם לייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה הם צדיקים גמורים, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד"ל ע"ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, רצו לומר שיחשוב שמה שחסר לו [חסר למעלה גם כן] קכא) וכן בשלומא לאיפסיק, דהיינו כשמתפלל בכונה אז הקדוש ברוך הוא מתפאר בעולם הדיבור, ובא ההתפארות בכל העולמות ונופל עליו גם כן התפארות, ויהיה שלא יבטל מהדבקות שיש לו, לחשוב בהתפארות שלו אין הוא מתפלל בכונה גדולה: בינונים הם אותן בני אדם שבתפלתם מכוונים גם לזה שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתם מה שהם צריכים בצרכי עולם הזה, והם תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, ר"ל עולם המחשבה הנקרא יום הכיפורים, ור"ל שהוא תלוי ועומד עד המחשבה ר"ל אחרי כוונת הלב, אם כוונתם לשם שמים בבקשת צרכי העולם הזה, כדי שיהיו פנויים לעבודתו בתוך שמו, אז גם הם נכתבין לחיים, כי גם כוונתם לייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה וכו': (צוואת הריב"ש דט"ו ע"א רמזי אגדות בס"ס אור תורה דס"ה): (בעש"ט הק')

**ג' כתות בני אדם**

ושמעתי מהמגיד זל"ה שהיה אומר בדרך צחות, זכור את בוראך וגו' עד אשר לא תחשך השמש והירח והכוכבים, ונתן בהם סימנים לשלש כתי בני אדם המחולקים בעם תשובתם, כת ראשונה יראת אלהים נוגע עלי פניהם, לעורר לבם בקרבם אל עבודת הבורא ברוך הוא, מחמשה עשר באב, ומתחילים להתענות וכדומה בתוספת עבודתם, ומעלים בזכרונם אז אימת הדין, ויראו האנשים כי הימים ממשמשין ובאין, שעתידי ליתן דין וחשבון לפני כסא כבודו יתברך, כת ב' משלימים את שנתם שנה תמימה בלא תורה ועבודה ותשובה, וישונו לערב ראש השנה, וביום הדין גופא בשומעם קול השופר צעק לבם בקול מר המלך הקדוש, המלך המשפט, ומתחרדים ומתפחדים מיום הדין הגדול והנורא, ואזי צווחין ככלבין הב' הב' לן חיי, הב' לן מזונא סליחה וכפרה, ומורך בלבבם לתהות על מעשיהם המגונים, עוד יש לך כת הג', שפנו עורף ולא פנים גם באלה, והמה מהעוברים ושבים בהושענא רבא שאז גמר הכתיבה והחתימה, נתינת הפתקים, ואז חרדים מיום המות, באומרים ואם לא עכשוי אימתי, ושלב סוגי כתי אנשים האלו מרומזים בכתוב, וזכור את בוראך עד אשר לא תחשך השמש, מורה חמשה עשר באב, שאז תש כח השמש (תענית לא, א), ואתיות דדין כאתיות דדין, וזה מדבר מכת ראשונה היצאים ראשונה למלכות, והירח, כאן מדבר מכת הב', המעוררים את עצמם ביום הדין, וכאשר חכמים הגידו (בוצה טו, א) ויראה חג שהחודש מתכסה בו, ויום אומר זה ראש השנה, וזה נרמז במלת ייראה, מוסב על הירח שהחודש נתכסה בו, והכוכבים, כאן מדבר מהאנשים החוטאים על נפשונם, ועוברים ואינם שבים עד הושענא רבא, נרמז במלת כוכבים, שאז מנהג העולם רואים על הכוכבים): (אור המאיר)

**אע"פ שעושים תשובה ברגע האחרון עכ"ז מתקבל לטובה לפני הקב"ה** והנה בוודאי החכם עיניו בראשו וכל ימיו בתשובה ומעשים טובים ואינו ממתיק עד ר"ה שהוא יום הדין דווקא שיעשה אז תשובה מאימת הדין, אלא תשובתו הוא מיראת השם יראת בושת יראת הרוממות, והוא כל השנה כולה, והוא תשובה מעולה. אבל מי שאינו חכם ואינו משיג גדולתו ית"ש לעבדו ביראת הרוממות תמיד, רק כשרואה יום הדין ממשמש ובא והגיע ט"ו באב אז תש כחו מאימת הדין ועושה תשובה בודאי, וממילא כי אריה שגא מי לא יירא - כי בט"ו באב ארבעים יום קודם מכיזין כנ"ל, ותשובה בו באמת פחותה היא כיודע, שבאה מיראה תתאה כנ"ל, והוי אמינא שאינה מקובלת כלל, וע"ז הבטיחנו הכתוב ואמר והיה עקב תשמעון, ר"ל עק"ב הוא מלשון סוף, אפילו כשהתשובה הוא בסוף השנה מצד אימת יום הדין, ומחמת זה תשמעון, ומן הדין הוא תשובה פחותה מאד, אעפ"י כ"ו שמוה"ל אלהיך לך הברית וגו': (בת עין)

**גודל קדושת ומעלת תפלת ראש השנה**  
בתפילת מנחה ער"ה מתפללים אנו ברך עלינו את השנה הזאת ולכאורה הרי בעוד כמה רגעים ספורים תסתיים כבר השנה הזאת ומה לנו ולתפילה הזאת אלא בני ישראל הם עם קדוש ומאמינים בני מאמינים שישועת ה' כהרף עין ועוד יכול להיות "השנה הזאת". (מהר"ש מבבלזא)

כבר כתבנו לאחר סיום השליח צבור התפלה, אנשי מעשה נוהגין לומר מזמור כ"ד בתהלים לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל כו' בכונה עצומה ובנעימה וכן בליל שני של ראש השנה וביום הכפורים, והוא מסגל שלא יחסרו מזונותיו כל ימות השנה. ויאמר אשר לא נשא לשוא נפשי כי כן הקרי, והכתיב הוא נפשו. ובלילי ראש השנה אומר השליח צבור המזמור אחר קדיש שלם עם תתקבל וכופלין לעלא לעלא מכל ברכתא: (מטה אפרים)

רובא דרובא ישראל עושין תשובה תיכף בעת התחלת וכניסת ליל ר"ה. (צבי לצדיק)

כשאישי הישראלי זוכה לקדש את המחשבה הראשונה ביום הזה בר"ה לעבודת השי"ת, אזי בניקל יכול ללכת בזו המדריגה כל השנה, להיות דבוק תמיד בה'. (נר ישראל)

יזהרו בתפלת מנחה של ערב ראש השנה, כי היא תפלה אחרונה. (בן איש חי)

וכל אדם יעשה תשובה, וילך לבית הכנסת באימה וביראה, אע"פ שאין לכו כ"כ בחרטה כמו שילך, מ"מ טוב הוא שאינו הולך בקלות ראש, כדי שתהא אינו נראה לבריות שהוא כופר בפרהסיא. ושמעתי מהר"י ויל"א ז"ל, שאין נכון לשחוק בימי התשובה, כי השחוק מבלבל הדעה מלשוב לה'. ובאותו זמן צריך האדם לדקדק במעשיו. (לקט יושר)

נוהגים לומר בליל ראש השנה הקאפיטל לדוד מזמור, דהטעם הוא דכיון שאנו מבקשים כעת כל כך הרבה מהקב"ה שימחול לנו ולכאורה אין אנו מבקשים דבר כזה הרי הדין הוא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל באמת אין זה קושיא דהרי כל הטעם שמחל על כבודו אין כבודו מחול הוא משום דהכבוד של המלך הוא כבודו של המלך, ולכן אין בכוחו של המלך למחול על כבודו השי"ת, ואם כן אצל הקב"ה בודאי אין שייך טעם זה שהרי הקב"ה הוא מלך הכבוד בעצמותו ולכן שפיר הוא יכול למחול על כבודו ושפיר מבקשים אנו שימחול לנו, ולכן אנו אומרים המזמור הזה בליל ראש השנה שבמזמור זה מוזכר ענין זה דהקב"ה הוא מלך הכבוד, ועל כן שפיר מבקשים שימחול לנו. (בעש"ט הק')

יצא לנו טעם שאמרים בליל ראש השנה לדוד מזמור וגו', שכתב האר"י שמסוגל לפרנסה, ולדרכינו נאמר מפני שבו נאמר לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה כי, ר"ת עולה חת"ך, שהוא השם המסוגל לפרנסה. (ייטב פנים)

במדרש דורש את המזמור הזה על אברהם אבינו ע"ה, אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה שלא רצה ליהנות משל אחרים ולא רצה לקחת מרכושו של סדום ובטח אך בבוא יתברך לבדו, וכמו שכתוב ישא ברבה מאת ה' זה אברהם שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, מזה אנו למדין שאין לאדם להשיג בטחונו בשר ודם בעסק פרנסתו אלא יא נכון לבו בטוח בה' שהוא ישיפיע לו די מחסורו אשר יחסר לו, ודבר זה הוא סגולה גדולה לפרנסה להשיג בה' מבטחו וכמו שכתוב השלך על ה' יהגך והוא יכלכלך וגו' כנודע מספרים הקדושים, והבן. (דברי יואל)

לבאר הטעם שאנו אומרים המזמור הזה תיכף בכניסת קדושת היום של ר"ה, היינו מפני שנצרך ביום הזה אתערוותא דלתתא, כי היום הזה הוא יומא דדינא לדקדק במעשה כל אחד ואחד ונצרך להיות בו האתערוותא מצדינו, והנה ארץ הוא בחי' אתערוותא דלתתא, כידוע מענין שמים וארץ בחי' משפיע ומקבל, ולזה אנו צועקין מיד בכניסת היום לה' הארץ ומלואה, היינו שאנו יודעין בעצמינו שגם להאתערוותא דלתתא אין בנו כח מצדינו רק ע"י המייעתא דשמיא שהוא ית"ש מעורר בנו אתערוותא זו. ולכן מתחיל המזמור הזה בפעם ראשון בספר תהלים, במיבית לדוד מזמור, שידוע משחז"ל החליפק שבין מזמור לדוד ובין לדוד מזמור, דבכ"מ שנאמר מזמור לדוד הי' מנגן ואח"כ שורה עליו רוח"ק, לדוד מזמור שורה עליו רוח"ק ואח"כ מנגן, ובחי' זו של לדוד מזמור דהי' שורה עליו רוח"ק ואח"כ מנגן, היינו ע"ד הנ"ל שגם האתערוותא דלתתא לא הי' מצדו רק ששרתה עליו רוח"ק מלעילא וזה הי' מעורר בו אתערוותא דלתתא והי' מנגן, ולזה אמר אח"כ לה' הארץ ומלואה שגם האתערוותא דלתתא הי' שמים וארץ בחי' מצדנו רק ע"י שהוא מעורר בנו אתערוותא זו כנ"ל. (תורת אמת)

כי על ידי הריעות של ישראל בליל ראש השנה אשר אחד אומר לחבירו גוטי יום טוב, ולשנה טובה תכתב, עומד הקב"ה מכסא דין ומעלה מדת הדין. ובוזה פירש מאמר הכתוב עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, כי תרועה לשון ריעות, היינו שבאותו הריעות שמברכין בני ישראל אחד לחבירו בליל ראש השנה, בעלה מדת אלקים שהוא מדת הדין מעל כסא הדין, והי' לישיב על כסא רחמים בחינת הוי' שהוא מדת הרחמים, הוא בקול שופר. (הרה"ק החוזה מלובלין)

בליל ראש השנה אומרים זה לזה לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים. אלת", ר"ת לא תאונה אליך רעה. (ייטב פנים)

חצות - לכל הפחות אם לא כשחל בשבת. יש"ש בביצה. ודוקא בפיוטים ותפלות ולא בניגונים. מ"א. האר"י ז"ל נהג לבכות בר"ה ויה"כ ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלימה גם אמר כל מי שבוכה אז מעצמו בכה גדולה מאיליו אותו שעה דינין לי' בב"ד של מעלה ונפשו מרגשת ובה לו הבכיה מאיליו: (באר היטב)

סלח ומה וכו'. ולא מחול וסלח כי מחילה גדולה מסליחה דסליחה הרחבת הזמן הוא והוא דאמרינו כתבנו בספר מחילה וסליחה הספר נקרא מחילה וסליחה. כתב מטה משה כלה כל צד כלה דבר, יאמר כלה בפתח קרע רוע נוהגים לאומרים במרכא טפחא קרע רוע תכין לשם מ"ב קרע שטן, שעל ידם יקרע, ובט"ו סוף סימן תרכ"ב שיש לומר רוע גור בנשימה אחת. מהרי"י לורי"א נהג לבכות בראש השנה ויום כיפור, ואמר מי שאינו בוכה בימים אלו אז אין נשמתו טובה ושלימה. גם אמר כל מי שבוכה אז מעצמו

ומתעורר אז בבכיה גדולה מאליה אותה שעה דנין אותו בבית דין של מעלה ונפשו מרגשת: (אליהו רבא)

אחר כך מצאתי בכתבי הקודש דקונטרס תלמידי דהאר"י ז"ל (פע"ח שכ"ו פ"ה) זה לשונו, בענין וידוי ראש השנה הנזכר בספר הזוהר דבעי בר נש לפרטא חטאיו, ובמקום אחר נראה להיפך, מורי ז"ל היה נוהג להתוודות בלחש בין שפתי שלא ישמעו דבריו. ואמר כי מקום הזוהר האוסר אינו אוסר אלא בקול רם, והמקום המתיר הוא בלחש בין שפתי שלא ישמעו דבריו. ואפילו בלחש לא היה מתיר אלא בעת תקיעת שופר מיושב, והטעם כי אז השטן מעורב וכבר הוידוי של אדם עולה למעלה על ידי קול ובאמצעותו, ולא יש קטרוג עליו. גם נהג לבכות בראש השנה ויו"כ, ואמר כי מי שאינו בוכה אין נשמתו טובה ושלימה, עד כאן לשונו. ונראה בעיני שגם באותו פעם לא יתודה בסתם חטאתי עויתי ושמעתי, רק יפרוט חטאיו שעשה כדי לקיים כל התירוצים הנ"ל, ויהיה זריז שלא יבטל ח"ו שמיעת הקולות. ונראה בעיני טוב שיתודה ויפרוט חטאיו בין תשר"ת לתשר"ת ובין תשר"ת לתר"ת, שאז מפסיקין קצת בלאו הכי, ובשעה שמתודה יבכה ויתחרט במאוד ויבקש מחילה מהשי"ת ומודה ועוזב ירוחם: (של"ה הק')

כל שמרבה כיוחו וניעו אין לאכול בראש השנה שמבטלין התפלה, ובראש השנה צריכין ביותר לשתוק ולכוין למה שאומר שליח ציבור. (פרי מגדים) ע"ד שקבלנו שבר"ה ויה"כ הנשמות הקדושות שכבר מתו ונשמות האבות מצטרפים עמנו בבהב"כ בתפלתינו, (דרשות חת"ס)

יש עיכוב להתפלל מלעלות עד שיתפשט ממחשבות זרות וכו' ובוזה כתבתי (תהלים כא, ג) וארשת שפתי בל מנעת סלה וגו', אולי יכוין פעם אחת בשנה ומתעטפין בתפלה זו כל התפלות ועולין, ובפרט בר"ה יש סגולה כזה כנודע ובוזה יובן משנה הנ"ל שופר של ר"ה של יעל פשוט, ר"ל התפלה שנקרא שופר כנזכר לעיל ותפלת כל השנה נכללו בתפלות ראש השנה, הוא של יעל פשוט ר"ל שיעלו כל התפלות הוא על ידי שיפשוט עצמו מכל המחשבות זרות על כל פנים בתפלות ר"ה, ובוזה יעלו תפלות כל השנה עם התפלה של ר"ה. (בן פורת יוסף)

כי אמרו רז"ל שלשה ספרים נפתחים בראש השנה צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים כו', ואמרו הראשונים ז"ל כי אף מי שנכתב ונחתם ביום ר"ה בין הרשעים ח"ו, מ"מ אם יבכה ויעשה תשובה באותו יום יתקדש גזר דינו, ויכתב בספר חיים טובים בין הצדיקים. ואשרי הגבר השב אל ה' בכל לבו ועושה חסד חסד נפשו וגופו שלא יכרת חס ושולם במיטב אמי, ובס' הבחיר אמרו כי הנפטר מעולם הזה בקצרות שנים תובעים ממנו בבית דין של מעלה מדוע לא תקנת מעשיך, ולא היית משיג שלימות לנפשך יע"ש, ומה גם כי בהכרת הגוף בקצרות הימים יצטרך להתגלגל בכמה גלגולים לתקן את אשר פגם בעוה"ז, וידוע כי הגלגול הוא רע ומר מאוד לנשמת ה'ק, ולכן בכח יגבר בימים האדירים האלה בתפלתו לבכות ולהתחנן בתפלתו שלא יכרת במיטב ימינו יתקן את כל אשר פגם.

ובזוה"ק והנה הנער בוכה מיד ותחמול עליו כי הורדת דמעות הוא סגולה גדולה שתקובל תפלתו ויכתב בספר חיים טובים כמש"כ כל זה בספרים הקדושים באורך וכו', ומכל מקום אף מי שאינו בוכה, טוב לעשות קול בכי כאילו הוא בוכה, וכתבי כי שמע ה' קול בכי, קול דוקא. אע"פ שלא בכה ממש, ורחמנו לבא בעיני לב נשבר, והכל לפי מה שהוא אדם, וכל לבבות דורש ה', ובלבד שיכוין לבו לשמים. שוב להעביר צרעת עוונותיו הנרשמים במצחו ע"י הדמעות, לכן ירחץ בדמעות עיניו את מצחו, ובוזה יעביר את הצרעת, וכן טוב שירחץ ידיו בהדמעות, שנאמר ביד כל האדם יחתום. (אלף המגן)

כתב בהגהות האלפסי כל מי שבוכה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלות נשמעת, פ"ע. (אלף המגן)

עוד צריך אני לעורר ולהזכיר ולהזהירך, אף שכבר ידוע הוא לך אבל להזכיר אני צריך, בענין התפלות של ראש השנה ויום הכיפורים שהעולם אומרים אותם באמת בהתעוררות גדול, אך עיקר מגמתם שהם מתעוררים הוא בפיוטים ותפלות החדשות הנאמרים במחזור, אבל התפלה הסדורה בפסוקי דזמרה, וקרבנות, וקריאת שמע ותפלה, הם אומרים במרוצה כמו בכל השנה, ואינם יודעים כי זה העיקר, וזה התוספות, ולא יקובל התוספות בלתי העיקר, ובדרושים של הרב ר' בער זלה"ה בהכתבים, יש שם דרוש ארוך על גנות האנשים האלו, ואתה ידעת זה מעיקרא מעצמך ממנהג הקדוש מו"ה מנחם מענדל זלה"ה מפרעמישלאן שעשה העיקר עיקר, בפרט ביום נראה כזה צריך לשום נפשו בכפו לכוונת התיבות ואותיות כידוע, וכמו שכתבתי לעיל ובוזה מעלים התפלות הפסולות של כל השנה כידוע מכל הספרים ואין להאריך. (יושר דברי אמת)

רמז הפסוק (תהלים פא, ל) תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, אפשר שרומז על כלל בני ישראל המתפללים בראש השנה והנה מנהג המון עם להתפלל התפילות דעמידה מלה במלה ובכוונה גדולה כל אחד אחד כפי השגתו, ועיניו ולבו רק אל הרינה ואל התפלה ולא אל דבר אחר איוזה מחשבה זרה ח"ו, מפני שהתפלות של ראש השנה הם חדשים אצלו ואידי דחביבא ליה יהיב דעתיה, ומה גם מפני פחד הדין והתעוררות התפלות שהם משברים הלבבות, מזה נתעורר להם הכוונה אבל לא כן התפלה שלפני העמידה כמו פסוקי דזמרה ויוצר, שבהם הורגלו כל השנה והם לפניהם כדיוטגמא ישנה ולא יהיב דעתו עליהו, כאשר דשו בהם כל השנה במרוצה כאשר הולך על גבי גחלים ובלך כוונה כלל. ולזה הזהיר ואמר תקעו בחודש שופר, כלומר על זה איננו צריך להזהיר אתכם על עיקר העמידה, כי בודאי תכוונו בה כי זה כבר תקוע ונגמר בלבכם שצריכה כוונה גדולה, חדא מפני שהיא חד"ש תפלה של פריקים דיוטגמא חדשה החביבה, ועוד שהיא שופר כמו שאמרו רז"ל (ר"ה נח). שופר כיון דלזכרון הוא בא כמו לפני ולפנים דמי, כדאי תתעוררו עצמיכם לכוין בכוונה

עצומה בכדי שיעלה זכרונכם לפניו לטובה, דמי הוא הכסיל והבער חסר לב אשר הוא יודע כי היום יעמוד במשפט הגדול והנורא לפניו יתברך, ויחשה וישתוק ולא יתחנן ויבקש על נפשו ועל נפש בניו ובני ביתו אשר הם תלויין בו, ולפי מעשיו ידונו גם הם, כי בודאי יעשה כל יכלתו בכל כחו והתפלל ביתר שאת ויתר עז בכדי שישפרו ויתנאו דבריו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וזהו בחדש שופר.

אבל בזה אני מזוהר אתכם, בשאר התפלות והתחנונים, וקרבות ופסוקי דזמרה קריאת שמע וברכותיה, שאתם דשים אותם בעקב, והם עומדים ברומם של עולם, כל אחד ואחד בפני עצמו הוא עולם שלם עליון רם ונשא מאד, ואתם אומרים נואש לתפלות אלו כי עיקר מגמותיכם לתפלת העמידה. אבל טועים אתם ומבוכים בזה, הגם שבאמת תפילת העמידה היא העיקרית שהוא כמדבר לפני המלך בעולם האצילות עצמו, אכן מי שאין לו מפתחות של חדרים החיצונים האין יכול לנכנס בחדרים הפנימיים. כי לכן תקנו הקדמונים מתחלה העולמות על הסדר, כידוע (שער הכוונות דרושי תפלת השחר דרוש א' דף י"א עמוד די) כי הם נגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה מתתא לעילא. ופשיטא ביום הדין הגדול והנורא הזה, קודם שיבוא לתפלת העמידה צריך שיהיה בכסא ליום חגנו, פירוש צריך לכסות ולהמתיק את יום הדין הגדול שהוא ראש השנה הנקרא יום, כמו שכתוב (איוב ג, א) ויהי היום וגו' ויבוא גם השטן (זה"ק בא לב): זה ראש השנה, שהדין מתגבר בו ורבו המקטריגים, והם המונעים ומבדילים מלהתקבל התפלות, ויזכרו עונותיו של אדם ח"ו, ומה יועיל כלל כוונתו בתפלת העמידה. כי לכן תקנו לומר תחלה סדר הקרבות שמכפירין כמו שאמרו רז"ל (מנחות קי). כל העוסק בתורת עולה וחסות כאילו הקריבם, וכיוצא בזה שאר הקרבות, ואחר זה תקנו לומר פסוקי דזמרה לזמר הקליפות ולהכניעם שהוא מלשון (ויקרא פה, ד) לא תזמור כידוע (שערי אורה שער א'), ומכל שכן ביום ראש השנה שצריך לזיהר בהם מאוד טרם בואו אל היכל המלך למשפט, להשתיק את המקטריגים ולראות שיהיה לו מליצים טובים. (לקוטים יקרים - מהמגיד ממעורר שט)

ויצא יצחק לשוח בשדה וגו'. י"ל דזה ידוע שמדתו של יצחק הוא מדת הפחד והגבורה. ועבר היום ג"כ מדת היינין. ויצחק הצדיק רצה לתקן בחינתו ולסלק ולפנות הדינים הקשים מעל ישראל בניו. וזהו ויצא יצחק לשוח בשדה. ע"ד (פסחים פח). יצחק קראו שדה. וכשהסתכל בחורבן הבית ציון שדה תחרש (ירמיה כו, יה). התפלל על דבר זה. וזהו לשוח בשדה להתפלל בחקל תפוחין קדישין. ולפנות הערב, ר"ל לסלק כל הדינים מעל הכנסת ישראל לעילא ותתא וברט בעת שהם מפוזר ומפורד בי יום העמים. וירא והנה גמלים באים. ר"ל ראה הגמול הטוב שיצמח מזה לזרע ישראל לעתיד לבא עבור גודל ורבות הצרות והיסורין שקבלו על עצמם וסבלו בעת הגלות ואעפ"כ היו עובדים את הש"י ושומרים התורה והמצות וכשראה זה הגמול הטוב אז נח דעתיה בזה והסכים על הדבר, ותשא רבקה, היא השכינה. את עיניה וראת את יצחק. ר"ל כשראתה ג"כ את הצרות והיסורין שיעברו על ישראל בעת הגלות ונכמרו רחמיה מאוד והמו מעיה על בניה. ותפול מעל הגמול, ר"ל שנפלה מעל הגמול הטוב שיצמח לזרע ישראל מזה לעתיד לבא ולא נתקרה דעתה בזאת. ולזה לא רצתה להסכים ע"י היינו שיהיה להם צרות ויסורין כ"כ אין לשער. הגם שאח"כ יוכפל שכרן טובתם והצלחתם בלי שיעור וגבול. ע"ד לא הן ולא שכרן (ברכות ה). ותאמר אל העבד מי האיש הלזה כו' שיצחק מורה על מדתו מדת הדין. וזהו לקראתני, היינו שהוא התנגדות לנו שיהי לא רצתה להסכים בדבר זה. ויאמר הוא אדוני זה מדת יצחק שהוא מדת גבורה. ותקח הצעיף ותתכס, היינו כשהשכינה רואה כביכול שהכנסת ישראל הם בצרה וגלות אז היא מתלבשת ג"כ בכמה לבושין ומשתתפת עמהם בצרתם, ואי"ה בעת זמן הגאולה אז יגלה כבוד ה' ותפשוט עצמה מהלבושין ויתגלה מלכותו עלינו. כמש"כ והיו עינין רואות את מורין. עוד הצעיף גימטריא רנה, היינו שהועילה הצדקת רבקה אמנו ע"ה בתפלתה שע"י הרנה וזמרה של פסוקי דזמרה בכוונה שלימה ביראה ואהבה יוכלו להתכנסות מהדינין וגם לבטלם מעליהם ולהגן בעדם. גם זמירות הוא לשון זמיר עריצים (ישעיה כה, ה). היינו שע"י הזמירות באימה ויראה ואהבה באמת ותמים יוכל לזמר ולהכרית כל המסטינים והמקטריגים ולבטל כל הדינים מעליהם וכל היסורין ולהמתיקם בשורשם. ובהו יושפע להם כל טוב כיר"א והבן: (אוהב ישראל)

עוד תקנו לומר מתחילה זמירות שירות ותשבחות, להעביר פנים של זעם, כי זה הוא משל למלך שבחר יום אחד מוגבל לעיין ולהשיג במעשה בני המדינה, לכל אחד ואחד כפעלו להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע ולשפוט ולעניש כגמול דיו. וישב לשפוט את בני המדינה, והעמיד המלך מליצים ומקטריגים כנימוס המלכות, והנה כאשר שמעו בני המדינה את הדין הגדול והנורא, אימה חשיכה גדולה נפלה עליהם, ולא קמה עוד רוח בהם, ויצעקו צעקה גדולה לאמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, וביותר שמפני המלך זועמה עלינו שהלבינו לפשוע ולא עשינו דבר ומרדנו בו, ומי יכול לעמוד מפני זעמו, ובודאי מפני זעם המלך נסתם פי המליצים הטובים עלינו ויתגברו המקטריגים. ויתיעצו בני המדינה לאמר סמא דמילתא מתחלה להשתדל להעביר זעם המלך, מה עשו בחרו איש אחד חכם מאד ונבון ויוכל לכלכל הדבר, והיה האיש ההוא בדתן מאוד, וכאשר האיש ההוא בא אל המלך, התחיל לדבר לפניו דברי משל ומליצה ונדבריו חשק ובשמחה גדולה, ובדברי שבחים וגדולתו ורוממותו של המלך ובמילתא דבדיחותא כאילו אינו בכלל בני המדינה ואינו בכלל הנידונים, ולא זז משם עד שבא ממשל למשל ומשמחה לשמחה עד שהעביר זעם המלך, ולא עוד אלא שגרם שמחה ותענוג גדול למלך. וזה שכתב בזוהר (משפטים קז): דוד מלכא בדיחא דמלכא הוא שהיה מבדל כביכול במילתא דבדיחותא בשירות ותשבחות ומזמורים. שהיה מזמר בהם הקליפות, ובהו העביר פנים של זעם והכעס מהמלך.

וכראות המקטריגים שהמלך נתרצה ברצון ושמחה נסתתמו דבריהם וברחו להם, ומליצי הטוב נתגברו, ויצא לאור משפטם. ולכן תקני קודם תפלת העמידה קרבות ופסוקי דזמרה ושאר שבחים וברכות לטעם הנ"ל, לכן צריך לזיהר בהם מאוד לאמרם בכוונה ובהתלהבות ושמחה גדולה, להראות שאנו בטוחים בחסדו שיוציא לאור משפטנו, והטוב בעיניו יעשה. וזה שאמר בכסא ליום חגנו', כי אף שהוא יום הדין עם כל זה נקרא ח"ג, שהוא ראשי תיבות חסד גבורה, ר"ל גבורה נמתקת על ידי החסד, וזה בכסה, שהחסדים יכסו וימתקו הגבורות, על דרך שנאמר (תהלים פה ג) כסית כל חטאתם סלה, ולא נאמר העברת חטאתם כמ"ש (שמואל ב, יב-יג) גם ה' העביר חטאתך וגו', אך מפני שהם ימי דין אין להעבירם מכל וכל רק למחקם, כמו שכתב בכתבי האר"י זלה"ה (ע"י שער הכוונות ענין ר"ה דרוש ג). (לקוטים יקרים - מהמגיד ממעורר שט)

וכזה בארתי אשר שנו חכמים במשנה (זבחים נג, א), עלה בכבש ופנה לסובב, כלומר, כיון שעלה האדם במדרגה גבוה בכבשא דרחמנא, אזי כחו יפה, והוא פונה לסובב כאשר עם לבבו ורצונו, והוא מסבת מתהפך, כמו הבורא ברוך הוא שדרשו בזוהר (ח"א קט, ב), והוא מסיבת מתהפך לפעלם (איוב לו, יב) לפעלא דבר נש, וכבר הרחבתי ביאור אלה הדברים בכמה מקומות (לעיל ח"א קנ, א) ע"ש, ואחר כך בהגיע לשמנה עשרה, וכבר קישט מלא קומתו ונעשה כלי מוכן ומוכשר לקבלה, כיון שזימר מעליו הקליפות בפסוקי דזמרה, ובקריאת שמע נעשה אחדות אחד, ממילא נשפע עליו שפע וברכה עליונה, כי כלום חסר מבית המלך, ונמצא אין כאן שני רצון, רק אחר שזימר מעליו הקליפות ונעשה כלי לקבלה, השנוי מצדו, ואם היה כלי מוכשר בתחלה, בודאי מדרכו הטוב להטיב לנבראו, ולזה כיונו במאמרם. לעולם יסדר אדם שבחיו של הקדוש ברוך הוא, כנוצר שבאמצעות השבחים שיכניס בקרבו, יראה ויבין פחיתות ערכו ומום הקבוע בו, וכל אשר בו מום לא יקרב (ויקרא כא, יח), אינו יכול לקרב את עצמו אליו יתברך השלם בכל מיני שלימות, ואחר שמסדר השבחים בפסוקי דזמרה, ומזמר הקליפות מקרבו, ותוהה על הראשונות כנוצר, ונעשה שלם, ויכול לקרב את עצמו אל הקדוש ברוך הוא, וזהו שאמרו ואחר כך יתפלל, לשון התחברות כמבואר:

והכלל כאשר יזמר הקליפות תחלה בפסוקי דזמרה, לו יאה ונאה אחר כך להתפלל ולשאול צרכיו, כי בודאי לא ישים מגמתו לשאול אוכל לנפשו, כי אם יעמיק שאלה להגביה למעלה, עבור צורך גבוה, ואפילו ב"ב ברכות אמצעות, שאלות רפואה ופרנסה ומפלת שונאים וכדומה, אמירת לגבוה להקל צער השכינה, אשר בכל צרתם לו צער כביכול, ובא וראה מה שפירש בש"ה על יהי רצון שתיקנו לנו אחר אמירת תהלים, ותפקוד לכל חשוכי בנים בזרע של קיימא לעבודתך, ועוברות של עמך בית ישראל תצילם שלא יפילו ולדותיהן, ואל המניקות תשפיע שלא יחסר חלב השנה בסוד הריון ועבור מנשמות הצדיקים וכללות העולמות, אם לחדש העולם, אם שיהיה חיון ושלום בסוד נפלים, וילמוד המשיל סתום מהמפורש, אשר בכל פרטי שאלתינו רומז למטה ולמעלה: (אור המאיר)

נראה שיהיה אדם רגיל רגיל לומר בראש השנה אחרי תפלת שחרית כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וגם זו לטובה. וכו', כדי שאם ח"ו נגזר להיפך יהיה נהפך על ידי אמירה זו לטובה אמן כ"ר, (חכמת שלמה)

ליודע מחשבות ביום דין לכושב כעסו בדין, כמה גדולים חסדי ד' כי לא זה בלבד שמוחל לאדם ששופך מרת נפשו לפניו ביהו"ד, ומתחרט על אשר מעוות דרכיו בכל השנה, אלא אפילו זה האדם שעומד ומתפלל ביהו"ד ולבו בל עמו, היינו תפלה משפה ולחוץ, ואני ד' בוחן כליות וחוקר לב. וזה ליודע מחשבות ביום דין, וכו'. כובש כעסו בדין ומוחל עונות בדין. (ישמח ישראל)

הרה"ק ר' משה לייב זי"ע מסאסוב אמר לפרש את סמיכת החרוזים לקונה עבדיו בדין לרחם עמו ביום דין, על פי מאמר רז"ל כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, וכתבו תוס' שם פיש הירושלמי שאפילו אין לו אלא כר אחד מחויב ליתנו לעבדו כיון שהוא אדון. ע"ש. וז"ש יען לקונה עבדיו בדין, ע"כ מוכרח לרחם עמו ביום דין, דכיון שהם עבדים עברים, א"כ הרי הם כביכול אדונים ומחויב השי"ת ליתן להם די סיפוקים ולנהוג בהם כבוד כמו לאדונים. (דעת זקנים)

ראוי לאדם להשתדל לקנות עליה קודם ראש השנה, לעלות לתורה ביום ראש השנה, ועיקר המצוה דוקא לקנות אותה בדמים ולא בחינם, כנזכר בזוהר הקדוש בהרבה מקומות. (יסוד ופרש עבודה)

מה שאנו קורין בר"ה ביום הראשון וה' פקד את שרה וכו' (בראשית כא) כי בזה אנו יכולין להמשיך ולפקוד עקרות, שבל מה שהאבות עשו פתח בעולמות עליונים להמשיך שפע להעשות נסים להם, לא עשו לפי שעה, רק שעשו לדורות, אך שצריך האדם להעשות כלי לקבל השפע ההוא, ודבר זה יכול האדם לעשות על ידי אותיות התורה מספורי מעשיות ונסים שנעשו לאבותינו. (אוהב ישראל)

הרב הק' מבעל אמר שכקורא הרב הק' מנארדיטשוב בר"ה פ' וה' פקד את שרה נפקדו פ"ד עקרות כמנין פק"ד. (ארץ ההים)

אמר מוהר"ד מלעלוב זיע"א: לפיכך קוראים בראש השנה קריאת התורה ביום הראשון בפרשת ישמעאל והגר, כדי להזכיר לפניו יתברך מה שאמר המלאך להגר: אל תראי כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם, שאנו מתפללים, רבונו של עולם, שוב גלוי וידוע לפניך שכעבור הימים הנוראים ימי התשובה והסליחות שוב נחזור להיות מה שהיינו, כמו ששלשום וכדאשתקד, בכל זאת, אנו מתפללים עשה עמנו צדקה וחסד וסלח ומחל לעוונותי, כאשר אנו פה, היינו נצבים לפניך, שבים כולם בלב ונפש לחלוותך, כאשר דנת את ישמעאל והכרעת כף דינו לזכות, באשר הוא שם. (ילקוט משה)

יתאמץ במוסף הנשגב והנורא בבכיה ובכונה שלימה, וישים עצמו כאין באמת, כי בעונותינו הרבים דבור יתום זה אנו יתושים, ואם האמוראים עליהם השלום אמרו אנו כחמורים, להיות אנחנו כיתושים הוא מעלה ואינו ענוה, כי דלוננו מאד בתורה ובמצות וביראה. ויתעורר ויבקש ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בלב נשבר, אולי יחנן ה'. (עבודת הקודש - להחיד תוקף)

ונתנה תוקף שבמוסף ראש השנה, אמר שיש בו כל כוונות תקיעת שופר, (אמרי פנחס)

גודל מעלת קדושת מצות תקיעת שופר בראש השנה, צריך לזה הכנה דרבה למצוה נשגבה זו, ואינו די לעשות ההכנה בהזמנה בפה לחוד, אלא צריך גם הכנה במעשה בפועל... פעם הראשונה שתוקעין הוא שלגודל חביבות מצות תק"ש עלינו אנו עושיין הכנה למצות התקיעות דמעומד, וזהו חביבות המצוה שרואה השטן גודל ההכנה במעשה שעושיין לתקיעות דמעומד, ותוקעין מקודם תקיעות דמיושב. (ברך משה)

באין מליץ יושר כו'. דעיקר הוא אדם אף על פי שחטא רק כיון שידוע שחטא ומבקש מלפניו שימחול לו ומכיר בשפלותו זה הוא גופא למליץ יושר לפניו. וזהו באין, במדה שאדם מחזיק עצמו לאין, זה גופא מליץ יושר. (קדושת לוי)

וכל מאמינים שהוא עונה לחש. רבי יעקב ארי' מראדזימין זיע"א אמר בשלחן ראש השנה, אנו מאמינים שהוא עונה. שהשם יתברך ענה על כל הטענות ממקטרג: לחש! שטיל זאל זיין... (גן יוסף)

זקני הגה"ק מצאנו זיע"א היה נוהג כשניגן ונתנה תוקף בימים נוראים כשהגיע לפייסקא. כי לא יזכה בעיניך בדין. היה מנגן "כי לא" והפסיק אח"כ ניגן "יזכה בעיניך בדין", באופן דלא קאי למעלה שלא יזכו ח"ו, רק היה נראה כאומר כי לא יהיה כמ"ש למעלה מזה, רק אדרבה יזכו בעיניך בדין. (דבר צבי)

פעם אחת אמר הרה"ק בעל קדושת לוי זיע"א ב'ונתנה תוקף', על "ויכון חסד כסאך ותשב עליו באמת, כי אמת הוא דבר המתקיים, 'קושטא קאי' ושפת אמת תכון לעד והנה אם יכון חסד כסאך, אם תטה כלפי חסד נגד בניך, אז היה ותשב עליו באמת, שיהיה דבר מתקיים, אבל אם ח"ו תטה עליו במידת הדין לגזור ח"ו זירות רעות, אז לא יהיה דבר המתקיים, כי יבואו הצדיקים ויבטלו הגזירה, כמאמר צדיק מושל ב', שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה, והבן. (עשר אורות)

ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון. וצ"ב מה הוא פחד המלאכים. וי"ל, ידוע דרצון הבורא הוא שהמלאכים יהיו מליצי יושר על ישראל, ובר"ה ויוה"כ מסתכל הקב"ה על המלאכים לראות אם יצאו ידי חובתם בלימוד סניגוריא, ולכן חיל ורעדה יאחזון ונחפזים ללמד סניגוריא על ישראל ולהמשיך טובות על ידם לישראל. (מהר"ש מנעלזא)

כמה יעברון וכמה יבראון. כמ"ש הרב הקדוש מאפטא זצלה"ה: "כמה יעברון" (יעברון) כמה עקרות יהיו נפקדות ביום הזה. וכמה יבראון. כמה יתברכו בבריאות ויתחזקו לתורתו ועבודתו ית"ש. (ילקוט אוהב ישראל)

וזהו שסדרו לנו רז"ל מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות הוא נגד עולם הדיבור שפגם בו, וזכרונות הוא נגד עולם המחשבה, ושופרות הוא מחשבה למחשבה לתקן הפגם בענינים הדקים גם כן. (שארית ישראל)

בראש השנה נברא האדם (ויק"ר כט א). ועיקר מעלת האדם שהוא מדבר, ולכן בתחלה צריכין לשעבד הקול הדיבור לשמים והוא קול שופר ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, כענין שכתבו חכמינו ז"ל כשתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה וכו'. (שפת אמת)

וכל חלק מחלקי השעות שבר"ה יתנו עזר וסעד לכל יום מימי השנה להמליך הבורא ב"ה, וזהו הפי' ואמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, שהכוונה שתאמרו המלכיות ב"ה בכל לבכם, שע"י זה תמליכו את השם ב"ה כל השנה ברוב עזו, ואל יוכל נרגן המפריד להבדיל בינינו ולבוראנו, אל נהי דבוקים באורו בלי מסך המבדיל. (מאור ושמש)

מאמר חז"ל אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, ר"ל כי אין זה מספיק שהאדם יאמר בפיו המלכיות, אלא שיאמר ויחזור כל כך עד שתמליכוני עליכם ממש, עד שכל עצמותיו תאמרנה וכו'. (תורת אבות - סלאים)

אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם ולכאורה מה היום מיומים הלא בכל יום אנו אומרים ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, אמנם זה הכח שלנו בכל ימי השנה להמליכוני עליכם נובע ממקור ראשית שמהם, על ידי שהוא יתברך יזכה אותנו במצות עשה לומר לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, והיינו שעל ידי זה יהיה לנו הכח בעצמינו להמליכו יתברך עלינו תמיד. (תורת אמת)

מלכיות, זכרונות, כי בשום אדם אל לבו לזכור התורה והי"ג עקרים שלא ישכח ממנו ולא יסיח דעתו מהם, ובאתערותא דלתתא אנחנו נהי' נזכרים לפניו לטובה כמו שאנחנו אומרים בתפלתנו... (רמתיים פופים)

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודיך. וצ"ב כפל הלשון, ונראה דאם יעשה אדם איהו מצוה והוא שוכח אותה מלבו ואינו מתפאר בה, לא ישכח אותה השי"ת, רק תמיד לטוב לפניו, אבל אם האדם לא ישכח אותה והקוקה על לוח לבו להתפאר בה ולהחזיק א"ע לאיש צדיק, עי"ז ישכח אותה השי"ת כביכול, וההיפך הוא בענין עבירות שאם יעשה אדם איזו עבירה ואינו שוכח אותה, שוכח אותה השי"ת, אבל אם האדם שוכח אותה אין השי"ת שוכח אותה. וז"ש כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, המצוות שנשכחו מלב האדם יזכור אותם השי"ת, ואין שכחה לפני כסא כבודיך, העבירות שנשכחו מלב האדם לא ישכח אותם ה'. (מהר"ש מנעלזא)

אתה זוכר מעשה עולם - הקב"ה זוכר את מעשיו הטובים של קהל עמו ישראל, אם כי לעומת גדולת השם יתברך אין מעשים אלה נחשבים, והוא כמו תינוק המדבר דברי חכמה והוא מתענג ומשתעשע עמו, אף כי שכל האב גדול יותר, בכל זאת מחמת אהבתו לתינוק מצמצם האב את שכלו ומחסר אותו למדרגת הבנת התינוק, וכן מרומז בפסוק, אשר הקב"ה ברוב טובו ומגודל אהבתו, פוקד כל יצורי קדם. פוקד הוא לשון חסרה כלומר השם יתברך פוקד ומחסר כל יצורי קדם. רמז לעולם העליון שהקב"ה כביכול, עושה בו חסרון כדי להתענג ולהשתעשע על עמו ישראל, ילד שעשועיו. (קדושת לוי)

הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א פירש: באין מליץ יושר וכו' - כמו שהיהודים מקיימים את דבר חוק ומשפט, גם החוקים שבתורה, אף על פי שאינם יודעים טעמים ונימוקים, כן עושה אתה וצדקנו במשפט הצדק אותנו דין בלי שום טעם ונימוק וסיבה... (ילקוט פנינים)

כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך. נ"ל כי מדרך המלך בשר ודם כשעבדו עובר רצונו באיזה יום אזי מחייב ראשו למלך, ואף שבים שלאחריו עושה רצונו של המלך, אף על פי כן לא תיקן זה להיות לו הצלה ממיתה, אבל אנחנו בני ישראל לא כן, שבתפלות ראש השנה ועשרת ימי תשובה בהיותם בתכלית הזיכרון אזי מהקנין בה התפלות של כל השנה, וז"ש כי אתה שומע קול שופר, ר"ל שאתה שומע בראש השנה את קול התפלה המשופר ומשובח בכוונה עצומה, ומאזין תרועה, ר"ל שמכח תפלה זו אתה מאזין ומקשיב גם את התפלות של כל השנה שהם שבורים שהיו בלי הכוונה שהוא נחשב לכלי נשבר וזה ומאזין תרועה כי תרועה היא מלשון שבירה וזה שמסיק ואין דומה לך, ר"ל שבמדה זו אין דומה למלך בשר ודם... אבל להקב"ה יועיל תקנה בתשובה. (תפארת עוזיאל)

היום הזה הרת עולם, בהוה, כי בראש השנה של כל שנה ושנה מתחדשת בריאת העולם ומעשה בראשית מחדש. והוא באמת יום הרת עולם. וכן אומרים, זה היום תחילת מעשיך. (יערות דבש)

**תקיעת שופר**  
אמר הבעל שם טוב הקדוש ז"ל להרב הקדוש רבי זאב קיצעס ז"ל שהיה הבעל תוקע שלו, ולפני ראש השנה למד אתו כל הכוונות ורשם לו אותם בכתב, וכשהגיע ומן התקיעות לקח ממנו הכתב וכל הכוונות, ואמר לו כי כוונות הם כמו מפתחות לפתוח שערים, אך לפעמים העלה המנעול חלודה שאי אפשר לפתחו במפתח, אבל לב נשבר הוא כמו קרדום ברזל שבכוחו לשבור כל המנעולים וכל דלתות נחושת. (בית אברהם)

אמר אדוני מורי ורבי הרב הקדוש רבינו אלימלך זצוק"ל על הגמרא למה תוקעין רחמנא אמר תקעו, ופירש הוא ז"ל שהגמרא מקשה למה תוקעין, כלומר למה היא הכוונה של התקיעות, ותיירך רחמנא אמר תקעו, פירוש שזאת תהיה עיקר הכוונה לעשות רצון הבורא ברוך הוא. ועל ידי התקיעות לעשות רצון הבורא ב"ה אנו ממתיקים הגבורות ונהפכו לרחמים. (מאור ושמש)

בגמרא דראש השנה אמר ר' יצחק למה תוקעין רחמנא אמר תקעו, והנה מורינו הקדוש מוהרי"ל מלובלין זצלה"ה פירש הדברים על פי גודל קדושת סוד עבודתו, שר' יצחק היה שואל כוונת התקיעות והשיב לו שעיקר הכוונה העודפת על כל הכוונות היא כוונת אלקינו כלומר לעשות נחת רוח לרצונו יתברך שמו, והשיב לו כוונת התקיעה הוא רחמנא אמר תקעו, כלומר שנתחד מעשינו אליו יתברך שמו, והנה מה מתקו דברי קדשו בזה. (זכרון דברים)

נתגלה לי בחלום ענין תקיעת שופר, כמו שני אוהבים או בן ואב שאינם רוצים שידעו מה שאחד כותב לחבירו ויש להם לשון נסתר שאינו ידוע לשום אדם רק לאב ולבן, כן הדבר בראש השנה יומא דדינא לא היה רצון המקום שידעו המקטרגים מבקשותינו, ולכן עשה לשון עמנו על ידי שופר שאינו מובן רק לו יתברך. (תפארת עוזיאל)

בענין התקיעות משל נאה והוא קצת מהאיש אלוקי קדוש מ"ו בעריש והמגיד הגדל ממעזריטש זצלה"ה, מלך אחד ששלח בנו יחידו לארץ מרוחקים על איזה טעם כמוס שהיה אתו, והנה הבן הזה ברוב הימים שהורגל בין אנשי הכפרים נעשה איש שובב ושכח בנימוסי המלך ונתעבה שכלו, וגם נתעבה טבע טבעותיו הדקים ומזגי הטובים, וגם שכלו התקיעות של המלוכה, והנה ביום אחד שמע הבן שיבוא המלך למדינה זו שהבן בתוכה, והנה כשבא המלך אז בא הבן בתוך פלטר המלך וצעק בקול גדול וקולו ראה ששכח אפילו הדיבור של המלך, ואז כששמע המלך של שופר, (קדושת לוי)

משל נפלא להתקיעות, מלך גדול מלך מפואר ששלח את בניו לצוד ציד, ותעו הבנים מהדרך, והיו צועקים אולי ישמע האב, ולא נענו, ואמרו בלבם אולי שכחנו את הלשון של אבינו, לפיכך אינו שומע את צעקתינו, בכך נצעק בקול בלא דיבור, והתיישבו את עצמם שישלחו את האחד לצעוק, והזהירו אותו ראה והבן כי כלנו תלויים בך. כך הנמשל, הקדוש ברוך הוא שלח אותנו להעלות ניצוצות הקדושות, ותעינו מאבינו, ואולי מפני ששכחנו הדיבור של אבינו אין אנו יכולים להתפלל בדיבור, נשלח אותך בעל תוקע שתעורר רחמים עלינו, בקול בלא דיבור, וראה הזהר כי כלנו תלויים בך ראה אנשים ונשים תלויים בך. (ליקוטים יקרים בשם הבעש"ט הק')

סוד השופר בראש השנה שהוא יום הדין בחינת יצחק גבורה, צוה הקדוש ברוך הוא לתקוע בקול בלא דיבור, כיון שהוא יום הדין אם יתוודה האדם בדיבור כמה מקטרגינין יעמדו מלמעלה חס ושלום, וצוה הקב"ה לתקוע בקול בלא דיבור לעורר הכוונה שבלב, ותעלמות לב השם יתברך לבדו הוא יודע ולא המלאכים. (אגרא דפרקא)

פעם אחת אמר הה"ק ר' שלמה יודא לייב מלענטשנא ז"ע קודם תקיעת שופר מרא דעלמא הקם נא וכו' ותגביה קרננו וכו' הלא כאשר ח"ו נפל תפילין של בר ישראל כמה הוא הבהלה להגביה ואינו משהה ח"ו אפילו רגע אחת והוא בעצב כל היום, ועתה ישראל הם תפילין דמרא עלמא ומי כעמך ישראל וכו' כידוע ונאמר בישראל כי שחה לעפר וכו' דבקה לארץ וכו' עאכ"כ שתגביה קרננו למעלה ב"ב. ובאמרו הדברים נמש כל לבב והיה למים ונפל פחד גדול על כל העולם שבבית המדרש כי היה אומר בפחד וביראה ובבכי רבה מאוד ואשרי מי שהיה שם בי בודאי עשה תשובה כל אחד ואחד באמת, ובזה נראה מעלת קדושתו. (מזכרת שם גדולים)

הנה בודאי כשישראל זכאין אזי בבוא יום הדין הקב"ה בעצמו ובכבודו הוא למליץ יושר ועדנו, ומראה בפני כל שרי מעלה יופי תפארת ישראל אשר בחר בנו מכל עם אשר אין שום אומה ולשון שבים בכל לב כי אם עם קדוש ישראל לה, ואם חס ושולם אין הדור זכאין, והשם יתברך הוא אבינו מלכנו ורוצה בטובת ישראל כרחם אב על בנים, אזי מעמיד למליץ יושר ומלמד זכות עלינו את המלאך מט"ט נער שר הפנים.

והנה נא ראו עם קדוש ישראל בני א' ח' מה תבחרו, אם לשוב בתשובה שלימה לקרוע לבו ולשים עשר קרעים ויתמרמר בלבו באמת ובלב שלם כי בוחן כליות לבו הוא ולפניו נגלו כל תעלומות, והיה השם יתברך בעצמו עלינו למליץ יושר, או חס ושולם אין הישר וזכאין, והשם יתברך הוא להעמיד את המלאך מט"ט למליץ, בודאי כל מי שנוגע יראת ה' בלבו ישוב אל ה' וירחמהו, (דעת משה)

והנה בנוהג שבעולם הוא, שיש סגנון תרועה מיוחד שהוא סימן וקריאה לכל העם להתאסף, ויש סגנון תרועה מיוחד המעורר פחד ורעדה, שהוא רזו וסימן לעם שכל אחד ינוס ויברח מלחמת אב, ולכל סגנון תרועה מיוחד כלי מיוחד, כי אי אפשר לעשות בכלי אחד שתי פעולות מנוגדות. ואילו בני ישראל כששומעים את קול השופר מתעוררים לשתי הפעולות ביחד, והיינו שמתמלאים פחד וחרדה מקול השופר, וכדכתיב אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, שהוא סימן וקריאה למנוס ובריחה, אבל להיכן בורחים ונסים בני ישראל, לאמיר נישט פארפאטשקען די פאר מינוט, אין מהשיות אל השי"ת, פון דיר צד דיר, בבחינת 'מפחדך אנוסה לעזרתך', 'אברך ממך אליך'. (מהר"י מבעלזא)

והנה כאן בינינו אנו רואים שאין אף אחד שיהי' ראוי לומר דברי התעוררות לפני בני ישראל ואין מי שיזכיר אותנו שצריכים להתבונן ולשים אל ליבנו להיטיב דרכינו, ולעורר רחמי שמים בימים הקדושים האלו, ואם טוט זין יעצנו אין הימל ווייסען מיר נישט, אין אנו יודעים כמה מקטריגים ח"ו עלינו, אין אנו יודעים כמה מקטריגים ח"ו עלינו, ואם יש איה לימוד זכות עלינו, אלא שאנו מקוים שהקב"ה ידבר בצדקה בעדינו, וכעת שאנו הולכים לתקיעת שופר, לאמיר נישט פארפאטשקען די פאר מינוט, אין די פאר מינוט ווענט זין אלעס נעורר נא רחמי שמים שיהי' כבר סוף וקץ לכל צרות ישראל ובלך המשיח יצא השנה בשמחה טוב לב, ובזה יהיו נכללים כל הישרועות. (מהר"י מבעלזא)

שמעתי מהקיני מוה"ר רפאל ז"ל מבארשאן, שפעם אחת אמר מורו רבי פנחס ז"ל לפני התקיעות: ראיתי שאין הדיבורים והתפילות שלכם עולים למעלה וייל איר באמיטשעט אן א גאנץ יאר מיט ליגין ומפני שהנכם מזלים כל השנה בשקר, לכן אם תקבלו עליכם שלא תאמרו שקרים, יהיה עליה לדיבורים שלכם. ונפל פחד גדול על העולם והתחילו לבכות בבכי גדולה, ואח"כ צוה לתקוע. (פחדים פנחס)

סגולה והבטחה לפני ומזוני, מאדמו"ר הגה"צ הק' בעל קדושת יו"ט ז"ע שמעתי ממנו בדרוש שרש"י קודם התקיעות בנוכחות כמה אלפים אנשים והרעיש עולם על המאדעס הארוכים שנשים הולכות בשערות, ושערות צדדית הנקרא בי האר ועל מה שלובשים בגדים עם מאדעס כגון כובע על הראש, ומתוך דעותיו החוצבים להבות אש ביקש מהאנשים שעמדו שם שיפרסמו על הגרונות בשם הקב"ה שהוא מבטיח לכל מי שימנע המאדעס הנ"ל מתוך ביתו יושיע בבנים ובפרנסה... (זכרון יעקב יוסף)

למה אתם שותקים כיש לנו עת לשבר הסטרא אתרא, ובמה בשופר, ואם לא עכשיו אימתי, בכך אחי ורעי אנחנו עומדים כמו הטפשים שזה מעשה יצר הרע שהוא מכביד את לבנו שלא נוכל לבכות לפני הקדוש ברוך הוא... (תפארת עוזיאל)

אכן אכן טוב יש בידינו מאוצרות אבינו ממעמד הר סיני שאז היו כל האוצרות בידינו, ונשאר אצלנו אבן טוב אשר סגולתו לשבר החומה הלז, והאבן טוב הלזה הוא תקיעת שופר אשר סגולתו לשבר החומה כענין חומת יריחו שמרמז על המחיצה הנ"ל... וכתוב שם כי ביתה בקיר החומה. קאי על השכינה שאמר הכתוב השוכן אתם בתוך טומאותם. ממש כדי לשמור ולהגין עלינו מהעובדי כוכבים, ומוכרחת להיות בחומה הזו ובחומה היא ושבתי, ועל ידי השופר נפלה החומה, וזהו כל תקוה שלנו, ולכן אמרו רז"ל כי שנה שאין תקועין בתחילתה מריעין בסופה ח"ו, משום דלא מיערבוט שטנא - שלא נשברה מחיצה של ברזל, לכן בא רעה ח"ו ממילא. ועתה אחינו ב"י יש לנו לחרוד מזה עצמו ולקונן ולילל מה יהיה התכלית, עד מתי לא תרחם את ערי יהודה וירושלים אשר זעמת זה כמה שנים, ועל מי יש לנו להשען פנינו לימין ואין עוזר לשמאל ואין סומך וח"ו אבדה חקותינו, כי כל התקוה שלנו הוא על האבן טוב הלזה היא המצוה של תקיעת שופר ואם לא נעשה זאת כראוי ח"ו אין תרופה, לכן אנשי לבב שמעו ותחי נפשכם להתעורר בעת התקיעות שופר בבכייה ובתשובה בעזיבת החטא ובחרתו וביודוי כמו שכתב האריז"ל שבעת התקיעות יתודה כל אדם בלחש, ואזי אנו מובטחים לשבור החומה ויופיע אור כבוד ה' עלינו, ואז נציעק לפני אנשי שבשמים ויכמרו רחמינו עלינו ויגאלינו מבור שאון מטיט היון וישם רגלינו כאילות ועל במותינו יעמודנו ונחסה תחת כנפיו סלה במהרה אמן כן יהי רצון ברוך ה' לעולם אמן ואמן. (ערבי נחל)

אהובי בעל התוקע, שא עיניך וראה כמה אנשים ונשים וטף עומדים ומצפים לתקיעתך, החיים והמתים מצפים על שופר, בכך על תהי קלה בעיניך, כמו שפירש אדוני אבי זללה"ה והיה כנגן המנגן שאם יהיה המנגן כמנגן בלא פנייה אז ותהי עליו רוח ה'. (תפארת עוזיאל)

ומה טוב ומה נעים לאזור כגבור חלציו לשוב בראש השנה מעומקא דליבא כי אז הוא המובחר שבזמנים בתועלת התשובה שאז נתעלין ונתייחרין כל העולמות לשורשן, ואז יהיה טוב לו בזה ובבא אמן סלה. (ליקוטי מוה"ר)

באמת כשישראל עושי תשובה ב"ה ובפרט בעת תקיעת שופר, מביאים על ידי השופר אורות עליונים עד שמאיר לבם בכל השנה. (בית אהרן)

קול ברמה נשמע. אם אותו קול שופר שנשמע ברמה עולה בבכי תמורוים בתשובה ומעשים טובים, אז רחל מבכה על בניה, והשי"ת מבטיח לה, ושבוי בנים לגבולם, על גאולתינו ועל פדות נפשינו לחדש עלינו שנה טובה וחיים ושלוש. (מראה יחזקאל)

על כל פנים אהובי אחיי עיקר תכלית של ראש השנה הוא לעשות תשובה וכפי שדברנו, שפרו מעשיכם, היינו לשפר העשיות שעשה ח"ו שלא כהוגן, ועל ידי תשובה אזי זדונות נעשו זכויות, וזהו שפרו מעשיכם. ועוד שפרו מעשיכם, על פי פשוט לשפר המעשים טובים שלכם שלא תעשו ח"ו באיזה פניה ומחשבה, רק לברר כל דבר ושיהיה רק טוב, והעיקר שיבא מן היראה לידי אהבה, ולעשות כל דבר מצוה בשמחה ולא בעצבות ח"ו, וכפי שאמרו על פסוק הרופא לשבורי לב ומחוש לעצבותם היינו מי שיש לו לב נשבר לפני הקב"ה באמת עוזר לו הקב"ה, היינו הוא מחשב להעצבות שלו שיהיה לבו רק שמח וטוב לב בעבודת הבורא יתברך שמו. (בית אהרן)

מובא בספר נהר שלום להרה"ק הרש"ש שקודם תקיעת שופר אפרך לתקן הכל, אפי' עוון חילול השם רח"ל, שבשאר ימות השנה אין מועיל לו תשובה... דבעת תקיעת שופר נתקן הכל, מאחר דאז נחשב כאילו מסרנו נפשינו, כאילו עקדנו עצמינו לפניו בזה נתכפר הכל אפילו חילול השם ר"ל, משום שמיתה ר"ל עם תשובה מכפרת, (מהר"ד מבעלזא)

הנה יש להקשות דאם כך הוא דעל ידי תקיעת שופר מסלק הדין לגמרי מעל בני ישראל ונשאר כלו רחמים אם כן תמיד ראוי להיות כתיבה טובה ומהיכן נצמח שנה רעה שנה שעברה השם ישמרנו עוד משנה רעה, וגם משיח צדקינו למה לא בא כיון שנסתלק הדין לגמרי, רק התירוץ מובן מאיליו כי קול השופר אינו פועל רק כשיש תשובה עמו, דאם לא כן לא מקרי קול שופר כמו שביארנו במקום אחר דשופר היינו שפרו מעשיכם. (ישמח משה)

לפושא חובי בשתיקה ובבכיה בין התקיעות של תשר"ת תש"ת תר"ת, ואין כח ביד שום ב"ד לסלוח אלא קודשא ב"ה יאמר סלחתי בפומא קדישא, לכן בהכרח שמתודה דן ליה הקב"ה בעצמו ומחיל ואומר סלחתי. (זוהר חי)

עיקר התעוררות שופר הוא יודעי תרועה ממש לשבור כח הדין, דהיינו על ידי שברים לשבור לבבו על ידי תשובה, ועל ידי זה נעשה אחוה וריעות בינינו ובינו יתברך... (ברית אברהם)

בשעת תחלת הדין אנו תוקעין בשופר גנוחי וילולי באמת כדרך החולים שגונח מעצמו, כמו כן בחפשינו מעשינו וריקות מע"ט ובמה שהחלפנו עולם עובר בעולם עומד, ומחמת התגלות אלקותו יתברך שמו אנו מפחדים ומתביישים ולא נשאר כמעט רוח, ואנו גנוחים מלב עמוק על רחמינו מחיי האמת, וכי אנו כגבר חולי, והקדוש ברוך הוא יודע האמת ומהפך לנו מדת הדין לרחמים. (דברי חיים)

וזהו שאמר הכתוב אם יתקע שופר בעיר, האם יכולין להמתיק הדינים של שופר ושל עיר לעשותם תקיעה פשוטה רחמים, והעם לא יחרדו, שבלא חרדה ויראה אין יכולין להמתיק הדינים, כי אלקים עשה שיראו מלפניו וכנ"ל. (צמח צדיק)

כללו של דבר, מאוד צריך כל אדם לעשות תשובה ב"ה, ובפרט בעת תקיעת שופר... ועיקר הוא התשובה שהאדם עושה בימים הנוראים הללו, ופשיטא בעת תקיעת שופר, אשר על ידי זה נתעלים כל העולמות ממטה למעלה, וכשעושה כך אזי מחדש השם יתברך לבו ליראתו ומביא לזה העולם כל האורות עליונים ונפתחים מקורות הרחמים. (בית אהרן)

והעברת שופר תרועה בחודש השביעי ר"ת תשוב"ה, רמז שעל ידי תקיעת שופר זכה אדם לתשובה... (חסד לאברהם)

עיקר כוונת השופר על דרך הקרא (תהלים קט, כב) לבי חלל בקרבי, להזכיר את האדם להתגבר עצמו על יצר הרע עד שיהיה חלל בקרבו בלי פתיות היצר כלל, על כן השופר הוא דבר חלל, ולזה תוקעין מאה קולות העולה ל"ב עם חל"ל, ותיבת בקרבי עולה מסטר"ן המוליך מאה קולות למעלה. (אמרי נועם)

תקיעה שברים תרועה תקיעה. תקיעה הוא לשון אהבה, מלשון נתקע ביבתו, כי בתחלה באה האהבה מהקב"ה על ידי ישראל, שישראל עובדים אותו באמת ואהבה, ובזה שישראל עובדים ה' באהבה משברים היצר הרע שרוצה להרע לישראל, וישראל משברים אותו, וזהו שברים תרועה, לשבר היצר הרע שרוצה להרע, אחר כך נוסף האהבה מהקדוש ב"ה על ישראל, וזה תקיעה בסוף. (קדושת לוי)

אתקרי ר' אבוהו בקיסרי שיהא תוקעין תשר"ת נראה לאשר אין אתנו יודע עד מה בכוננת השופר והיחודים, כי גדולים המה ולא כל מוחא סביל דא, על כן עשה ר' אבוהו תיקון לזה, שיהא תוקעין גם שברים, רומז על לב נשבר שיש לישראל באמת גמור, על ידי זה נעשים היחודים כאלו היה יודע בהם. (אמרי נועם)

קולי שמעת אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי. כי בכל השנה אנו ביסורים גדולים ויש לנו מניעות רבות מתורה ותפלה, לכן נשכח מאתנו הדבור



והלשון לדבר כראוי לפני מלך הכבוד. לכן גם בימים הקדושים האלה אשר כל איש ישראלי מגמתו ורצונו להוציא מילין לפני אלקים בשלימות, ולישא רנה ותפלה לאל חי, גם כן אינו יכול, כי נשכח מאתו הדבור, והוא שאנו מתפללין קולי שמעת, כי בכל השנה שמעת מאתנו רק קול בלבד בלא דבור, לכן גם עתה אין יכולת בידינו לדבר כראוי, לכן אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי. (אמרי אלימלך)

איתא בשם רבינו סעדיה גאון כי השופר הוא להביא פחד. לכן התינוק יחרד ויחיל מקול שופר ואינו מפחד מכלי זמר. ועל כן צריך כל אחד לפחד כששומע קול שופר, ותיכף כשאדם מפחד מקול השופר נתעלה השכינה. וזהו פירוש עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר (אמרי פנחס)

פעם אחת בראש השנה בטשערנאביל היה עולם גדול כ"כ שעמדו והתפללו גם על הגג של ביהמ"ד שהיה שם חלונות, והיו אנשים שעמדו אצל החלונות שבגג, וכשעלה הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל זצוק"ל על הבימה לתרועה שופר אמר: עלה אלקים בתרועה, מדת הדין מסתלק בתרועה, בלב נשבר, ה' בקול שופר, מדת הרחמים מסתלק ח"ו, בקול שופר ע"י התרוממות גיאות, (אורי וישעי)

בר"ה הקדוש ברוך הוא קוצב מזון לכל נפש שבעולם וביחוד לעם בני ישראל, וכדי שלא ישלטו החיצונים בהם חס ושלום נותן להם מצות שופר, ועל דרך אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו שעל ידי כן כולם יפחדו וייראו מישאל ליגע בהם חס ושלום. (הישר והטוב)

אז ימלא ש'חוק פ'ינו ו'לשונינו ר'נה הראשי תיבות שופ"ר, לרמז דלעתיד לבא יתקע הקדוש ברוך הוא בשופר גדול לחירותנו, ונזכה לכל זה בזכות השופר ישאגו ותוקעין. (מדבר קדש)

על ידי השופר מתעורר רחמים למעלה, ומתעוררים לתשובה למטה, והנה כן נגזר על כל השנה כולה להיות פרנסה וכל טוב בדרך האהבה, (דברי חיים) על ידי השופר יוצא חיות מחודש מאור אין סוף ונעשה כבריה חדשה תתחדש, ומזה הענין בא לכלל השנה התחדשות המוחין בכל יום כהרף עין וברגע אור המתוק, כידוע לעובדי השם באמת בלב אמת. (אוצר החיים)

על ידי השופר נעשה הנסירה בכח שם חת"ך כידוע, ונפקדו אז כל העקרונות, כידוע מספרים אשר אותיות קודם שופ"ר הם אותיות עקר"ה. (אמרי נועם)

על זה הוא תרועה השנה מצות תקיעות שופר, שלא יבא לאדם שמועה שיגיע לו ממנה עצבות. (מי השילוח)

ידוע שהתקיעות שופר הוא עיקר לבטל יצה"ר דגילוי עריות ושז"ל שזה באה מגיד הנשה ששם הוא עיקר יצה"ר וכו', ואותיות ותק"ע הם אותיות תקע"ו, שבכל דבר יש דבר והפוכו, ולכן צריך לעשות מ'ותקע' 'תקעו' צירוף בקדושה, וזהו תקעו בחודש שופר דן שעל ידי שופר תעשו מציוף 'ותקע' צירוף 'תקעו' שתמתיקו כל הדברים הבאים מגיד הנשה על ידי שופר, ועיקר ע"י יאה וכו'. (תולדות אהרן)

ובמה בשופר על ידי שופר באים למה"ב ביטול, (תורת שמואל)

עוד יש לפרש חכמה ואין עמה מלאכה, שיהיה הפרנסה בניקל בלי עמל ויגיעה וכו', אם בני ישראל ובאים יורד להם השפעות בריוח, בחינת צדיק יסוד עולם. (תפארת שלמה)

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, פירוש על ידי השופר זוכה האדם להיות בחינת הולך, כמו שכתוב אשרי כל ירא ד' ההולך בדרכיו הולך וחזק מאד, שיהיה לו התחזקות לעמוד נגד היצר. (תפארת שלמה)

מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה. זכות התקיעות ממלט בודאי לאותם היודעים ומכוונים בכל הכוונות הראויות לכווין, ממלט היא הצלה וודאית. אבל אנו מבקשים שיוזכר הקב"ה זכות אחוז קרן - עקידת יצחק, גם לתוקעי לך היום בקרן שאינם "יודעי תרועה" אלא תוקעים בפשטות בלי שידעו כוונת המצוה. (דברי יחזקאל)

ידוע דמצוות שאנו עושים חיות הנה, ובפרט בתקיעת שופר שקולות היוצאים ממנו אינם העדר אחר גמרם רק דבר יש, כמו שאנו מתפללין ביהי רצון שאת תקיעות דמיושב, והקולות ההן חיות וקיימים והם מליצי יושר בעדינו, כנועד לכל באמית יחי רצון. (ישמח משה)

מהעברת שופר תרועה בחודש שבועי ר"ת תשובה, רמז כי ע"י השופר זוכה האדם לתשובה. (חסד לאברהם)

הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זי"ע אמר: שופ"ר ר"ת ש'ורש פ'ורה ר'אש ו'לענה, שופר נעמס ארויס אלע געמיינע שרשים. (שיח שרפי קודש) כיון שירא וחרד מקול השופר ומאימת הדין ושב ומתחרט על העבר, זה יורה על שלימות שכלו, מעתה ראוי לו לשמוח. (ייטב פנים)

גודל הענין מעלת השופר בר"ה הוא העזר לסייע בכל השנה לכל המצות, וז"פ מראשית השנה עד אחרית שנה וכתוב להלן והי' אם שמוע תשמעו וכו' כי מר"ה הוא הסיוע על כל השנה ע"י השופר, וזה הרמז מ"ש ובקול שופר תשמעו ע"י קול השופר תשמעו לכל המצות בכל השנה כנ"ל. (תפארת שלמה)

הנה בני ישראל מעוררין בעת תקיעת שופר בראש השנה את השופר הגדול אשר יהיה לעתיד לבוא וכו', והנה ראש השנה נעוץ סופו בתחלתו, היינו שבראש השנה הוא התחלה מבריאת העולם ונעוץ שבתוכו הקדושה מאשר תהיה בסופו לעתיד לבוא. (חסד לאברהם)

איתא בספרים אשר הזמן להמשיך כתיבה וחתומה לתובה הוא בעת תקיעת שופר, וכמו שכתוב ברמז אשר שופ"ר במילואו בגימטריא די"ן כתיב"ה חתימ"ה, אז הוא זמן הדין לשפוט על הכתיבה וחתומה טובה, ולזה תוקעין מאה קולות ובכל קול ט' טרמוטין כידוע מדברי האריז"ל, הוא ת"ק טרמוטין עולה כתיב"ה חתימ"ה, (אמרי נועם)

באלו ימים הוא עת רצון ובפרט בראש השנה שאנו תוקעים בשופר, ושמעתי בשם הרב היהודי זצלה"ה מפרשיסחא שאמר שראשי תיבות שופר הוא ש'ורש פ'ורה ר'אש ו'לענה, הכוונה אפילו מי שנפל כל כך לסטרא אחרא אף על פי כן השופר יכול לעלות אותו. (אהל שלמה)

מעיי מעיי אילנה. פירוש על בני יוצאי מעיי, קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש, כי קול שופר שמעה נפשי, דכמו שבעולם הזה תוקעין בשופר, כן בעולם לעין שופר גדול יתקע, וקול זה השופר שמעה נפשי, לפניו היו נביאים השכם ושלוחו, ועתה לא נשאר לא אם קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה. (כתר שם טוב)

אליהו הנביא המלאך האופן שיוצא גם כן מן השופר, (קשר"ק) גימטריא אליהו הנביא זכור לטוב, אימתי תבוא לבשרינו אימתי יבוא משיחנו, אימתי יבנה בית המקדש ומזבח, אימתי נשב על שולחן אבינו, אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. (כתר שם טוב)

אמר בשם הצדיק הקדוש רבי שלמה קארלינער זצ"ל שעל ידי התקיעות מורידים האבות שהיו מושלמים בתכלית השלימות, ובכן צריכים להתייבש בפניהם. (בית אהרן)

להוגה דעות בדין, העולם אומרים: מי שיש לו המאות יש לו הדיעות", המאות - מאה קולות של שופר, הדעות - להוגה דעות. (בית אהרן)

גמרא ראש השנה אי אפשר לעולם בלא שופר. כי על ידי השופר מתעורר מדת הרחמים, ועל ידי זה מתחדש העולם בכל ראש השנה, (חסד לאברהם)

עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר פירוש שנעלה בחינת אלקים הם הדינין נמתקים על ידי התרועה, רק ה' בקול שופר כי מתעורר רחמים וחסדים. (תפארת שלמה)

לשמוע קול שופ"ר סופי תיבות ער"ל. דהנה יש ערל שפתינו שאינו יכול לדבר, וכן יש שמחמת העבירות אינם הולכין הדיבורים והתפללות למעלה, והנה קול השופר הוא קול בלי דבור לרמז שהקול בלא דיבור ישמע גם כן למעלה. (חסד לאברהם)

תקיע"ה שבריי"ם תרוע"ה גימטריא אבר"ת אברה"ם יצחק יעקב"ב מש"ה אהר"ן יוס"ף דוד"ד, רמז שעל ידי התקיעות מעוררין זכות כל השבעה רועים שכולם נקראים אבות, (ארן עדות)

תקעו לפני שופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק שאל הרה"ק רבי הירש מווירסלאב זי"ע אביו של הרה"ק מפשיסחא זי"ע - לכאורה, בשביל להזכיר את העקידה, הרי היה יותר מתאים לקחת סכין, הרי זה זכר הרבה יותר חזק מן השופר... אבל באמת יותר ממה שאנו מתכוונים להזכיר את מעשה העקידה עצמו, שאברהם הסכים להקריב את בנו ויצחק היה מוכן להיות לקרבן, אנו מכוונים בעיקר להזכיר, שהקב"ה אינו רוצה בקרבנות אדם ואת קרבנו של יצחק החליף לקרבן של איל... ולפיכך, בשעה שאנו נעמדים בראש השנה להתפלל אל השם יתברך, שלא יעניש אותנו חלילה, על חטאינו, אנו מרמזים על השופר של איל, שגם בנו ינהג כפי שנהג ביצחק אבינו - כי לא יחפוץ במות המת.... (ילקוט פנינים)

למה תוקעין בראש השנה, כדי לערבב השטן ועל כך אומר רש"י שם: שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות נסתמין דבריו. שאל הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע - לכאורה בשעה שהשטן רואה שהיהודים מחבבים את המצוות, וכל עבודתו והשתדלותו נמצאת בסכנה, הרי מרוב התמרמרות הוא צריך להגביר עוד יותר את הקטרוג עליהם? אלא חז"ל אמרו: העושה תשובה מאהבה, זדונות נעשין לו זכויות. על כך, כשרואה השטן שהיהודים חוזרים בתשובה והם מחבבין את מצוות, והם עושים את המצוות מתוך אהבה, מיד הוא מפסיק את הקטרוג ופוסק לפרט את עבירותיהם, מפני שהוא מתיירא, שמא ייחשבו להם כל העבירות שהוא מפרט כזכויות... (ילקוט פנינים)

הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע אמר הרי טעם של תקיעת שופר הוא: כדי לערבב את השטן, כדי שהשטן יהיה מתבלבל מן תקיעות, והכוונה היא: בזה אנו מבקשים להשפיע על השטן ולהראות לו דוגמא ממנו עצמו: הנה ראה אדרבה, כי בשעה שאתה מתבלבל ברעיונותיך, בגלל דבר מועט כמו תקיעות, לשונך ניטלת ממך ואין אתה יודע לכלכל את מעשיך... עכשיו מה יאמרו היהודים מהלכים תמיד במחשבות מבולבלות, מלאים צרות ודאגות פרנסה? ואין אתה יכול לבוא עוד אליהם בטענה, שאינם נוהגים כראוי ונכון... (ילקוט פנינים)

פ"א בא הרה"ק הר"ר דוד מלעלוב זצ"ל לזאריק, ומצא שם את הרה"ק הר"ר יצחק מזאריק זצ"ל (אח"כ בווארקע) ותהה על קנקנו ומצא את הרי"צ הנ"ל מלא וגדוש בתורה וביראת שמים, והי' אז רך בשנים והמשיכו אליו וציוה אותו לבוא אליו ללעלוב שהוא סמוך לזאריק, ובא הרה"ק הר"ר זצ"ל אליו והי' אצלו זמן, ובעת שנסע הרה"ק הר"ר זצ"ל להרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל לקח עמו את האברך הק' הרי"צ זצ"ל, ובכל מקום שהלך הרה"ק מלעלוב הלך עמו הרה"ק הר"ר זצ"ל מזאריק, ופ"א קודם תקיעת שופר בלובלין הלך הרה"ק הר"ר עם משמשו מאכסניא שלו לביהמ"ד דהרבי הק' לשמוע תקיעת שופר, ובאמצע הדרך שמעו אשר בבית אחד תינוק בוכה, והלכו כולם לבית התינוק, ורצה הרה"ק הר"ר להשאיר שם לשחק התינוק מבכייתו ואמר לו הרה"ק הר"ר זצ"ל, הנה הרבי הק' ימתין על בואכם, לכן תלכו אתם ואני אשאר פה לשחק התינוק עד שתבוא אם הילד, וכן עשה, ובעת שבא הרבי הק' לביהמ"ד לתקיעת שופר, שאל אם יש כאן ר' יצחק מזאריק, וכל האנשים אשר הי' שמה לא ידעו מי הוא, כי עוד לא הכירו שום אדם, עד שנפל בדעת הרה"ק הר"ר זי"ע בטח כוונת הרבי הק' על ר' יצחק שבא עמו, ושלח חסידים לבקשו בבית הילד ומצאוהו שם והביא אותו לביהמ"ד ולקחו אותו למקום הרבי הק', ושאל אותו הרבי הק' להאברך הק' הרי"צ,

מה למד היום ובאיזה ענין נתקשה והשיבו שלמד הדין, קרוב פסול לעדות בין לזכות ובין לחובה בשלמא לזכות נחא אבל לחובה צריך טעם למה פסול, ואז שאלו הרבי הק' מה תרצת, ואמר שתיירץ אף שהוא לחובו של קרוב בעוה"ז שצריך שלם, אבל זכות הוא לעוה"ב שנפטר מן העונש, ואח"ז פקד הרבי הק' לתקוע שופר, ואמר הרבי הק' שהס"מ הביא חבילות עבירות לפני השי"ת ורוצה לקטר על ישראל ח"ו, והשיב השי"ת, מי מעיד בזה והשי"ת בעצמו לא רצה להעיד מחמת קורבה שנקראים בניו למקום, והס"מ השיב לחובת ישראל יכול גם השי"ת להעיד, ולחוב אף קרוב כשר, כן טען הס"מ, אך לפי שתיירץ הר"צ מאריק נחא שאף לחוב אין להעיד כי זה נקרא ג"כ זכות מה שיקבלו עונש על עונותם ונשארים נקיים וזכים, לכן לא יוכל השי"ת בעצמו להעיד עליהם לענוש אותם, וצויה הרבי הק' לתקוע שופר:

מרוך אור שבעת הימים הבעש"ט הק' זיע"א בכה פעם מאוד ביום ראש השנה ולבסוף צחק מאוד, ושאלו תלמידיו ילמדינו רבינו מה פי' וענה ואמר להם כי ראה שיבוא היום שיצטרך להסתלק מן העולם ומי יעמוד לפני בני ישראל להעתיק עליהם, ועל זה קא בכינא ולבסוף הראו לי מן השמים כי מי שיספר סיפור ממנו בתחילת השבוע יעמוד לו להרוחה ולישועה במשך השבוע ומי שיספר בתחילת החודש ג"כ יעמוד לו, וכן הראו לי שמי שיספר ממנו בתחילת השנה יעמוד לו לכל השנה כולה להתברך בשפע ולכתיבה וחתומה טובה.

פ"א תקע הבעל תוקע בביה"מ של מרוך הקדוש מקאצק זצלה"ה ברה"ה ודימה בעיני הבעל תוקע שלא תקע תקיעה אחת כראוי וצוה לתקוע תקיעה שנית ואמר לו הרבי זצ"ל בזה"ל מען מאהלט נישט איבער די תקיעה עכלה"ק ודפח"ח:

פעם אחת צוה הרבי מקאצק למרוך מגאסטאין זצ"ל לתקוע וקע תקיעות ודחק כי לא הלי מעולם בעל תוקע ואחר זה אמר לו הרבי כי טוב מאוד תקע ושיבחו תקיעתו מאוד | א"ה, שמעתי שהרבי מקאצק ז"ע אמר על בעל תוקע כזה, זהו הפי' ובשופר "גדול" יתקע, היינו אם איש צדיק גדול יתקע אף שקול דממה ישמע, גם כן מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון|:

פתחון פה למיחלים לך. בשם החי' הרי"מ ז"ע כי במחשבה קל הוא אבל לפתוח פה הוא דבר קשה, והבקשה ליתן פה והבן:

אשרי העם יודעי תרועה. בשם הה"ק מקאצק ז"ע תרועה פי' לשון שבר כמו תרועים שבעי ברזל אבל לא ע"י חטאים יהי' נשבר לבו א"ה באור פנין יהלכון שהם קדושים ומי' נשבר לבם בקרבם כמו המעשה הנודע מרב סעדי' גאון שסיגף א"ע בגלגול שלג:

מי לא נפקד כיום הזה. ואמאי לא אמר ביום הזה ואמר אדמו"ר שזהו כמו תפילה שאנו מבקשים הלוואי שיתן לנו ד' עוד כיום הזה שהי' יום סליחה ומחילה ואנו בטוחים ע"ז שיטרה ד' אותנו מכל עון אבל העכו"ם הם יראים מהיום הדין הגדול כי להם לא ימחול ד' ולא יחנם כלום ע"כ חיל ורעדה יאחזון ביום בא יום הדין ודו"ק הטיב: (כ"כ מהצה"ק רמ"מ מווארקו ורי"ד מאמשינוב זצ"ל):

**משל נורא ממרוך אור שבעת הימים בענין הגעוגעים לאבינו שבשבמים.**  
קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים וגו' (ישעיהו ס' א' - ב').

כי שמעתי משל מאא"ז זללה"ה למלך שעשה מחיצות רבות באחיות עינים זו לפנים מזו וגם סיבוב מן כותל וכותל נהרות וגם חיילות רבים מבהילים וגם דובים ואריות וישאר כיות מבהילים בכדי שיראו מגשת אליו ולא כה תרועה ליטול את השם יבא ויטול, והמלך הוא נורא ומלכותו בכל משלה ואור פני המלך מאיר בכל העולמות וכבודו מלא את הארץ רק הכותלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך והוא באחיות עינים, וכרוזים יוצאים כל מי שיבא אל יתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו ומי הוא שאינו רוצה בזה רק כשבא לחומה ראשונה ורואה כמה ארכה וגבהה וישאר דברים המבהילים לבבות בני אדם נסוג לבבו אחור ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפנים מזו ושם יש שרים נכבדים ממונים מאת המלך מפזרים ממון רב לבא לפנים מן החומות ולפעמים אחרי רואי שיש לו כל הון יקר וכבר מצא ידו ואוצרות ממון נסוג אחור אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות ונהרות ואין שם פגע רע ואין מראו וכן חומה מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוהה ורחבה מראשונה ואיומה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך, אבל לבן המלך אשר מעי המו אל אביו וגם רחמי אב על הבן לקרב אותו לאור פניו אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד ומאור פני המלך מי שזוכה לראותו אזי זיו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ כמו בפני המלך בעצמו ורשות בידו ולהמית ולהחיות לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסורים חפשי בכח אור פני המלך ובודאי בן המלך כח האב בבנו בחכמה, וכשבא לחומות ולנהרות וחילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך תמה עצמותו למאוד מה זה מלך רחמן כמותן כרחם אב על בנים מסתיר עצמו בהסתרות כאלו הוא אנה אני בא וצועק (תהלים כ"ב, ב') אלי אלי למה עיבותני ובכח לבבו ובאני והנשבר לבא אל אביו מוסר עצמו ודחוק עצמו בכח לדלג על החומות ונהרות ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה ובראות אביו געוגעיו ומסירות נפשו ושועתו עלתה באזני אביו והסיר האחיזות עינים הללו וירא אין שום חומה ואל שום מסך מבדיל רק ארץ מישור וגגות ופרדסים והכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר וכל מיני מזמרים עומדים והמלך יושב על כסא מלכותו והארץ האירה מכבודו, וירא ויפול על פניו ויאמר אהה אדוני המלך אבי ומלכי מה זאת ומה זה אשר הסתרת פניך ממני הסתרת פניך הייתי נבהל (תהלים ל', ח') מחיילותיך ומחומותיך וישאר דברים המבהילים אותי וכמעט אשר אבדת, ויאמר המלך קום בני חביבי

וישט לו את שרביט הזהב אשר בידו ויחזקהו וילבישהו הודו ואורו ולבושו וכתרו נתן בראשו ויאמר לו לא למענך ועליך עשיתי את כל זאת רק למען נסותך ולדעת את אשר בלבבך יראתך ואהבתך אלי ועתה בני אהובי עבור בכל העולם והנה מהודי נתתי עליך ואורי על פניך מאירים ולבושי תלביש וכתרו נתן בראשך למען דעת כל עמי הארץ כי בני אתה, והסתרות והפחדים הכל אשר ראית המה שלא יקרבו אלי שונאיך אשר אינם רוצים בטובתך והמגדילים עליך והמלשינים עליך ואינם רוצים במלכותך והמה רוצים לירש את מלכותך כי יודעים הם כל זמן שאתה חי מלכותם לא יכון בידם לכן אם יבואו לפני ילשינו עליך במעשים הכעורים אשר הלכת עמם ואחרי עצתם בבית המשתה וכמעט היית בכל רע לולא שמעתי עד כה לעצתם הרעה להדיחך ממני והם ישלטו במלכותי ועתה בני אל תירא ואל תיחת כי אורך אורי ומלכותי בכל משלה לך היא ולך ישתחוו כולם אחרי שובך אלי ואחרי ראיתי געוגעוין אלו והם לא יבואו לפני לראות את אור פני כי לא יוכלו מפני גודל המחיצות והסביבים והפחדים המבהילים וכטוב בעיניך תעשה מהם כל גוי וממלכה אשר לא יעבדוך וצרת עד רדתה.

והנמשל מובן, וזהו קומי אורי כי בא אורך פירושו לשון הסתלקות האור כמו כי בא השמש כדי שעליך יזרח כבוד ה', כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים כי החשך והמסכים המבדילים יפלו על הבאים ללחום עמך אבל מי שידוע שכל הדברים המסתירים את פני המלך אין זה הסתרה כי מלא כל הארץ כבודו וצועק בלב נשבר אל אביו זה הקב"ה אחר אשר הוא יודע כי מלך רחמן הוא ובחשבו ברא את כל העולם ורוצה שיכירו את אלוהותו ויודע שנשמתו נחשבה ממש ממנו כמו שנאמר (בראשית ב', ז) ויפח באפיו נשמת חיים וכלום אדם נופח וכו' אם כן למה הוא מסתיר את עצמו ומשבר את לבבו הרם ומתודה על חטאיו וצועק ובוכה ועל ידי זה נשברו החומות של שקרים המבדילים בינינו לבין אלהינו והנה אור פני המלך עלינו ויסר מעלינו עון וילבש אורנו מחלצות וישם את צניף הטהור על ראשינו שהם מוחין עלאין של חיים נצחיים ומהודו ואורו נמשך עלינו זהו אור התורה הקדושה כמו שאומרים (בתפלת י"ח) כי באור פניך נתת לנו תורת חיים וכח והיכולת בידינו לעשות ולמלוך ולהמית ולהחיות כמו שאיתא בש"ס (בראשית רבה ע"ז, א') שצדיקים דומים להקב"ה מה הקב"ה המחיה מתים וכו' מה הוא רופא חולים, וזהו אשרי העם יודעי תרועה לשון שבירה ה' פירוש שמבינים שכל המסכים המבדילים הם מאת ה' והם ממש רק אחיות עינים באור פנין יהלכון ובאור פני מלך חיים והמסכים המבדילים הם נזרקים על האויבים כמו (אסתר ז', ח') ופני המן חפו אשר ראיתי כתוב בספר מגלת ספר בכדי שלא להסתכל בפני המלך לכן כיסו משרתי המלך את פני המן כי באור פני מלך חיים והוא בודאי לא יחפוז המלך להחיותו כי אם במיתתו אחר אשר תבע המלך עלבון המלכה כמו שכתוב (שם) הגם לכבוש את המלכה וגו', ויש בזה עוד דברים עמוקים ואם ירצה ה' כשיהיה רצון מאת ה' אבאר:

וזהו דאיתא בש"ס (ראש השנה ט"ז): שלשה ספרים נפתחין בראש השנה של צדיקים נכתבין ונחתמים לאלתר לחיים כי ראש השנה הוא בחינת בכסה ליום חגנו והוא לשון הסתרה כמו במכוסה ממך והצדיקים ההסתרה היא להם כדי להתוסף להם אור גדול אור פני המלך חיים אחר אשר הם באים לפני המלך בלבבות נשברים וצועקים על הסתרת פני המלך כי חפצם ורצונם וחשקם לראות את פני המלך עליון להיות דבקים בו ובתורתו וביאתו הטהורה לכן מגלה להם המלך אור פניו אשר באורו נראה אור החיים, וזהו נכתבים ונחתמים לאלתר מספר לאלתר הוא מספר אסתר וזהו לאלתר לחיים והבן:

**משל נורא ממרוך משה איש האלוקים בעל הישמח משה זיע"א**  
אחינו בני ישראל אל תחדשנו מחמת רמות רוחא וכל קבל די רוח יתירא בי ח"ו עמדתי להוכיח נא אחי אל תרעו כי יודע אני בעצמי ומכיר בחסרוני, אך אמשול לכם משל, לשיירא שהי' נבוכים במדבר לא יכלו למצוא מקום ישוב ולשוב אל מקומם אשר משם באו, ומחמת שרבים היו לא גדלה עליהם היגון כל כך כי היה להם המדבר כמו ישוב ואמר החכם צרת רבים חצי נחמה, וכל זמן שהיה להם ממון היו אוכלים ושותים ושמחים ולא זוכרים על סופם כשיכלה המזון ולא יכלו לחזור למקומם ושאר במדבר שמש באפס תקוה.

ובאותו זמן גם איזה תגר אחד הלך מביתו אשר מילא כל טוב לא יחסר כל בו כידי המלך, הלך לסחור את הארץ אף שכבר מלא ברכת ה', מכל מקום הון אשר לא עמל בו ולא גדלו הוא, ורוצה להתפאר כוחי ויעוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וכשהלך בסחורה זדון לבו השיא וישתכר ביין וירדם על הסוס, והסוס הלך כרצונו בלי דעת מן דרך הישר דרך המלך אשר כרוהו נדיבי העם במחוקק במשענותם חפרוה שרים, הלך הלך בדרך עקלתון הרחק מאר מן הדרך הישר עד שלא נראה הדרך הישר, והענין ישן על הסוס שינת תענוג, והסוס מפזם ומכרכר ומדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות עד שהוליכו אל המדבר מגדלת קוצים, והנה כשבא בין הקוצים, והנה קוץ מכאיב וממאיר בסילון בשרו מלפנים ומאחור, והנה אז הרגיש והקיץ משנתו, וישא עינו. ואינו רואה כי אם ארץ ושמים, ויוסף להביט אנה ואנה וירד מעל הסוס מעט ברגליו לראות באיזה מקום הוא, וראה והנה הוא בארץ ציה ושממה, ארץ אשר לא עבר בה איש, באין משען לחם ואין משען מים, מקום נחש שרף ועקרב וצמאון וחיות רעות משכנות היעיעים וקאת וקיפוד מקום חושך ואופל, ואין אתו יודע עד מה האין לצאת ממקום החושך אל אור הישבו.

ויהי כראותו זאת תסמר שערות בשרו ויצעק צעקה גדולה ומרה, ועיניו זולגות דמעות, ויען ויאמר אוי לי על ביתי אשר נטשתי ועל נחלתי אשר עזבני ממואל מכל טוב ועונג דוש, והן עתה נשארת לבד, בעירום ובחוסר כל, ערום כיום הולד. והלואי שהיית כיום הולדי שאז נכמרו רחמים של אמי למלאות כל מחסורי, ועתה מי ירחם עלי ומי יחמול עלי, אוי לי ווי לי, כל זאת גרם לי גובה לב. אהבת התפארת, והן עתה לארץ הורד כבודי, אין נפלתי משמים הליל בן שחר, ואף גם זאת התאוה שנמשכת. אחר היין

למשוך ביין את בשרי הרגוני, הכבוד התחיל והתאווה גמר, ומה אעשה כי יבואו זאבי ערב ויטרפוני, אוי לי אמי אשר ילידתנו, למה זה מרחם יצאתי, ולמה קדמוני ברכים ומה שדיים כי אינך, יאבד יום איולר בו, והלואי הייתי נכפל לא ראה אור, הוי כי יבא יום, במקום החושך הזה והיתה נבלתי למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ זה חומס זה רומס ויתפרקו כל עצמותי.

וילך האיש התועה הלך ובכה הלך ויצעק בקול מר אשר כל שומעו תצילנה שתי אוזניו לאמור ריכה וגבועת בקשו עלי רחמים, ואי קול ואין עונה, ויהי היום ויפגע האיש התועה בשיירא התועים ויראם מרחוק, ויאמר בלבו אם אני אך אצלם ואומר להם מה שבלב. ודאגתי אשתי, שגם אני תועה ויחזקו אותי מאצלם, כי מה להם עמי לחסר מפרנסתם ומזונם עכשיו, אך ואומר להם שאני מורה דרך, והם ישמחו בי ויקבלו אותי בסבר פנים יפות ביניהם, ויש בזה תרתי מילי דמיטב, אחת שהשירה מוכן להם מזונות ואיש את רעהו יעזור ויארץ זמן חיותם והיי שעה הוא, ועור שרבים יברחו מעליהם חיות רעות ולסטים בדרך, ועד השלישי אני בא שרבים בנקל ימצאו מקום ישוב, שאלו אחר ממציא תחבולה לחתור אל הישוב, ונועץ יחד עד שיצא הדבר לאור, וגם כי השי'ת בעזרת הרבים, וגם אני אציל את נפשי ביניהם, כי מה שהם מעלימים עיניהם מן החושך המעוות לבא, הוא מחמת שרבים הם ואינם מרגישים בצרתם כל כך, ואינם שמים על לב לבקש רחמים ולבקש איזה תחבולה. אבל אני שהייתי ביחודי מתבודד והבנתי בצרתי כי רבה הוא עד מאוד.

לכך אחר שיכירו עמי היטב ויתקשרו בינינו עבותות אהבה, וישאלו אותי איזה הדרך אשר נעלה בה, אז אודיע להם האמת מה שבלב. כי אני תועה יותר מהם, ואין אני מורה להם דרך, והם כשמעם נבהלו ובכו כי עתה ירגישו התועה מחדש, כין שכסר סברו שיש להם מורה דרך ואין ואז אני מעוררם מה לכם אחי, העת החרש תחרושי, הנו לכם עצה ונתוועדה יחד ונצומה ונבקשה על זאת, וכן עשה והצליח ומחשבתו עשה פרי, עד כאן המשל.

והנמשל מובן, כי כל אדם מישראל יש לו נשמה קדשה בת מלך חצובה מתחת כסא כבודו יתברך, תתענג בדת נפשה בנועם זיו השכינה להם אבירים אבל איש, לחם שבלאני השרת אוכלים, שפע הקדוש והטהור, ותצא מבית אביה, ותרכב על הסוס הוא החומר העכור, לסחור שתרויח במעשי ידיה ולא יהיה לה נהמא דכסופא, רק שתאסף חיל והון בכוחה ועוצם ידה, וכשרכנה על הסוס בדרך הוא העולם הסה הפרוודור שהיא הדרך לטרקלין, כאמור התקן עצמן בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין, אז נתפתה אחר תאות לבה ודמות עיניה, ושתכרה שיכורת ולא מייך אק בהבל. הזמן הקנאה התאוה והכבוד, ורע אינש בנפשיה, וישנה ונרדמה בהבלי הזמן יום אחר יום השכם וחסא הוי מושכי עון בחבלי שוא, וילך הלון הסוס והוא עליו, הינו שהנפש ישן לגמרי, ולאיהו הרוח שיהפוך החומר ללכת הלכה אחריו, ולא עצבו מימינה לאמר מדוע ככה את עושה, הלך הלון עד שהולך אותו אל המדבר שהוא מקום הפקר, שכל כך גרמו עונותי ער שנעזב מן השגחתו ית' ונעשה כהפקר לכל מקרי הזמן ותולדותיו. מיתת בניו קטנים וכדומה. ואז הקיץ מעט מן השינה, והנפש מסתכלת אן היא וראתה בעין שכלה כי רחוקה מאד מדרך הישר, והיא במדבר מקום הפקר משוללת השגחתו ית', כי אילו השגיח עליו אב הרחמן איך דבקו בו הרעות האלה, ותוסיף להביט ותראה כי רחקה מניב אביה מאד מאד, וזכרה בימי עניה כל מחמדיה אשר היו לה מימי קדם, בנפול עמה ביד צר הצורך הוא שטן הוא יצה"ו הוא מלאך המות, האויב השונא אשר חושב הוא להשמיד אותנו ח"ו, ועד מתי נלכד בנצודותו, ואז בראותו כל אלה המחלתי לצעוק בקול מר, אוי לי על ביתי ועל נחלתי מקום נורא וקרוש אשר משל נחצבתי ממולא מכיל טוב, והתענג בדשן נפשי בנוראם איה השכינה, והן עתה נשארתי. בעירום ובחוסר כל מכל יקר הדרתי וקדושי, כי חיללתי ופגמתי נשמתי הקדושה, ערום כיום הולדי בלי מצות, והלואי שהייתי כיום הולדי בלי עבירות, הלואי שתהיה יציאתי כביאתי, ותחת אשר קויתי לטוב יבוא רע, הוי כי יבא יומי, ואיקץ מחלומי.

ואומר אלכה ואשובה אל מקומי אשר ליחתי משם, והנה לא נתנני בי השיב, והנה בעדן גן אלמים הייתי, ועתה ליתחית ח"ו ירדתי לבאר שחת שאול ואבדון ערוך מאתמול תפתה זו גיהנם, שכל המתפתה ביצרו נופל שם, ואומר נפשי נפשי אמור נא לי אן תהיה חניתיך אחר הפרדי מעמי, אם בין להבי מרום רוגנים אילו צדיקים, הודיעני נא על ידי מה, כי אין אני יראה נא לא צדיק ולא יישר, ואי"ו לפושעים נמנה, ימטר על רשעים פחים אש גפרית רוח זלעפות מנת כוסם ח"ו, או ח"ו בתוך כף הקלע, ואם כל למה תהה כאיש נדהם, הקצו נא וראו סופך כי ח"ו מרה תהיה אחריתיך, ומה תעשה ליום פקידה, וכי יבוא יום בו עור כתנור עם מי יפול גורלך, עם המתעדיניך בה אם עם הגידוניך בה ח"ו, על כן הקץ נא משינתך והסר תנומה מעפעפיך בעוד לאל ידיך, עוד בו נשמתו יקו תשובת יציר אדמתו.

והיא אף היא הנפש תשיב אמריה אליו, בשרי ועורי זרמי ועצמי אשר נתחברתי עמך ואהבתיך אהבת נעורים, מה מאד קשה עלי פרידתיך, ואבכה בזכרון יום עמך ואמור נא לי אהובי אן תהיה חניתיך אחר אלך לדרכי, וביד מי תמסור ותחת מי תחסה, כי צר לי עליך מאד אחי אהובי ויפתח האתון את פיו החשך העכור בקול מר, אהבתי ידדי שוכבות חקי, הלא ידעת אם לא שמעתי כי מקום תחניתי בארץ ציה וצלמות, לא נגה עליו אורי, ועורי נקפו ובשרי נבלה ועצמותי נשברו, ויתחברו בי חדרים רעים שונאים גמורים אוכלי לחמי הגדיל עלי יעקב אוכלי בשרי, וידקרו אותי בחיבות לשונם קשה, רימה למת כמחט בבשר החי, ואף גם זאת אילו הניחו אותי בקברי אשר כריתי לי היה טוב לי, אבל יראתי כי אמסר ח"ו תחת יד מלאכי זרים, ולאכזרים יעשו בי כרצונם, ויתעללו בי, וגם אתה הנפש הייתה בעוכרי, כי אילו הייתה הולך בדרך הישר אף בשרי ישכון לבטח הלא הוא כתיבה על ספר הישר.

ויהי שמוע הנפש דבריו כי נעמו, ותשא את קולה ותבך, ותבקע הארץ לקולה, והוא גם הוא הרים קולו ויבך, ויבכו יחדיו ויאמרו איש אל רעהו,

הבה עצה מה נעשה, וכל אחד אומר מה לך נעשה קום קרא אל אלהיך, כי חפץ חסד הוא ולא יחפוץ במות המת כי אם בשוב החוטא מחטאתו וחי, ופיתח שער לדופקי בתשובה, ונתחבר שנינו יחד בעצה אחת ובאגודה אחת לדפוק על דלתות התשובה, ואם אין אני לי מי לי, ימנה התחלתי לדפוק על דלתותי לא עצרתי כח לעשות ככתוב, כי כבר הוא ממנו. ואומרי אבד ח"ו תקותי וסברי, והתחלתי לצעוק בקול מר הלון בלב נשבר ונדכה, עד שמצאתי ראיתי גם כן שחרה שתעו בדרך, הלא אתם הרבים אחינו בני ישראל, חפשו מעשיכם ופשפשו היטב, ומהיכן אני יודע שאתם תועים, הלא כמה שאני רואה שאתם חונים במדבר מקום הפקר נתונם למשיסה, וח"ו כצאן לטבח יובל להרוג וכו', ועושים השונאים בכם כרצונם, וכאלו נעזבתם ח"ו מהשגחתו ית', כי אילו השגיח עליכם אביכם אב הרחמן איך יכלו לאבאשה לכם, ועמדתי בתוך קהל ועדה כמורה דרך, אבל אין ביתי לחם ושמלה דא יראה וחקמה, וגם אני תעיתי מדרך הישר, אוי לי ווי לי, הוי קינה אעיר ובקול מר אילל על רוב עונותי, ואבכה עמי כל מרי לב, אשא כעופר טרם נשמע קול שופר, נפשי, ראי מה עשיתי, ראי דרך אשר הלכת, ראי ביתך מקום עפר רימה ותולעה, שאו עיניך על שפאים וראו אנה תלכי מפני הבעל דין ואנה מפניו אברח, אתה עשיתי ואת תשאי את כלימתך גמולך חרפתך ובשתך, ובכו עמי במרר כל בית יעקב, הוי לכם עצה איך להנצל מפני פחד ה' ומהדר גאונו כי יבא לשפוט את הארץ ותנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשך.

והנה אחינו בני ישראל כיון שיש הפרש כל כך בין דרך הטוב לבין ררך הרע, או לרשע רע כגמול ידיו יעשה לו, והבחירה ממורה בידינו להרע או להטיב, עד מתי נהיה מוכה בסנורים להשחית את נפשינו בידינו, בואו ונלמוד מבהמת הארץ הבורחים ממה שמזיקם כמו מאש, אף שאין להם דעת, ואיך אנחנו בני דעת לא ננוס מפני האש האדיר והחזק אש של גיהנם, הלא אנחנו כלנו מאמינים בני מאמינים כאילו ראינו בעינינו, ואף אם כבר תעינו מדרך הישר, הלא חפץ חסד הוי יתברך ורחמן ורחבה ורואה בתשובה.

על כן נתחבר נא כלנו בלב אחד, ונזעק זעקה גדולה ומרה בבכי ובתחנונים בעינים זולגות דמעות, בשבירת לב בחרטה גמורה תוהא על הראשונות רוע המעשים ובעזיבת החטא לעתיד, ולבקש סליחה ומחילה וכפרה מאת מלך מוחל וסולח שימחל לנו על כל עונותינו ומעללינו, בין שווג הן במזיר הן במחשבה הן במעשה הררוה עבירה קשים מעבירה, אין לנו, הן בראיה הן בשמיעה, הסתכלנו מה שאין ראוי להסתכל, שמענו מה שאין ראוי לשמוע, כמו קבלת לשון הרע וכדומה, בין בדיבור בין בהילוך, דברנו שקר והוא עון גדול עז מאוד, דובר שקרים לא יכון נגד עיניו (תהלים קא ו), ואין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה (סוטה מב), דברנו דופי לשון הרע ורכילות זלזנות, שקולה לה"ג נגר כ"ג עבירות גע"ע ש"ד אוי לנו ווי לנו, מי יצדק בהן, הלא כלנו כצאן תעינו, איש לדרכו הרעה פנינו, כל גבר אחר שרירות לבו הרע, ומה יש לנו עור צדקה, ועי' פגם ברית הלשון נפגם ברית המעור כנודע, ועל דא ודאי יש לנו לבכות, כי הוא שחובה ארצינו ושמים בית מקרשינו ועדיין מרקד בנו, ומה מאד החמירו חז"ל בדבר הזה, ובחטא זה מתים בנים קטנים, ומי יוכל שיח נקי אנכי מעון זה, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, וכדומה עבירות חמורות לא ידעתי סיפור למו, בטלנו מהתורה והוא תחלה דינו של אדם שנאמר פוטר מים ראשית מדון כמו שדרשו חז"ל, ומדה כנגד מדה שאנחנו בטלנו מהתורה, לכך מבטלים האומות לאחרים התורה כידוע לכל בני עמינו.

על כן על הכל הן הידועים והן שאינם ידועים נבקש מחילה וסליחה וכפרה, וכל אחד ואחד יפשפש באעשיו, ויתמלא רעהו חרידה ובראותו אשמותיו כי גברו ועונותיו כי רבו, ומה המצא ימצא בו עבירות חמורות יאנק נאקת חלל כזכור מה יהיה אחריתו, ויקבל על עצמו לעשות תשובה שלימה, ואם נעלם ממנו דרכי התשובה, אזי ילמוד ק"ו ממי שנחלה חולי הגוף, אשר חייו אינם חיים אמיתיים, היום בכאן ומחר נקבר, ומיתו אינו מיתת עולם כי הנפש תשאר להעדרך, אף אם ברי אכלא אעפ"כ לא יחורש ולא ישקוט ולא ינוח מלדורש ברופאים ע"ך אשר ימצא מורו ורפואה למכתו, וק"ו בן בנו של ק"ו מי אשר נחלה בחולי נפש היקרה אשר חיותה חיות עולם ומיתתה ח"ו מיתת עולם, אין לא יחוס ולא יחמול על נפשו, וידרוש ברופאים המה חכמי הזמן לשקוד על דלתותם שיסדרו לו סדר התשובה, ואם כך נעשה הן אל כביר לא ימאס, ואולי גם אנכי אבכה ביניכם, וזאת כוונתי, ער כאן ביאור הנמשל. (ישמח משה)

**סעודת יו"ט**  
א"י כי המלאך מטטרו"ן הוא המליץ בעדנו לטובה, ובה העולם היה שמו חנוך בן ירד. וזה מרומז בתיבת דג"ם שהוא ד"ג פעמים י"ם העולה חנוך ב"ן יר". ובדבריו ער כה כי אכילת דגים ותפוח בדבש ברזא דשופר, יש למצוא קצת רמז - שמנהגי ישראל יש להם שרש בסוד החשוב - בקרא [במדבר כט א] יו"ם תרועה יהיה לכם, שעולה תפוח דב"ש עם דגים: (אמרי נועם)

המנהג לאכול דגים ואומרים נפרה ונרבה כדגים שבים. ועל ידי אכילת דגים נמשך פרנסה ובנים לזרע ישורון, כי דגים הם פרים ורבים ונמשך בנים, גם ד"ג עם פר"ו רב"ו עולה נצ"ר ונק"ה תרי מזלי הנוזלים שפע פרנסה לידוע. וזה נרמז במסורה ג' פעמים 'רבה', 'ומאה מכס רבה ירדופ' [ויקרא כח], 'אחותנו אה'יי לאלפי רבה' [בראשית כס], 'רבבה כצמח השדה נתתיך' [יחזקאל טז ז], היינו, 'ומאה מכס' רומז על מאה קולות שתוקעין בראש השנה בשופר שהוא ברזא דדגים, כמו שנכתב בספר יצירה [פרק ה משנה טז] המליך אות ק' בשחוק וברא בו דגים, כי ד"ג עולה ז' בסוד ז' הבלים היוצאים מן השופר, גם דרשו הדרשי רשומות ששופר ז' נוטריקון ש'חוק פ"ינו ו'לשוננו ר"נה [תהלים קכו ב] [עייני באמרי נועם פרשת תצא מאמר א]. וזהו 'רבבה ירדופו', כי הדגים יתכן לכנותם בשם רבבה, כטעם וידגו לר"ב [בראשית מח טז] רומז על חיים ארוכים. גם 'אחותנו את היי לאלפי רבה', שעל ידי אכילת דגים ממשיכין בנים. 'רבבה

כצמח השדה נתתיך, שיתברכו צמחי ותבואות השדה ויושפע שפע פרנסה: (עטרת ישועה)

מנהג טוב לאכול בשר שמן ומיני מתיקה לסימנא טבא אך לא ירבה בהם למלאות כריסו אלא טועמיה חיים זכו וישתה שתיות עריבות על פי הכתוב בעזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם דפסוק זה נאמר על יום ר"ה כידוע. (בן איש חי - ר"ח פלאגי)

וצריך להיות ירא וחרד מאימת הדין (מט"א תקפ"ג א). ויזהר להיות יושב על שלחנו בכל סעודתו באימה וביראה כיושב לפני המלך, וארוז"ל בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר עליו, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, ולכן בכח יגבר שיהיה סעודתו על השלחן כדת למען יהיה לו מזבח כפרה, כי אותה אנחנו מבקשים כמו שכתוב כל זה בספרים הק' באורך. (אלף המגן)

ויזהר אם אפשר לו שיזמין עני על שלחנו כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג עליו, ואם בשאר יו"ט צריך ליהזר בזה (כמו שהאר"י בזה בזה"ק וכו') כ"ש וק"ו ברה"ה, וכ' בס' אמרי קודש (להרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זי"ע) הזהיר להיות על שלחנו אורך בכל סעודתו אזי נחשב לו כאילו כיון כל כוונת האר"י ז"ל ע"ש באורך. (אלף המגן)

אחר האכילה נוהגין אנשי מעשה ללמוד מסכת ר"ה שהם ד' פרקים כנגד אותיות השם. (מטה אפרים)

ומאחר שהאמת כן הוא שהקב"ה ירב לנו עיטא טבא להמתיק הדינין דריש שתא, אם כן מה נעשה תיכף בעת כניסת היום דריש השתא שהוא ליל ר"ה במה נמתיק הדינין, דהא עדיין אינו זמן לאתערא בשופר, גלל כן יש לומר באפשר שהוא גם כן עיטא טבא מגדול העצה ברוך הוא לעשות יו"ט, כמצות כל היו"ט לקדש היום בתפלה ובקידוש ולאכול ולשתות לכבוד יו"ט, אע"פ שאין דרכו של אדם למלא את בטנו ביום דינו קודם המשפט, אע"כ לא ישגיחו ישראל על זה רק לקיים כל עניני יו"ט במצותו, ומאחר שזה הוא נגד דעת בני אדם, וקשה מאוד על האדם לקיימה מחמת אימת הדין כנזכר, לכן זה עצמו הוא הוא עצת ד' להמתיק הדינין על ידי קיום המצוה ההוא, כי מצוה כזו שקשה על אדם לעשותה מכריע לכף זכות כי עומד בפני כמה עבירות כנודע. (צבי לצדיק)

### סיפורי צדיקים

הצדיק רבי מרדכי מטשערנאביל זיע"א היה נוהג עם כל מי שהיה בא אליו בבקשה לרפואה פרנסה וכדומה לומר איתו אשמנו בגדנו והיה מסביר לו את פירושו ועד כמה נוגע שורש העבירה וכמה וכמה שרשים יש לו והיה מדבר

על לבו עד שהיה בא לידי חרטה גמורה ממש עד כלות הנפש ואחר כך היה אומר איתו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ומסביר לו אחדותו יחברך שמו ועל ידי זה שבן אדם חוטא פוגם באחדות הבורא יתברך שמו ובצורה זו היה הרה"ק רבי מרדכי זיע"א עושה כמה ימים עד שסיים עם המבקש את כל תפילת אשמנו, פעם עם אליו גוי אמד וסיפר לו בבכי וברעדה עבד אני אצל הפריץ וזה שלושה ימים שאבדו לי אי שם ביער שני שוורים וחיפשיתי כבר בכל היער וטרם מצאתים ומפחד אני לחזור לבית הפריץ בלעדי השוורים ובאתי אליך רבי אולי תוכל לעזור לי הצדיק התחיל להסביר לו את התפילה אשמנו בגדנו גזלנו כאשר היה נוהג עם כל המבקשים ממנו לעזור להם ולבו של הגוי נשבר בקרבו ומתוך כך הבין הצדיק שהוא באמת אינו אשם באבידה לאחר זה אמר איתו שמע ישראל וגו' וכשראה הרה"ק רבי מרדכי זיע"א שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים באמת הבין שאם הגוי יושע יהיה קידוש השם פנה אל הגוי ואמר לו דע לך שתמצא את השוורים מיד בצאתך את העיר ברם שני דברים אני מבקש ממך שתזכור היטב מה שלמדתי איתך עכשיו ומבטיח לך שיהיה לך מסירות נפש בעד ישראל ותעזור להם בעת שיצטרכו אליך הגוי התפריץ בבכי והבטיח לרבי שיזכור ויעשה כפי אשר ציוהו הגוי עזב את העיר והנה השוורים באים לנגדו כאשר הבטיח לו הרה"ק רבי מרדכי זיע"א לקח הגוי את השוורים וחזר איתם אל הפריץ ובמרוצת הזמן שכח הגוי את כל אשר קרהו והנה לילה אחד כעבור שנה בערך חלם הגר חלום ובחלומו והנה דמות הצדיק הרה"ק רבי מרדכי זיע"א עומד לנגד עיניו ומבקשו שילך תיכף ומיד ליער כי יהודי אחד נמצא שם בסכנה גדולה התעורר הגוי משנתו ואמר בליבו בקור ושלג כזה אקום ואצא ליער לא רק חלום הוא סגר עיניו ונרדם שנית ובהשנות החלום החליט לקום וללכת ובשעה שלוש לפנות בוקר אזור חלציו לקח בידו מרה וחצינה ונכנס ביער אשר כל שביליו היו נהירין לו וצעקת אדם קלטה אזניו התקרב בכיוון הקול והנה הבחין ביהודי אחד שקוע ברפת יחד עם עגלתו ושני סוסיו בראות היהודי את הגוי נבהל מפניו אבל הגוי הניח את דעתו ואמר לו שהוא יעזור לו להיחלץ מכאן וכן עשה ניגש מיד לעבודה והוציא את היהודי עם עגלתו מהבוץ ששקע בו הגוי לקח את היהודי בעגלתו ונסעו יחד העירה ובדרך סיפר היהודי לגוי את קורותיו איש עני ואביון אני תושב בכפר הסמוך וכך דרכי מתמיד לנסוע עם סוסי העירה לקנות סחורה ליום השבת ולמכרה בחנותי והנה למרות ששבילי היער נהירין לי זה יותר ממעת לעת שאבדו לי שבילי היער בגלל השלג שכיסה את הדרכים והלילה הרגשתי שאפסו כוחותי והתפללתי לאלהים בשברון לב ובתחנונים שיעזור לי להיחלץ מכאן בריא ושלם לפתע המשיך היהודי לספר שמעתי צעדי אדם מתקרבים ובאים אל המקום בו נמצאתי לא האמנתי למשמע אזני וכשהבחנתי בך חששתי שמא תהרוג אותי וכשהנחת את דעתי ידעתי ששמע ה' את תפילתי ושלח אותך הנה כדי לחלצני מן המיצר. (אוצר אפרים)

## סדר אכילת הסימנים בליל א' דראש השנה לפי מנהג כ"ק מרן רבינו הגה"ק הגאב"ד צוקלנר"ה

גָּזַר דִּינְנֵנוּ, וְיִקְרָא לְפָנֵינוּ זְכוּתֵנוּ: ואוכלים ממנו עוד:

ה. נוטלים רובי'א, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁירְבוּ זְכוּתֵנוּ:

ואוכלים ממנו:

ו. נוטלים כרתי, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיכַרְתָּ:

שזנאינו: ואוכלים ממנו:

ז. נוטלים סילקא, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיסְתַּלְקוּ:

שזנאינו: ואוכלים ממנו:

ח. לוקחים ראש כבש, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁנְהִי'ה לְרֹאשׁ:

וְלֹא לְזָנָב:

זָכַר לְאֵילֹוֹ שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם: ואוכלים ממנו:

ט. לוקחים ראש דג, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁנְפַרְה וְנַרְבֵּה:

פְּדִינָם: ואוכלים ממנו:

בליל ב' דר"ה נהג רביה"ק מרן הגאב"ד זיע"א לאכול קישין וע"ז בירך שהחיינו

א. אחר אכילת פרוסת המוציא מביאים אל השלחן תפוח, ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ:

טובלים אותו בדבש, ואוכלים ממנו, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ:

שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה: ואוכלים ממנו עוד:

ב. מביאים אל השלחן שאר הפירות, ותחילה נוטלים תמר, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיתָמוּ:

שזנאינו: ואוכלים ממנו:

ג. נוטלים רימון, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁירְבוּ זְכוּתֵנוּ:

כְּרַמּוֹן: ואוכלים ממנו:

ואם הרימון הוא פרי חדש משנה זו, מברכים קודם:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שִׁתְּחַדֵּשׁ וּקְיָמֵנוּ וְהַגִּיעֵנוּ:

לְזִמְן הַזֶּה: ואוכלים ממנו, ואומרים נוסח היחי רצון, ואוכלים ממנו עוד:

ד. נוטלים קרא, ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה: ואוכלים

ממנו, ואומרים:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁתְּקַרְעֵ רוּעַ:

לע"נ האה"ח מרת יוכבד יטל ע"ה בהרה"ח ר' יוסף יהודה הלוי זצ"ל הרה"ח ר' משה זצ"ל בהרה"ח ר' ישראל יעקב זצ"ל נדבט ע"י נכדו ה"י, ולט"ו נאבותיו ורבותיו זיע"א הרה"ח ר' חיים זצ"ל בהגה"צ רבי אשר ישעי' זצ"ל הרה"ח ר' יהודה אריה זצ"ל בהרה"ח ר' חיים יוסף הלוי זצ"ל לעי"נ האה"ח מרת רייזל אסתר ע"ה בהרה"ח ר' יודא זצ"ל הרה"ח ר' אברהם זצ"ל בהרה"ח ר' ישעי' זצ"ל